

NOVOSTI HUBOČIA

#1290

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 6. 9. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

562024

Hej, postjugoslaveni!

Od depeovskih nizina do akademskih visina,
reakcije pokazuju da osim zabranjenog
'poslije' imamo i zatajeno 'prije', da uz
postjugoslaviju postoji i lost-yugoslavia
str. 4-6, 14.

Poraz na nekretnine, str. 7. /
Budimir Lončar (1924. - 2024.):
Diplomat u vrtlogu stoljeća, str. 8-10. /
ELIA SULEIMAN Mladi su prijetnja
sistemu moći, str. 35.

Potkapacitirani i poslušni

Andreju Plenkoviću ide na ruku to što će se ranjeni DP zubima i noktima držati za vlast, jer im novi izbori sad nikako ne odgovaraju, no to, također, nije nikakva novost u odnosu na stanje prije odlaska Radića i njegove družine

DOMOVINSKI pokret nedvojbeno će pretrpjeti štetu nakon žestokih unutarstranačkih izbora koji su okončani očekivanom pobjedom IVANA PENAVE nad MARIJEM RADIĆEM. Kažemo očekivanom pobjedom, jer je jasno da Penava ne bi na brzinu raspisao izbore usred ljeta da nije shvatio kako u svojim rukama ima mehanizme kontrole izbornog procesa i da na svojoj strani ima glavninu ključnih ljudi u organizacijskom traktu stranke. Tome je na samom kraju dodana neuobičajena odluka o javnom glasanju o predsjedniku i zamjeniku predsjednika, što je bio manevar

u korist frakcije koja trenutno ima realnu moć u strukturama vlasti na razini države i na razini lokalne samouprave, pri čemu je najvažniji Vukovar. DP-ov Klub zastupnika u Saboru past će odmah s jedanaest na devet ljudi, a kad DAMIR BILOGLAV krajem studenog aktivira svoj zamrznuti mandat, ostat će ih osam; stranku će napustiti dio članova i ugasit će se neke lokalne organizacije; Mario Radić i njegov najbliži suradnik IGOR PETERNEL vjerojatno će se upustiti u osnivanje nove desničarske stranke, a Radićeve mediji i novinari – predvođeni bijesnim VELIMIROM BUJANCOM – udarat će svim sredstvima po stranci u koju su se

do jučer zaklinjali, rejting DP-a zacijelo će pasti barem u prvo vrijeme... No usprkos šteti i neovisno o tome što će se zbivati u budućnosti, logika politike neminovno je nalagala Penavi da poduzme akciju koju je, eto, uspješno dovršio prošle subote.

Od osnutka Domovinskog pokreta u veljači 2020. pa do ovogodišnjeg ulaska te stranke u HDZ-ovu vladajuću koaliciju, Mario Radić iz drugog je plana funkcionirao kao stvarni šef. Bogati poduzetnik Radić – suvlasnik Pevexa i vlasnik niza drugih tvrtki te poslovni partner i prijatelj PAVLA VUJNOVCA, najmoćnijeg domaćeg biznismena – bio je uvjeren da je činjenica njegova bogatstva i njegovih finan-

cijskih ulaganja u stranku i u dio stranačkih ljudi sasvim dovoljna da nitko ne dovede u pitanje poziciju koju je sam sebi osmislio: to je pozicija vladara iz sjene, čovjeka koji očito ima jake razloge da se ne izloži do kraja nego da upravlja preko marioneta. Prevario se, jer politika ipak nije biznis i u politici veoma rijetko prolaze oni koji neprestano ponavljaju da oni već imaju sve i da im ne treba bavljenje politikom, osim da usreće državu i široke narodne mase. To je geslo pod kojim je u predsjedničku kampanju ušao i HDZ-ov kandidat DRAGAN PRIMORAC, što je odraz nerazumijevanja naravi politike i suštinski najslabije mjesto njegove kandidature, uza sve ostale slabosti. Kompletna Radićeva unutarstranačka predsjednička kampanja vrtjela se oko ovoga: ja sam davao svoje pare, a oni su neodgovorno trošili.

Nakon pobjede, Penava je izjavio da se, za pravo, radilo o sruženju njegove frakcije, kojoj je ideologija iznad svega, i Radićeve tehnomenadžerske struje koja da je isključivo zainteresirana za vlast kao sredstvo ostvarivanja svojih poslovnih interesa. U tome možda ima djelić istine, ali samo djelić, s obzirom na to da se dvije zaraćene grupacije ideološki uopće ne razlikuju, a sva im se kvaziideologija svodi na antisrpsstvo, filoustaštvo, jednodimenzionalno veličanje Domovinskog rata i zabranjivanje svega što se ne uklapa u njihove uske šovinističke poglede. Radiće se samo o tome tko će biti gazda i čija će biti zadnja, naročito sad kad DP sudjeluje u vlasti i raspoložbe konkretnom moći. Penava je ispravno procijenio da je Radićevo naglo i neobjašnjeno odustajanje od ministarske funkcije u zadnji čas, premda je sam najavljivao da će preuzeti dužnost u Vladi, pouzdan znak slabosti i da mu se ukazala prilika koju ne smije propustiti. Usput, na ovom mjestu nekoliko smo puta ponovili da Radić više od tri mjeseca nije rekao ništa o otkriću DRAGE HEDLA, novinara portala Telegram, da mu je sredinom devedesetih suđeno zbog krađa po napuštenim kućama Srba u okolici Našica, niti ga novinari o tome išta pitaju.

Analitičari su, naravno, smjesta požurili da pravim pobjednikom raskola u DP-u proglašaju premijera ANDREJA PLENKOVIĆA. Da, Plenković će se možda malo lakše nositi s ponešto oslabljenim koalicijskim partnerom i možda će lakše ignorirati ili odbijati njihove zahtjeve, ali njemu naprosto treba svih osam preostalih DP-ovih zastupnika da bi imao minimalnu parlamentarnu većinu od 76 ruku. U ovom trenutku ne vidi se kako bi mogao naći zamjenu za osam ljudi. Vjerojatnije je da će ići na pokušaj pojačavanja ili dodatnog osiguravanja većine s jednim ili dva zastupnika iz opozicije, a uspije li DP-u da privuče u svoje saborske redove dvojicu trenutanih neidentificiranih opozicionara – na čemu, kako je javno rekao, radi glavni tajnik JOSIP DABRO – zapravo se neće promijeniti ništa. Plenkoviću ide na ruku to što će se ranjeni DP zubima i noktima držati za vlast, jer im novi izbori sad nikako ne odgovaraju, no to, također, nije nikakva novost u odnosu na stanje prije odlaska Radića i njegove družine. Potkapacitirani DP bit će, kao i dosad, poslušni partner, a Plenković će unatoč tome biti frustriran što nema druge koalicijske opcije za dostizanje parlamentarne većine, niti ima hrabrosti da izazove nove izbore. ■

Radilo se samo o tome tko će biti gazda i čija će biti zadnja – Ivan Penava (Foto: Neva Žganec/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 06/09/2024

NOVOSTI
НОВОСТИ #1290

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)

REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA

Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplancić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Umjetničko nedjelo

Na glasu u desnim medijima kao vrsni menadžer, Radić je ispao naivni bezveznjak, ostavši bez poluga moći. Penava je dobio svoju stranku koja je prisutna u Vladi, što je više nego solidan uspjeh za čovjeka tanašnih upravljačkih kapaciteta i još tanjeg samopouzdanja

NAŠA stranka je zaista bila jedno umjetničko djelo – prozborio je DAMIR BILOGLAV u ovoj emisiji 'Bujica', sjetno se prisjećajući 'mrtvog' Domovinskog pokreta. Bivši član stranke i reprezentant struje MARIJA RADIĆA, koji će za nekoliko mjeseci aktivirati saborski mandat i svesti vladajuću većinu na rubnih 76 glasova, pobjedu IVANA PENAVE usporedio je s krađom REMBRANDTA. Portretirajući Penavine ljude kao nepismene troglodite lišene osjećaja za visoku kulturu, potom je objasnio da su lopovi bacili Rembrandtovu sliku (ideologiju) na pod i kod HDZ-a utržili okvir (stranku) kao sekundarnu sirovinu. 'Pa to me podsjeća na ulazak partizana u Zagreb 1945. godine! Penava kao ovi njegovi partizani!' dobacio je BUJANEC, vidno zadovoljan dosjetkom. Biloglav se složio, rekavši da će oni u budućnosti napraviti još ljepšu stranku.

Nakon spektakularno urnebesne borbe za prevlast u DP-u, u kojoj su Penavini ljudi nazivani kokošarima, konjokradicama, lopovima, razbojnicima i govnicima koji krađu izbore i novce namijenjene nalaženju ratnih zločinaca, ne znaju se prekriziti i koriste stranačka sredstva za najam luksuznih kvadrata, tako su postali i partizanska divizija. U toj metafori, profinjeni kolekcionari umjetnosti, ujedno i luzeri u pičvaju na krajnoj desnici, moraju biti ustaše. Za slučaj da pokojni gledatelj nije shvatio o čemu su pričali, Bujanec je zašao u polje doslovnosti. Emitirao je snimku na kojoj razgaljena mladež u Imotskom pjeva 'Evo zore, evo dana'. Samo kako bi rekao da Penavina frakcija želi sankcionirati mlado-like pjevače ustaške pjesme. Za razliku od Radićevih, koji to nikada ne bi učinili. Zato što su ih ljubitelji ustaša doveli na vlast.

Iz skice ovog razgovora nameće se vizija budućih napada na Penavinu struju, koja će biti fokusirana na ključnu razliku između onih koji su otišli i onih koji su ostali. Potonji, naime, nisu dovoljno filofašisti. Prema Srbima, ženama, gejevima, kulturi. I još koaliraju s HDZ-om. Do narednih lokalnih izbora, koji će biti održani sljedeće godine, puno je vremena. Ako bude sreće, konflikt će biti jednako zabavan, intenzivan i razoran kao što je bio dosad, taman toliko da se iscrpe ionako minorne šanse i jedne i druge strane u bilo kojim budućim izbornim ciklusima.

Novac, znanje i volja su svakako na strani poraženih. Radićeva struja je pokupila intelektualni skorup, financijski kapital i propagandno krilo ove neobične družine. Većina emisija političkog tipa na Z1 televiziji, koje se reproduciraju i na mnogim drugim lokalnim televizijama, druka za njihovog (nekadašnjeg) stvarnog vlasnika. Naoružani neiscrpnim blagom indiskrecijom o donedavnim stranačkim kolegama, mjesecima će za-

gorčavati život depeistima pred najbrojnijim biračkim tijelom – ljudima koji konzumiraju ovakve sadržaje. Gledatelji mogu očekivati mješavinu drame, trilera i komedije u tjednim porcijama, usmjerenu prema onima kojima su Bujanec i njemu slični do jučer cjelivali zadnjice.

Za buduće sukobe imaju i sve više pješadije. Teško je u realnom vremenu pratiti razmjere raskola u DP-u, zato što o brojkama lažu i jedni i drugi. Ali je moguće zaključiti da iz stranke istupaju čelništva i cijele podružnice iz Zagrebačke, Osječko-baranjske i Bjelovarsko-bilogorske županije. Ostali su bez vijećnika u Zagrebačkoj skupštini i Osječko-baranjskoj županiji te Gradu Osijeku. Navodno je prisutno nezadovoljstvo i u koprivničko-križevačkoj, varaždinskoj i karlovačkoj podružnici. Jug je zasad veća misterija. Najizgledniji je odlazak određenog broja članova iz Zadarske i Splitsko-dalmatinske županije. Među njima su navodno i autori najsvježije hajke protiv Bijelog dugmeta i recentnog prijedloga da se himna svakodnevno intonira u hrvatskim školama. Ako je do prošlog tjedna DP doista imao više od deset tisuća članova, egzodus bi se mogao brojati najmanje u stotinama.

Do zaključenja ovog teksta jedino je sigurno da je DP napustila većina prepoznatljivih lica. Među ostalima, ispisivanje su zatražili ili najavili članovi bivšeg izvršnog tijela stranke, eurozastupnik STJEPO BARTULICA, parlamen-

tarci IGOR PETERNEL i KREŠIMIR ČABAJ, zatim DAVOR DRETAR DRELE, SLAVEN DOBROVIĆ, BRANKA LOZO i spomenuti Biloglav. Otišao je i ŽELJKO PERVAN. Ako je vjerovati desnim medijima, ispisao se i SLOBODAN PROSPEROV NOVAK. Navodno je nezadovoljan i DAMIR MARKUŠ, jedan od utjecajnijih veterana HOS-a, koji je predvodio zadnju vukovarsku kolonu sjećanja, uz odobrenje i blagoslov Ivana Penave. Iz stranke su, ukratko, otišle veteranske i intelektualne perjanice DP-a, ali i urednici i najvažniji autori predizbornog programa, onog šovinističkog kupusa u kojem su prijetili smanjenjem poreza, novim privatizacijskim ciklusom, cenzurom medija i obrazovanja, napadom na ženska i manjinska prava.

Uz očiglednu prednost boravka u izvršnoj vlasti i prevlast u stranci, pobjednička strana se svela na anonimuse. Izuzmu li se prepoznatljiva i specifična lica Penave ili STIPE MLINARIĆA, nejasno je tko će ubuduće u eteru postojano pričati besmislice i gluposti. Manje je pritom bitno zašto je došlo do raskola. No, suprotno argumentima o nekakvoj izdaji ideoloških principa, koji su navedeni i na početku ovog teksta, razlozi su po svemu sudeći znatno pragmatičnije naravi. Gola borba za dominacijom nad strankom. Činjenica da od PLENKOVIĆA nisu dobili Ministarstvo kulture kao navodni motiv raskola iskrusnula je tek u kasnoj fazi otvorene borbe za DP. To je od samog početka bio problem jedino pojedin-

cima poput JOSIPA JURČEVIĆA, koji je odmah principijelno istupio iz kluba DP-a. Svježe inzistiranje na ovom razlogu gubitničkoj frakciji samo služi za naglašavanje budućih razlika: signaliziranje biračima da ih je preostalo vodstvo izdalo, za razliku od njih, koji su se tome usprotivili. Što je laž. Nikada među njima nije bilo značajnijih ideoloških razlika ili zdvajanja zbog (ne)ispunjenih ciljeva u Vladi. Problem je nastao zato što su se Radićeve marionete odmetnule od dojučerašnjeg gospodara. Poduzetnik koji je umislio da će mu biti dovoljno upravljati pokretom iz sjene ozbiljno se preračunao. Penavi je prepustio imenovanja po Vladi i stranci. Izvršna tijela ovaj je potom napučio lojalistima, u pravo vrijeme raspisao unutarstranačke izbore i uz pomoć određenih delegatskih makinacija rasturio suprotnu stranu.

Na glasu u desnim medijima kao vrsni menadžer, Radić je tako vlastitom zaslugom ispao naivni bezveznjak, ostavši bez poluga moći u Vladi i mogućnosti da do sljedećih parlamentarnih izbora poveća utjecaj poslovnom lobiju s kojim je uvezan. S druge strane, Penava je konačno dobio svoju stranku. Koja je, k tome, prisutna u Vladi. Što je više nego solidan uspjeh za čovjeka tanašnih upravljačkih kapaciteta i još tanjeg samopouzdanja. Sada je pred njim borba da cementira situaciju u Vukovarsko-srijemskoj županiji i ne doživi potop na idućim izborima u ostatku zemlje. Ulaskom u koaliciju s HDZ-om šanse su se smanjile i bez ovog raskola. Cijepanjem stranke ozbiljno se približio sudbini HSP-a ANTE ĐAPIĆA. Gotovo je sigurna DP-ova buduća politika podvojene ličnosti: ekstremizam namijenjen srpskoj manjini, a tobožnja umjerenost ostatku stanovništva. Pored HDZ-a i drugih manjih stranaka, međutim, na desnom centru za njih neće biti prođe, a na okrajku ih čekaju odmetnute ajkule koje nemaju ništa za izgubiti. I još (više) ne surađuju s HDZ-om.

Osim u desničarskim medijima i na lokalnim razinama, sukob je izvjestan i u Saboru. Oduzme li se Biloglav iz saborske većine, ona će biti smanjena na graničnih 76 zastupnika. S druge strane, moguće je da će tri bivša zastupnika DP-a ući u savez s desničarima koji su ih se odrekli zbog koalicije s HDZ-om. Radi se o četiri do pet potencijalnih zastupnika, od Jurčevića do VESNE VUČEMILOVIĆ, što znači da bi skupa mogli imati približno jednak broj ujedinjenih zastupnika kao i DP. Svi članovi DP-a koji su ostali, s naglaskom na likove poput Penave i Mlinarića, zaslužili su obilje najgorih napada koji će ih iz suprotnog tabora neminovno snaći u narednim mjesecima, jer su godinama emitirali iste količine mrzilačkog sadržaja. Kada bi se obje strane u sukobu oslikalo jezikom umjetnosti Biloglava i Bujanca, nastao bi jedinstven portret. Hulje na platnu. ■

Rembrandt van Rijn:
'Bileam i magarac' (Foto:
Wikimedia Commons)

O glistama i zmajevima

Pokušavajući se pod stare dane etablirati kao intelektualna zvijezda desnice, prof. dr. Kasapović pronašla je publiku s odgovarajućim mentalnim limitima, skloniju rikanju nego razumijevanju, tako da može bez problema srpsku nacionalističku argumentaciju tjerati na hrvatski nacionalistički mlin

JUGOSLAVIJA je možda mrtva, ali bratstvo & jedinstvo živi li ga živi. Riječ je, razumije se, o verziji koja opstaje i crpi svoju vitalnost iz posmrtnih ostataka likvidirane države: o bratstvu i jedinstvu hrvatskih i srpskih nacionalista. U ideološkoj bazi su, dakle, crv i tlo.

Ne sjećam se da je taj vid intelektualne, moralne i emotivne solidarnosti itko demonstirao s više entuzijazma i s manje inteligencije od politologinje MIRJANE KASAPOVIĆ. U osvetničkome članku izvorno objavljenom na portalu Heretica.com – s naslovom: ‘Zašto Srbi napuštaju Viktora i viktorijance? Raskol u postjugoslavenskom taboru’ – zasula je Novosti i mene impresivnom količinom drvlja i kamenja, a da bi ocrnjivanje ispalo što kvalitetnije, posegnula je za skoro godinu i pol dana starim tekstom novinarkinje Radio-televizije Srbije VEŠNE KNEŽEVIĆ (publiciranim na RTS-ovom portalu Oko pretprošloga svibnja), koja se također udarnički nalupala i po meni i po ovome listu. Rezultat je bio na svoj način dirljiv: više od pola članka prof. dr. Kasapović, dugog 15-ak kartica, sastoji se od citiranja i prepričavanja lanjskih umotvorina gospođe Knežević.

Štivo je promptno preneseno u Večernjem listu, s tim da je tu naslovna insinucija preformulirana, pa je na stvari već ‘raskol u Novostima’, a potom i u brojnim desničarskim medijima, uključujući one proustaške provenijencije. U jednom od njih paskvila je ilustrirana fotografijom postrojanja orjunaša u Splitu 1925. godine. Opći ugodaj unutar kloake tako je odisao specifičnim sladostrašćem: Gledajte kako osviješteni Srbi – osviješteni do mjere da u njima prepoznajemo vlastiti odraz u pravoslavnom zrcalu – deru neprijatelje hrvatske države! Istina, prije godinu i pol dana, ali nikada nije kasno za korisne spoznaje. Pokušavajući se pod stare dane etablirati kao intelektualna zvijezda desnice, prof. dr. Kasapović pronašla je publiku s odgovarajućim mentalnim limitima, skloniju rikanju nego razumijevanju, tako da može bez problema srpsku nacionalističku argumentaciju tjerati na hrvatski nacionalistički mlin.

Za prof. dr. Kasapović ja sam jedan šugavi Jugoslaven, također i postjugoslaven, također i ‘poglavica viktorijanaca’, njihov ‘politički otac i vođa’, uz to sam ‘ideološki sektaš’ i ‘politički radikal’, kao što je Feral bio ‘glasilo jedne ideološke sekte’, a sada su taj ‘sektaški duh feralovci prenijeli u Novosti’, gdje ordiniram kao ‘prvi apostol sekte’, predvodim ‘družbu kobaca’ koji knjiže incidente ‘ne bi li potvrdili svoje teze o ovdašnjoj ‘ustašiji’, k tome sam još ‘skromna formalnoga obrazovanja’, a ipak se usuđujem ‘dijeliti lekcije sveučilišnim profesorima društvenih i humanističkih znanosti’ (tj. njoj), tako da sam se ‘premetnuo u vodećega ideološkog davitelja’ koji ‘tridesetak godina piše jedan te isti tekst’, postavši ‘nekovrsna inkarnacija neodrasloga Robija K.’: ‘Dramatični politički potresi i nove intelektualne spoznaje nisu ga ozbiljno okrnule ‘kano da je klisurina’, smatra prof. dr. Kasapović.

Za gospođu Knežević, pak – kako ju citira i tumači prof. dr. Kasapović – ja sam ‘stvorio formulu nabilđovane medijske isključivosti’, a odmah zatim i ‘Viktorijance kao sledbenike, vernike ili stilske klonove’, i sada ti viktorijanci (ili Viktorijanci? – autorice oko toga nisu usuglašene) ‘cirkuliraju medijskim prostorima bivše Jugoslavije’ (nisu dakle samo Novosti dohvaćene zlom) i siju opću pošast, skrnave svetinje i crkve, pljuju po državi i naciji, ‘ogrezli u fekalni rečnik’, ‘gonjeni jakobinskim duhom’, te u tom smislu ‘destruktivno djeluju na hrvatsko-srpske odnose’, jer su list jedne nacionalne manjine (vraćamo se dakle opet Novostima) pretvo-

rili u ‘duhovni centar četvrte Jugoslavije za proizvodnju stalne polarizacije i netrpeljivosti’... i slično.

Prof. dr. Kasapović rabi i druge gostujuće autoritete. Na primjer ‘novinara Radio-televizije Republike Srpske’ SRĐANA RADANOVIĆA, od kojeg bez korištenja navodnika mažnjava opasku da su Novosti ‘samo formalno srpske’ (što bi, da nije dozlaboga banalno, predstavljalo intelektualnu krađu), a onda citira njegovu ocjenu da je ovaj tjednik pao ‘u ideološke ralje Viktora Ivančića’, što je na dugi rok pogubno za srpsku stvar, jer je, prema Radanoviću, ‘neophodno da postoji jedna zajednička, jedna srpska perspektiva i ideja budućnosti’. Upregnuti su i OLIVERA RADOVIĆ i ŽARKO MARKOVIĆ, dvojac iz ‘Privrednika’ koji me optužuje da sam ‘skrbnik partizanskih brigada, divizija i korpusa’, zbog čega prakticiram ‘štetno pisanje za srpsku zajednicu u Hrvatskoj’... i slično. Ipak, posebno joj je srcu prirasla gospođa Knežević, čiji lanjski traktat drži ‘instruktivnim tekstom’, te sa žarom razgaljene omladinke od nje preuzima štafetnu palicu, skupa s debilno skovanom kvalifikacijom ‘viktorijanci’.

Iskreno govoreći, puca mi prsluk za mišljenja dotičnih dama o mojem novinarskom radu, osim što sam u isti mah zapanjen i zabavljen značajem i utjecajem koje mi osnovano pripisuju, praveći slona od muhe u staklarskoj radnji, i što ne mogu ostati ozbiljan pred paranoičnom optikom pomoću koje sagledavaju moja svekolika zlodjela. Ono što me uistinu intrigira, međutim, jest sama narav zagrljaja, bratska intelektualna razmjena preko koje hrvatska nacionalistkinja lakim potezom preuzima kvalifikacije srpske nacionalistkinje da bi, s naizgled suprotne pozicije, ucemkala zajedničkog neprijatelja. Tim više što je prof. dr. Kasapović oko toga nedvosmislena, konstatiravši kako ‘u opisu Kneževićeve, koliko god slikovit bio, nema zapravo ništa bitno nova – nova je samo (srpska) strana s koje pljušte optužbe na račun Viktora i viktorijanaca’.

Taj ujedinjujući antagonizam ipak vrijedi pobliže osmotriti, pa je i nešto izdašnije citiranje baražne vatre autorica koje na umornim ramenima nose terete svojih država i nacija bilo neizbježno. Osim toga, dužan sam potvrditi tezu prof. dr. Kasapović da ‘tridesetak godina’ pišem ‘jedan te isti tekst’ – što je potpuno točno zapažanje – s tim da bi, preciznosti radi, umjesto ‘tridesetak godina’, valjalo navesti da ih je ravno trideset i jedna.

Zašto baš trideset i jedna?

Zato što sam potkraj 1993. sa svojim kompanjonima iz sekte osmislio onu novinsku naslovnicu s FRANJOM i SLOBOM u krevetu, kao najjezgrovitiji prikaz i komentar nacionalističke kolaboracije u hrvatsko-srpskoj izvedbi, pra-scenu koja je u realnosti dosad reproducirana u bezbroj varijanti, sve do intelektualnog udruživanja hrvatske politologinje i srpske novinarkinje, uvezujući se u ‘jedan te isti tekst’. Prof. dr. Kasapović dovušla je dakle gospođu Knežević u postelju da bi se zajednički odale *buđnim radnjama*: odstranjanju proujugoslavenske marve iz uljuđena društvenog okoliša. Prizor nije naročito privlačan, no ne osjećam se pozvanim petljati u pitanja privatnog i javnog ukusa. Primjećujem tek da su se Sloba i Franjo grlili na naslovnici Ferala, lista koji je uživao međunarodnu reputaciju, dok Mirjana i Vesna razmjenjuju nježnosti po hrvatskoj medijskoj kanalizaciji, na stranicama Večernjeg portala... Istini za volju, svjedočili smo čak i vulgarnijim primjerima.

Koji su to primjeri?

Recimo onaj od prije osam godina, kada je proustaški nastrojani ministar kulture ZLATKO HASANBEGOVIĆ izdvojio iz državnog budžeta trideset i dvije tisuće kUna da

Prof. dr. Kasapović i gospođa Knežević suglasne su oko toga da odnose između Srba i Hrvata kvare oni koji sabotiraju nacionalističke mitove i histerije jednih i drugih, a ne jednih ili drugih. Da nije takvih, plemena bi bez ometanja gradila zajedništvo na temeljima uzajamne netrpeljivosti

se u Hrvatskoj izdaju knjige početnički nastrojenog historičara BOJANA DIMITRIJEVIĆA, a istovremeno uskratno proračunska sredstva za knjige IGORA MANDIĆA, DAŠE DRNDIĆ, SLAVENKE DRAKULIĆ ili za dramski program HNK-a u Rijeci. Na pamet mi pada i podvig čuvenoga generala Hrvatske vojske koji je usred rata, radeći na prvobitnoj akumulaciji kapitala, prodavao naftu što je završavala u rezervoarima srpskih tenkova. Bratstvo i jedinstvo se tada radalo iz krvi! U slučaju trgovinske razmjene Kasapović-Knežević, dakako, hrvatska strana je ta koja kupuje gorivo.

Kako se gospođa Knežević osjeća u rečenoj partnerstvu?

O tome ćemo valjda uskoro biti informirani preko nekog od medija iz servisne službe ALEKSANDRA VUČIĆA, gdje se gospođa Knežević redovno oglašava. Zagrljaj kojim ju je prof. dr. Kasapović privila na grudi, doduše, više nalikuje hrvačkome zahvatu, no nije isključeno da pasivnost stisnute potvrđuje uzajamna čuvstva. S druge strane, čak i kada se očituje, male su šanse da će to naići na recepciju vrijednu spomena.

Zašto su male šanse?

Budući da je krasni ubitačna kombinacija prepotencije i skribomanije, gospođa Knežević u svojim pisanijama rabi literarni postupak sveden na formulu ‘meljem & drobim’, dok se čitatelji doslovno guše pod naslagama piljevine koju ona zove ‘analizom’, a samo najizdržljiviji uspijevaju dočekati kraj štiva. Prof. dr. Kasapović je to pošlo za rukom – na čemu joj iskreno čestitam! – jer je nabasala na rudno blago pogrda na račun Novosti i njihova ‘prvog apostola’. Krasan materijal za odmazdu, pomislila je: tekst s naslovom ‘Kuka i nauka’ (19. 05. 2023.), u kojem sam se pozabavio postjugoslavenskim antijugoslavenstvom uvažene prof. dr., a povodom njena prošlogodišnjeg članka ‘Zbogom postjugoslavenstvu’ – u međuvremenu naraslom do knjižuljka, gdje se moje ime spominje na više mjesta – lukavo je prešutjela, računajući da je, kada već na konkretne primjedbe nema što reći, najbolje prokazati me u cjelini, kao pošast, kao generalno opasnu pojavu.

Što je, međutim, gospođu Knežević motiviralo da se upusti u dizanje larme na ‘viktorijance’?

Uzrujali su je kritički intonirani tekstovi o Vučiću, o patrijarhu PORFIRIJU, o Srpskoj pravoslavnoj crkvi... te se potrudila iz njih istrgnuti primjere mojega ‘fekalnog govora’. Uz jednu važnu napomenu: senzori verbalne higijeničarke ne registriraju tzv. nepristojne riječi, nego nepristojne stavove. Napišete li da je Vučić autoritarni vladar, ili da je SPC leglo nacionalističkog zla, ili da Porfirije ‘bulazni nad razvalinama sekularnog društva’ – što sam se ja u Novostima drznuo činiti – novinarika RTS-a će to proglasiti ‘fekalnim terminima’ i crvenim ih flomasterom označiti kao nedopustive. Etiketu je, uzgred budi rečeno, skupila od ovdašnjih ustašofila, jer je termin *Fekal Tribune* davnih godina patentiralo Hrvatsko slovo, rabeći ga iz broja u broj. Rukovodeći se istim kriterijem, sa začinskim dodatkom teorije zavjere, gospođa Knežević evidentirala je tuštu i tmnu ‘viktorijanaca’ diljem postjugoslavenskoga medijskog bojišta, u dijapazonu od VLADE VURUŠIĆA, preko DEJANA KOŽULA, do ALEKSEJA KIŠJUHASA (koji da piše za ‘viktorijanski Danas’!).

Zar nije i prof. dr. Kasapović slično kritički nabrušena prema srpskim državnim i crkvenim vlastima?

Njeni su stavovi o dotičnima rezolutniji od mojih – za Porfirija, recimo, tvrdi da je još u devedesetima sudjelovao u ‘kontaminiranju ‘ovih prostora’ – ali loše misli i o gospođi Knežević, za nju je ona ‘vječna Srpinkinja’, koja piše ‘izvan povijesno-političkoga konteksta’ i stvari sagledava ‘iz iskrivljene i skraćene perspektive’. Ipak, unatoč tome, (dis)kvalifikacije gospođe Knežević na moj račun drži vjerodostojnima, nikakvu ‘iskrivljenu perspektivu’ tu ne uočava, a pogotovo ne ‘skraćenu’, pošto joj je prepustila više od pola svoga teksta. Zašto, zaboga? Zato što joj je poznata moja nenasna navada da kritički razmatram i hrvatski državno-crkveni *vodovod*, i to znatno učestalije nego onaj srpski. Stoga prof. dr. Kasapović preuzima od kolegice crveni flomaster i stavlja oznaku ‘nedopustivo’. Istu piruetu izvodi i kad kao dio vlastite (kržljave) argumentacije navodi (bijesne) optužbe Olivera Radović i Žarka Markovića.

Zbog čega se taj dvojac narogušio na Novosti i ‘viktorijance’?

Zbog prigovora da neosuđenome ratnom zločincu, generalu MOMIRU TALIĆU, klešu medijski spomenik i pridružuju se operaciji njegove preobrazbe u srpskoga nacionalnog heroja. Vrlo je vjerojatno da prof. dr. Kasapović generala Talića ne smatra herojem, nego likom iz povećane galerije ratnih krvoloka, dotle da bi me kao osvjeđena Hrvatica mogla i uzeti u zaštitu, ali svejedno invektive iz radionice Radović & Marković iznosi kao legitimne, opravdane i uvjerljive. Poznata joj je, naime, moja nenasna navada da se suprotstavljam i uzdizanju hrvatskih ratnih zločinaca u nacionalne heroje, češće nego onih srpskih, jer stjecajem okolnosti živim u Hrvatskoj. Za prof. dr. je to nedopustivo, laća se crvenog flomastera i... svi zajedno, poput zbora uzbunjenih svraka, zagrme kako Novosti i ‘viktorijanci’ narušavaju odnose između Srba i Hrvata!

Što je onda puni smisao spomenute intelektualne i moralne piruete?

Cilj je postaviti klopku za neuklopljene. Utvrditi dakle etnocentrističku perspektivu, koja neće biti ni ‘iskrivljena’, ni ‘skraćena’, nego obvezujuća. Hrvatsko-srpski antagonizmi su razumljivi i poželjni, takoreći vjekovni, averzije su politički lukrativne, a pravi su neprijatelji oni koji ne pristaju na tako zadana pravila igre. Prof. dr. Kasapović i gospođa Knežević suglasne su oko toga da odnose između Srba i Hrvata kvare oni koji

Prof. dr. Mirjana Kasapović (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

sabotiraju nacionalističke mitove i histerije jednih i drugih, a ne jednih ili drugih. Da nije takvih, plemena bi bez ometanja gradila zajedništvo na temeljima uzajamne netrpeljivosti. Eto gnojiva iz kojega buja postjugoslavensko bratstvo i jedinstvo! Što bi rekao jedan od opskurnijih 'viktorijanaca': 'Kada ljudsko biće s ukupnošću svoje građanske egzistencije biva svedeno na Hrvata, Srbi na ili Bošnjaka, to je mali korak za čovjeka, ali veliki za nečovječnost.' A budući da se u osnovi radi o goničkom angažmanu, logično je da u prvi plan dolazi policijski refleks političkog uma.

Kako se taj refleks manifestira?

Tako što učena elita poput prof. dr. Kasapović uspostavlja skrbništvo nad kompleksom tzv. domovinskih vrednota. Nakon 40-ak godina novinarčenja u malošto mogu biti uvjeren, ali u jedno pouzdano jesam: ne postoji bjednija intelektualna pozicija od pozicije onih koji brane državu od njenih tobožnjih neprijatelja. Čim 'intelektualac' oglasi ugroženost države od strane mračnih 'podriivača', možemo biti sigurni da je dokinuo razliku između mišljenja i salutiranja. Čini li to u glasilu koje se zove Heretica, pokazuje još i sklonost nehotičnoj samoparodiji. Prof. dr. Kasapović toliko se uživjela u tu ulogu da gotovo doslovno prepisuje tekstualnu sirenu za uzbunu Srđana Radanovića, mijenjajući srpski prefiks hrvatskim.

Na koji način to radi?

Radanović: Novosti "pišaju" po srpskim obilježjima, zastavi, himni, Srpskoj pravoslavnoj crkvi, pa i žrtvama'. Prof. dr. Kasapović: Novosti su poprište 'sustavnoga izrugivanja i ismijavanja hrvatske države, nacije, povijesti, Domovinskog rata, himne, zastave, grba, tradicije, Katoličke crkve, obitelji... – vrijednosti i institucija do kojih je velikoj većini Hrvata stalo'.

Who the fuck is Srđan Radanović?

'Novinar Radio-televizije Republike Srpske', kaže prof. dr. Kasapović. Kratka internetska pretraga pokazuje da je čak urednik Redakcije zabavnog programa RTRS-a. U jednom intervjuu veli: 'Što se kozmetike tiče, uvijek kažem da koristim minimum preparata, ali to što koristim skuplje je od onog uobičajenog.' Obavezne stvari u nese-seru: 'Parfem Versace fresh, krema Zepter, dezodorans Mannen speed stick i šampon Limes.'

Zašto bi se netko takav bavio Novostima, postjugoslavenstvom, 'viktorijancima' i sl.?

Pa ne bavi se, u tome i jest kvaka. 'Novinar Radio-televizije Republike Srpske' što ga prof. dr. Kasapović obilno citira, a k tome i teferi u fusnotama kao mjerodavan autoritet, ustvari je istoimeni student politologije iz Banjaluke, rođen 2002. godine, koji sa svojim mlađanim drugarima vodi portal Opseg.rs, gdje se odaju kolektivnoj onaniji nad idejom 'srpskog sveta' i svenacionalnog zajedništva. U jednoj od programskih smjernica portala piše ovako: 'Naš rad i djelovanje se svodi na borbu za stvaranje Novog svijeta, dekolonizaciju srpskih umova i ujedinjenje srpske misli.'

Što time čini prof. dr. Kasapović?

Obmanjuje čitaoce, naravno, manipulantski im podmeće studenta za novinara, računajući da će za njezine potrebe 'novinar' imati veću 'težinu', pokazuje pomalo zastrašujuću površnost i prezir prema činjenicama, a usput se srozava dotle da joj 21-godišnji nadobudnik opsjednut 'dekolonizacijom srpskih umova' (Radanović je, naime, svoj *masturbacionalistički* uradak objavio prošlo-

Za inkvizicijski um prof. dr. Kasapović sadržaj odrednice 'Jugoslaven' (tj. 'postjugoslaven') uključuje jedino obavezu njegove efikasne eliminacije; to je nešto poput naljepnice na kontejneru – piše 'Jugoslaveni', a znači smeće, i podrazumijeva odgovarajući društveni tretman

ga ljeta) služi kao intelektualna inspiracija, jer revno preuzima njegove teze i skoro doslovno prepisuje njegove usklične rečenice.

Je li to ista prof. dr. Kasapović koja je osuđena činjenicom da se netko 'skromna formalnoga obrazovanja' usuduje polemizirati sa 'sveučilišnim profesorima društvenih i humanističkih znanosti' (tj. s njom)? Ona koja u svome knjižuljku prigovara DRAGANU MARKOVINI da su mu tekstovi 'puni grotesknih primjera autorske nesolidnosti' i da bi on 'morao poštovati elementarne profesionalne standarde u svojim radovima'?

Jest, to je ta. Nezgoda u zračnom prometu: kada s teretom niskih pobuda nastojiš jezdići akademskim visinama, gravitacija obično obavi svoju pakosnu rabotu, pa se ono 'znanstveno' očituje kroz tresak donjeg dijela leda o voljeno hrvatsko tlo. A tamo je obično dosta blata i fusnota.

Tko su onda glavni akteri 'raskola u postjugoslavenskom taboru' iz naslova njezina teksta, odnosno 'raskola u Novostima', kako stoji u naslovu Večernjeg lista?

To su, vidjeli smo, jedna skribomanski raspoložena novinarka RTS-a i jedan banjalučki student. Da bi, naime, dijagnosticirala 'raskol' – što joj je očito primarna namjera – znanstvenica prije toga mora konstruirati 'tabor' unutar kojeg do 'raskola' dolazi, iako ovaj u stvarnosti ne postoji. Zbog toga prof. dr. Kasapović u svome članku formira čopor, skupljajući ga s kolca i konopca, kako bi ga mobilizirala i njime nasrnula na 'tabor', i to na način da servira podvalu po kojoj su grla u čoporu ujedno i pripadnici 'tabora', te će ga na njezinu komandu rasturiti iznutra. Zamišljena jednoobraznost 'tabora' – koja onda, kao, biva uništena 'razdorom' – plod je dakle hrvatske šovinističke imaginacije, gdje su svi Srbi isti, kao uostalom i Hrvati.

Zašto je to plod šovinističke imaginacije?

Zato što autori koje prof. dr. Kasapović citira preziru Jugoslaviju koliko i ona (a nisu ni u Novostima), što znači da ih cijenjena znanstvenica svrstava u 'postjugoslavenski tabor' isključivo zato što su Srbi. Legitimacije samostojećih Srba, pak, dobivaju tek nakon što su se klevetnički izživjeli na Jugoslavenima, kakvih je u Novostima dosta.

Tko su u takvoj konstelaciji Jugoslaveni?

To su svi koji odbacuju etnocentrističke naloge prof. dr. Kasapović i gospođe Kneže-

vić i ne pristaju na zadane propozicije. Za inkvizicijski um prof. dr. Kasapović sadržaj odrednice 'Jugoslaven' (tj. 'postjugoslaven') uključuje jedino obavezu njegove efikasne eliminacije; to je nešto poput naljepnice na kontejneru – piše 'Jugoslaveni', a znači smeće, i podrazumijeva odgovarajući društveni tretman. Hrvatskoj akademskoj eliti nikada nije bilo ispod časti zasukati rukave i prionuti uklanjanju otpada u ime ideala nacionalne čistoće. Istinabog, tek nakon što su se dogodili oni 'dramatični politički potresi' i pojavile one 'nove intelektualne spoznaje' koje mene, eto, 'nisu okrznule', barem ne toliko da pljujem po vlastitoj biografiji.

I što se poslije tih 'potresa' i 'spoznaja' zbiva?

Tada ja pišem 'jedan te isti tekst', ostajem 'neodrasta' kao Robi K., a prof. dr. Kasapović se razvija i napreduje, pa je od marksistički orijentirane politologinje dogurala do intelektualne perjanice narod.hr-a. Ide ukorak s vremenom tako što se s totalitarnim jugoslavenskim režimom obračunava tri i pol decenije nakon što je ovaj crknuo. U životopisu na službenim fakultetskim stranicama ne spominju se njeni znanstveni radovi iz mračnog doba (iako je bila u zrelim autorskim godinama) – s naslovima kao što su 'Interesi i ideje u SKJ' ili 'Omladina u delegatskom sistemu' – mada ima drugih zanimljivih detalja. U stavci 'Istraživački boravci u inozemstvu', na primjer, stoji ovo: '1986–1987; Istraživački centar 'Edvard Kardelj', Ljubljana, Slovenija.'

S kojim je pasošem te 1986. prof. dr. prelazila granicu kod Bregane?

Valjda s hrvatskim, koji je ušao u optjecaj pet godina kasnije. To je tek sitni primjer kako se prof. dr. Kasapović, kada piše o razdoblju Jugoslavije, makar u administrativno-biografske svrhe, ne očituje o prošlosti, nego se udvara sadašnjosti. Utoliko osim zabranjenog 'poslije' imamo i zatajeno 'prije', uz postjugoslaviju postoji dakle i *lost-yugoslavia*, zemlja izgubljena u memoriji jedne sklerotične akademske trudbenice. A odatle i bezmalo opsceni detalji iz pretpovijesti aktualne harange na Jugoslavene, Novosti i 'viktorijance'.

Kakve su to opscenosti?

U vrijeme jugokomunističkog terora prof. dr. Kasapović je, kao hrvatska državotvorna patriotkinja, pedantno držala jezik za zubima, napredovala u karijeri, putovala na stručne ekskurzije u inozemstvo, čak do Ljubljane, dok sam se ja, kao uvjereni Jugoslaven, uglavnom vukao po sudovima, s dvije optužnice za podiranje ustavno-pravnog poretka, od kojih je svaka podrazumijevala ozbiljnu zatvorsku kaznu, a prostorije Službe državne sigurnosti posjećivao sam radi tzv. informativnih razgovora dovoljno često da se sprijateljim s portierom i čistačicama.

Što onda prokletim Jugoslavenima danas preostaje?

Ništa, osim po mogućnosti pisati 'jedan te isti tekst'. Što ne mora biti tako loše, jer zajapurenim damama ionako nisam rekao ni deseti dio onog što ih spada, ali ostaje nada da ćemo se uskoro – bude li sreće, zdravlja i Hrvatske – raskusurati do kraja. Dotad, radi utvrđivanja gradiva, prof. dr. Kasapović mogu poručiti ono što sam joj u ovome tekstu napisao lani, naime da:

'postjugoslavensko antijugoslavenstvo raste na krilima nepriznate frustracije', da je 'u borbu protiv totalitarne crvene neman uložena silna količina naknadne kuraže, akumulirane susprezanjem iz doba dok je neman bila živa', da su 'glavnim protagonistima nekoć bile pune gaće današnjih stavova' i da, prema tome, 'postkomunističko doba možemo definirati kao razdoblje kroz koje gliste evoluiraju u zmajevе'. ■

Poraz na nekretnine

Najavljeni porez na nekretnine definitivno nije alat za osujećivanje štednje u nekretninama, pa ni cvatnje špekulativnog kapitala. On to ne može ni biti bez progresivnije ukupne fiskalne politike

UZEMLJI s ovako mizernim ili nikakvim oporezivanjem imovine i generalno bogatstva, proteklih dana svjedočimo upravo spektakularnoj množini te intenzitetu već i načelno postavljenih negativnih reakcija prema najavljenom uvođenju inače posve skromno dizajiranog poreza na nekretnine. Svim tim kritičarima ne smeta zacrtana visina poreza, nego sama ideja o njemu općenito. Lijepo se to dade vidjeti po tome što mnogi od njih, sudeći po izjavama, nisu ni upoznati s konkretnim detaljima prezentiranih mjera. Nije da toga ima puno, i sve se može svesti na nekoliko ključnih smjernica: neće se oporezivati prva nekretnina u nečijem vlasništvu, ona u kojoj vlasnik i stanuje, ali hoće svaka njegova sljedeća koja se iznajmljuje na rok kraći od mjesec dana ili koja je ostavljena da zjapi prazna.

I toliko je gradiva bilo previše za usvojiti, recimo, BOŽI PETROVU i MILIVOJU ŠPIKI. Saborski zastupnik i predsjednik Mosta stao je zato u obranu čak i ničim napadnute prve nekretnine, dok se predsjedniku Bloka umirovljenici zajedno priviđa krajnja posljedica masovnih deložacija najstarijih naših sugrađana koji će se naći u situaciji da moraju prodati svoju imovinu jer si neće moći priuštiti plaćanje poreza.

Obje pozicije su formalno neodržive, igraju samo na dizanje moralne panike, nemaju nikakvo racionalno utemeljenje, ali svedeno imaju šanse u pogledu političkog efekta. Ono što stoji u središtu njihova zagovora, teza je da su svi ti danas ugroženi ljudi nekoć mukotrpo zaradili nekakvu ušteđevinu, a zatim je sklonili na sigurno u obliku kupljenog stana koji iznajmljuju ili čuvaju praznim. Realno, pak, dojam je da se likovi poput Petrova i Špika nikad nisu ni fizički približili nekome običnih primanja, ili ga barem nisu istinski doživjeli. Da jesu, znali bi kako ne postoji ni minimum izgleda da si taj prosječni netko kroz svoj radni vijek prištedi za kupnju stana viška, kamoli da ga onda nema potrebu iznajmljivati.

Obojica, kao i razni drugi poput njih, zapravo brane jednu drugu tekovinu i stečevinu, nipošto socijalnu, nego tržišnu, gdje se izostanak nameta na stanove i kuće koristi isključivo radi stjecanja zarade ili očuvanja vrijednosti viška imovine, jer kod nas cijena nekretnina raste iznad svega, a ne radi lakšeg stanovanja. U te je vode skrenut razmjerno golem broj ljudi, naročito u turistički potentnijim sredinama u kojima je prethodno ili paralelno zatrt svaki drugi vid privrede.

Takav oblik turistifikacije i financijalizacije stambenog fonda, pri čemu stotine tisuća postojećih stanova u Hrvatskoj čame potpuno neiskorištene, međutim, prouzročio je specifične prilike na otvorenom nekretninskom tržištu. Na nj su se poput skakavaca okomili ponešto krupniji špekulanti, često inozemni,

kupujući po desetke stanova. Enormna potražnja uvjetuje spomenuti rast cijene, pa su na cjedilu ostali svi oni koji nastoje steći prvu svoju nekretninu, najčešće mladi svijet, ili podstanari, oni koji ne mogu ni to. Nije tajna ni da su sve teže stambene okolnosti proteklih deset do 15 godina uvelike kumovale i silovitom odljevu hrvatskih građana u inozemstvo.

Ipak, koliko god sve to izgledalo crno, još je gore kad se u obzir uzme potpuniji okvir, prije svega onaj fiskalno-politički. Nije dan porez nije u totalu samostojeća pojava, nego se mjeri u odnosu na ostatak porezne politike, ustvari drugih nameta i njihova rezultata. S ekonomsko-političkom strategijom Hrvatske u 21. stoljeću, koja se svodi na rentijerstvo, odlikujemo se izuzetno regresivnom poreznom slikom u poredbi s ostatkom Europske unije, a to hoće reći antisocijalnom, elitističkom, prokapitalskom.

Porez na nekretnine ni u kojem njegovu obliku nije moguće razumjeti bez uvida u ostatak fiskalno-političke priče, a tu Hrvatska pada već na činjenici drugog najvišeg PDV-a u EU, kao i prvog najvišeg udjela prihoda od PDV-a u BDP-u. Porez na dodanu vrijednost je po definiciji najprije potrošačko opterećenje koje najviše pogađa najugroženije, dok ga najbolje doživljava i osjećaju, ali ovdje nije u tome usamljen, nego ga prate druge slične fiskalne mjere. Rad je porezno opterećen jedva prosječno, gledamo li EU-kontekst, a i tu se izdvajamo po veoma niskoj opterećenosti najviših plaća, što već spada u tretman bogatstva kao takvog.

Nema ozbiljnijeg poreznog tereta na bogatstvo u Hrvatskoj, u bilo kojem vidu, jer ne bi-

smo u protivnom ni primijetili najavu poreza kojim se ostavlja prostor lokalnim vlastima da odrede hoće li u buduću naplaćivati kvadrat turističke ili prazne nekretnine po euro ili deset eura godišnje. Ovdje valja napomenuti da prihod od tog poreza uzimaju jedinice lokalne (samo)uprave, za razliku od npr. državnog PDV-a. One su navodno jedine u poziciji uočiti razliku između nekretnine u centru i na periferiji, u tržišnoj žiži ili na margini.

Slično je tome nedavno bila plasirana mjera višeg paušala na iznajmljeni turistički krevet, ali su maksimalni jedinični iznos od 199 eura godišnje propisala svega tri grada, uz dosadašnji porez na kuće za odmor s gornjim pragom od pet eura po kvadratu. Uz novi porez na nekretnine, nije beznačajno ni to što ministar financija MARKO PRIMORAC sad najavljuje i ujednačavanje poreznog opterećenja na dugoročno i kratkoročno iznajmljivanje s ciljem povećanja ponude onih prvih. No imajući u vidu slabe izgleda za to, s obzirom na predloženu stopu nekretninskog poreza od najviše deset eura po kvadratu koja najveće, presudne igrače neće nagnati da odustanu od držanja stanova praznima, nema smisla govoriti o eventualnim daljnjim ekonomsko-političkim benefitima.

Sve to dalje, naravno, tiče se mogućnosti restrukturiranja gore već ukratko opisane hrvatske ekonomije, u ogromnoj mjeri istjerane van proizvodnje te izvoza, ako ne računamo turističke usluge. Temeljito deregulirana tržišta smještaja i nekretnina

Stanogradnja ili
štednjogradnja? (Foto:
Luka Stanzl/PIXSELL)

privilegirana su tako u odnosu na gotovo sve proizvodne sektore, ne računajući s njima povezani građevinski, umjesto da je kratkoročni najam odavno porezom opterećen prema visini ostvarenog prihoda, kao i svaka druga komercijalna djelatnost.

Ranije alibi-najave pravednijeg oporezivanja su odreda bacane *ad acta*, pa ne čude ocjene ponekih medijskih komentatora da ova kva reforma neće polučiti istinski kvalitetan rezultat, već i zbog toga što se poput većine razvikanih reformi tako može nazvati samo u političko-marketinške svrhe. Jednostavno, previše je narastao interesni krug svih onih koji u svom privatnom obrtu žive od toga, a teško ih je ozbiljno stisnuti dok i sami vide kako pravi dobitnici postojećeg stanja ostaju neokrnjeni. Njima nasuprot stoje i hotelijeri, mahom stranci, koji radi svog profita zagovaraju rušenje apartmanske ponude, njima barem dijelom konkurentne. Očekivati je stoga tek djelomično posezanje za novim porezom od strane lokalnih vlasti.

Također, ako se ostane na tako niskoj stopi, a bez dodatnih, progresivno gradiranih opterećenja za vlasnike krupnijih nekretninskih portfelja, od ovoga prezentiranog neće biti osjetnije promjene na tržištu ponude dugoročnog stambenog najma, kao ni na tržištu kupoprodaje nekretnina općenito. No uvođenje već i takvih mjera će u medijskom prostoru na neko vrijeme delegitimirati sugestije za obuhvatnijim zahvatima, pa se ne treba nadati npr. skoroj zabrani kratkoročnog iznajmljivanja u stambenim zgradama.

Pored toga, nema prostora ni za očekivane suzbijanje kriminalnog najma stanova imigrantskim radnicima, Nepalcima i tzv. Nepalcima, kojih po desetine znaju boraviti u nekoliko desetaka kvadrata. Ipak, ministar je Primorac izjavio još nešto važno, kazujući o modalitetima poreza na nekretnine, kad se ispostavio problem utvrđivanja stanja na terenu, dakle stvarnog korištenja svake pojedinačne nekretnine, tako i primjerenog joj fiskalnog statusa. Rekao je da 'država može pratiti sve', i to je svakako općepoznata istina, makar kao princip. Samo nije jasno zašto je onda država odlučila prebaciti odluku o dopuštanju iznajmljivanja u stambenim zgradama na volju susjedstva, ako za tome slične funkcije imamo državne inspektore, a imali smo i dosad.

Zaključno, ovakav porez definitivno nije alat za osujećivanje štednje u nekretninama, pa ni cvatnje špekulativnog kapitala, kao ni za postizanje barem djelomične socijalne i ekonomske stambene pravednosti, te nipošto za promjenu strukture domaće ekonomije. No on to ne može ni biti sve dok ga se ne sistematizira u okviru neke progresivnije ukupne fiskalne politike, s jasno izraženim opterećenjima po socijalnim grupacijama i odvojenim ulazima za državnu i lokalne blagajne. ■

U vrtlogu stoljeća obuhvatio planet

Više od sedam desetljeća Lončar je sudjelovao u svjetskoj diplomaciji. Bio je jedan od glavnih pokretača jugoslavenske vanjske politike, postao Gospodin Nesvrstani, razgovarao s nizom svjetskih čelnika. Uz diplomaciju, antifašizam je bio ključna odrednica njegova života

UPROLJEĆE 2007. tada 83-godišnji BUDIMIR LONČAR otputio se u pakistanski Islamabad na sastanak Konferencije islamskih zemalja. Uskoro je otišao i u Accru na susret Afričke unije. Savjetnik

tadašnjeg hrvatskog predsjednika STJEPANA MESIĆA susreo se s desecima državnika, kao i na tada nedavnom samitu nesvrstanih u Havani, a potom i te jeseni u New Yorku. Ujedinjeni narodi birali su nestalne članice Vijeća sigurnosti. Na mjesto predstavnice

istočne Europe pretendirale su Hrvatska i Češka: mnogoljudnija i bogatija zemlja imala je potporu SAD-a i ostalih zapadnih sila. Glasanjem u Općoj skupštini izabrana je Hrvatska. U korist Zagreba presudio je, pisali su mediji, upravo Lončar, diplomat s izuzetnom mrežom poznanstava svjetskih vođa, uključujući one iz trećeg svijeta. Ilustracija je to utjecaja čovjeka koji se u poznim godinama nije pre-stao aktivno i strasno baviti diplomacijom.

Životni put Budimira Lončara započeo je 1. aprila 1924. u Preku na Ugljanu. Gimnaziju upisuje u Zagrebu, no po osovinskom napadu na Jugoslaviju 1941. vraća se na otok i pridružuje partizanima: dobiva ratno ime LEKO kojim će ga zvati do smrti. Pristupio je Komunističkoj partiji Jugoslavije i u omladinskoj organizaciji počeo preuzimati važne funkcije. U borbama s okupatorom dva puta je ranjen. Neko vrijeme bio je urednik lista 'Omladinska iskra' u kojem su surađivali MIKO TRIPALO i JURE KAŠTELAN. Krajem rata ulazi u sastav sigurnosne službe OZN-e, uskoro postaje i njen šef u Zadru. Mladi pukovnik već je 1946. premješten u Zagreb, a nakon TITOVOG raskida sa STALJINOM ulazi u Savezni sekretarijat, odnosno ministarstvo, vanjskih poslova (SSVP). U maju 1950. pridružio se jugoslavenskoj misiji pri UN-u u New Yorku. Na globalnoj političkoj pozornici otkriva svijet te uči vještine pregovaranja i vrijednosti multilateralizma. Stiče širok krug poznanika iz umjetničkih krugova, od brodvejskog producenta MICHAELA TODDA, budućeg muža ELIZABETH TAYLOR, do EDE MURTIĆA. Sklonost umjetnosti obilježiti će njegov život pa će poslije postati i član Savjeta Jugoslavenskog dramskog pozorišta.

U Jugoslaviju se Lončar vraća 1956. i preuzima mjesto šefa analitičke grupe SSVP-a. Njegov talenat prepoznao je ministar KOČA POPOVIĆ – nadrealist, španski borac i legendarni partizanski vojskovođa, a Lončar postaje suradnik i predsjednika Tita. Kao ambasador odlazi 1965. u Indoneziju – delikatan zadatak u trenutku kada vojska u toj zemlji uz potporu SAD-a provodi pokolj stotina tisuća komunista. Narednih desetljeća izmjenjuje dužnosti u Beogradu s najvažnijim veleposlaničkim mjestima – u SR Njemačkoj i SAD-u. Ipak, njegovu profesionalnu karijeru odredio je projekt Pokreta nesvrstanih. U znatnoj mjeri operativno sukreirao njegovu politiku, programske dokumente i zaključke susreta, poput onog u Zambiji iz 1970. ili Havani krajem te decenije. Kao sinonim Pokreta ponio je nadimak Mr. Non-aligned – Gospodin Nesvrstani.

Zamjenik sekretara vanjskih poslova postaje 1984., a 1988. i posljednji savezni sekretar. S te pozicije svjedoči raspadu zemlje čijem je vanjskom položaju posvetio postojanje. Hrvatski nacionalisti napadaju ga zato što se 1991. u Vijeću sigurnosti zalagao za embargo na uvoz oružja u Jugoslaviju. Vlada u Zagrebu okrstila ga je neloyalnim Hrvatskoj. Lončar ističe da je pokušavao internacionalizirati krizu i zaustaviti krvoproliće te da se embargo mogao odnositi samo na službenu vojnu silu JNA. Nakon MILOŠEVIĆEVOG otmaranja saveznih institucija i razaranja Vukovara u novembru 1991. podnosi ostavku. Mediji u Srbiji napadaju ga kao pronositelja antisrpsstva. Beogradski stan ovog, kako će biti opisano, 'Hrvata po nacionalnosti, demokrate i Jugoslavena po orijentaciji' napadnut je 31. prosinca. Istovremeno ga HDZ-ov ogranak u Preku proglašava nepoželjnim eksponentom velikosrpsstva, a tamošnja mu je kuća temeljito demolirana.

Odavno je poznao FRANJU TUĐMANA koji ga je cijenio i više puta mu nudio funkcije poput one vicepremijera i ministra vanjskih poslova. Lončar se zahvalio, diplo-

matski rekavši kako sa samim Tuđmanom nema problema, ali da s ljudima oko njega 'ne bi mogao funkcionirati'. Mjesece je proveo bez posla, a potom postao izaslanik za nesvrstane glavnog tajnika UN-a BOUTROSA BOUTROS-GHALIJA, kao i savjetnik indonezijske vlade. Tuđman se svejedno pobrinuo da Lončar dobije hrvatski diplomatski pasoš, a on je unutar nesvrstanih, piše biograf TVRTRKO JAKOVINA, potihio lobirao i s vremenom vjerojatno 'postao neformalni savjetnik hrvatske diplomacije'. Nakon Tuđmanovog odlaska ponovno preuzima službene dužnosti pa postaje savjetnik Mesiću i IVI JOSIPOVIĆU. Prvi je primijetio da se Lončaru svjetski diplomati 'klanjaju kao dalaj-lami': bio je svjedok, ali i protagonist događaja koji su presudno oblikovali suvremenost, od sukoba u Koreji i Kubanske krize do Prvog zaljevskog rata, pa i kasnijih. Djelovao je duže od sedam desetljeća, stekao golemo iskustvo i znanje te razgovarao ili pregovarao s izuzetnim brojem svjetskih vođa poput NIXONA, CARTERA, REAGANA, GEORGEA W. BUSHA, GORBAČOVA, BRANDTA, KOHLA, GENSCHERA, NASERA, ARAFATA, SADAMA HUSEJINA, CASTRA, IVANA PAVLA II.... S brojnim je ostvario duboke veze i njegovao ih decenijama.

Postavljaju se i neka neugodna pitanja. Poznato je da je OZN-a bila instrument represije kojim se vlast brutalno obračunavala sa svim stvarnim ili percipiranim protivnicima. Uvjerljivih izvora o Lončarovo odgovornosti za teror nema. No, o njegovoj se ulozi malo zna, zahvaljujući i faktu da o tome nikada nije govorio. Iako su njegova opća orijentacija, sklonost dijalogu i kompromisu te mnogo puta izrečeni stavovi bili jasno suprotstavljeni politikama razbijanja Jugoslavije, podjele Bosne i Hercegovine, nacionalne netrpeljivosti i progona, Tuđmana za života javno nije naročito kritizirao. Možda iz uvjerenja da više može postići iza kulisa, tendencije profesionalnog diplomata ili nečeg trećeg. Kasnije ga je opisao kao autokrata koji je otvorio put ustaštvu, ali i spominjao suradnju. Nije bio imun na izraženu brigu o održavanju vlastite slike uglednika, u što spada i nekritičko naglašavanje odnosa sa svjetskim moćnicima, pa i onima poput KISSINGERA koji su u povijesti ostavili mračne tragove.

Zahvaljujući oštroumnosti, uvažavanju sugovornika, vještini da nenametljivo izbori vlastitu poziciju, pa i oprežu, desetljećima je bio važan, na kraju glavni pokretač jugoslavenske diplomacije – dinamičan i okrenute svjetskim procesima, zasnovane na vrijednostima ravnopravnosti, suradnje, mira i zajedničkog razvoja. O njoj kreativnosti i uspješnosti govori izjava ZBIGNIEWA BRZEZINSKOG: američki geostrateg je 1979. procijenio kako je relativno mala i siromašna država 'uz SAD i SSSR jedina zemlja koja se afirmirala kao faktor na globalnom svjetskom planu'. Današnja se Hrvatska svega odrekla: postala je beznačajni nezainteresirani promatrač, prokockala naslijedene simpatije globalnog juga i svela se na 'pijuna Sjedinjenih Država', kako je ocijenio Lončar, prvoklasni svjetski državnik, vjerojatno od najutjecajnijih s ovih prostora ikada. Diplomacijom se bavio i nakon što je napunio stoljeće: prošle je godine održao govor na sastanku nesvrstanih u Azerbejdžanu. U našoj regiji akreditirani diplomati uvijek su bili zainteresirani za mišljenje vitalnog doajena. 'Dvije ključne odrednice mog života su antifaašizam i diplomacija', poručio je nedavno. U osobnom kontaktu obilježavali su ga promišljenost i izražen takt. Zahvaljujući volji da dijeli svoja iskustva, sugovornicima je poput svojevrstnog medija otvarao druge dimenzije. Njegov život je u vrtlogu stoljeća obuhvatio planet. Toj je avanturi prošlog tjedna došao kraj. Budimir Lončar umro je 1. rujna, plivajući u moru ispred Preka. ■

Mesić, Genscher i Lončar 1991. u Beogradu (Foto: Spiegel/ Ullstein History/PIXSELL)

Simpatije za Kočine stavove i poglede

Donosimo ulomak iz još neobjavljene knjige Ivica Đikića pod (radnim) naslovom 'Budimir Lončar: prije i poslije kraja' koja se priprema u izdanju Frakture

Napomena. Knjiga, pod (radnim) naslovom 'Budimir Lončar: prije i poslije kraja', koncipirana je kao monolog Budimira Lončara – partizana, vrhunskog diplomata i posljednjeg ministra vanjskih poslova SFRJ – podijeljen u nekoliko tematskih poglavlja. Nije mi bila ambicija da detaljno obuhvatim ukupnost Lončarova privatnog i javnog života – to je, uostalom, izvanredno učinio povjesničar i publicist Tvrtko Jakovina u svojoj knjizi 'Od Preka do vrha svijeta' (2020.) – niti da istražim nepoznata ili zatajena mjesta njegove biografije. Opredijelio sam se za to da višegodišnjim prosijavanjem i odvagivanjem pokušam doći do srži Lončarova svjetonazora i esencije njegova pogleda na prošlost i budućnost, naravno, i na svoj život, na svoje odabire, uspjehe, zablude.

Ivica Đikić

KOČA POPOVIĆ bio je čovjek koji neprestano dovodi u pitanje samoga sebe i svoju društvenu i moralnu poziciju, pa onda i sve oko sebe: nekad je to bila ironija, nekad sarkazam, nekad i cinizam. To nije bila poza nego autentični izraz jedne kompleksne ličnosti. On je bio jedinstvena pojava naše historije i kao vojnik, i kao političar, i diplomat, i kao intelektualac. ĐILAS je donekle usporediv s njime kad je riječ o oštroumnosti i hrabrosti, no Koča je bio profinjeniji, delikatniji, dublji, dramatično manje sujetan, manje samouvjeren, manje opsjednut sobom, manje narcisoidan.

Koliko god bio kritičan prema sustavu, stanju u društvu i samom TITU, kojem se istodobno divio, Koča nije ni pomišljao da postane disident. Sustav je pokušavao popraviti iznutra. Takav stav, takav pristup paradigmatičan je za svakog liberalnog komunista. Ne treba zaboraviti da je komunizam ishodišno bio jedna humana, emancipacijska ideja, vizija slobodnog čovjeka koja je stjecajem povijesnih okolnosti degenerirala u staljinski totalitarizam. Imajući to na umu, Koča je znao da bi svojim otvorenim protivljenjem pokretu, čiji su ishodišni ciljevi bili plemeniti, nanio štetu, a da time praktično ne bi postigao ništa. Zato je odabrao tihu rezignaciju i tako sačuvao i pokret, ili viziju pokreta kakav je trebao biti, i vlastitu savjest. Mnogi su komunisti tako razmišljali. Danas, iz ove perspektive, odveć je lako i jednostavno tvrditi da su bili u zabludi, ali kako sam već rekao, ljudske postupke uglavnom ne određuju neka nadvremena načela nego vrijeme i okolnosti u kojima su ti ljudi djelovali i razmišljali.

Kada sebe stavim u kontekst tih dvojbi, moram reći da sam mislio kako nemam pravo na onakav gard prema svijetu i stvarnosti kakav je imao Koča Popović, da unatoč tome što sam dva puta ranjen u ratu nisam uspo-

Budimir Lončar (Foto: Želimir Brala)

rediv s njim ni u jednom bitnom životnom aspektu: ni u obrazovanju, ni u porijeklu, ni u iskustvu, naročito ne u doprinosu općem dobru, zaslugama, ugledu. Ne bježim od toga da se moj stav može okarakterizirati i oportunistom, pa i nekom grubljom riječju, ali rekao bih da je u meni oduvijek bila najjača ta crta konstruktivnosti i da su tom crtom ličnosti objašnjive mnoge odluke u mome životu, pri čemu konstruktivnost ne smatram isključivo i apriorno pozitivnom i plemenitom osobinom. Svjestan sam da su mnoge strahote u povijesti proizišle iz poriva ljudi da budu konstruktivni, da iznutra popravljaju sistem, da mu sudjelovanjem doprinose i mijenjaju ga nabolje. Postoje situacije kada treba biti isključivo destruktivan, kada treba odbaciti svaku natruhu konstruktivnosti u kritici, kada se treba pobuniti i poslati upozorenje, jer ponekad je destrukcija jedini

mogući način da se bude – konstruktivnim. Takvih momenata u prosječnom ljudskom životu nema mnogo i možda ih iznutra nije ni lako prepoznati, ali definitivno postoje i javljaju se s vremena na vrijeme. Tako je, primjerice, 1953. i 1954. postupio Milovan Đilas, ali njegov tajming bio je pogrešan. To je jedan od onih paradoksalnih poučaka koji politiku čine umijećem za koje nema škole, koje se nikad ne može naučiti do kraja, koje zahtijeva i talent, i intuiciju, i pamet, i stalnu izoštrenost čula da bi se ispravno iščitavale okolnosti i znakovi vremena.

Smatram, ipak, da moja opsesija konstruktivnošću nije bila zloćudna i bezdušna, da nije bila slijepa za tadašnju realnost Jugoslavije i da nitko od toga nije pretrpio štetu ili patnju. Vjerovao sam da konstruktivnošću možemo

doći do nekog modela prihvatljivog svima, umjesto da sve razrušimo i da se u izgradnju nečega novog krene iz debelog minusa u odnosu na neke važne aspekte onoga što je dotad bilo stvoreno. To nam se, nažalost, i dogodilo.

Bio sam jako privržen svom pozivu, diplomaciji, znao sam da sam dobar u toj profesiji, i nisam mogao zamisliti da se više ne bavim tim poslom, naročito stoga što sam osjećao da mogu i imam dati još puno, a ne može se biti u diplomatskoj službi, pritom na ambasadorskoj razini, i biti suprotstavljen sustavu. Osim toga, ja jesam uočavao anomalije i pogreške – kako je vrijeme prolazilo, sve više i više – no pozitivni momenti su prevladavali, bio sam iskreno uvjeren da je naš put generalno dobar i ispravan, da napredujemo i razvijamo se u mnogim pogledima, a da se negativnosti mogu popraviti i da će se popraviti u hodu jer je to pitanje zdravog razuma i vremena. Ništa i nigdje nije idealno, mislio sam, ali je to što imamo, unatoč svim deficitima, dovoljno dobro da se i dalje isplati truditi da bude bolje, jer imamo priliku za bolje. Bio sam vrlo optimističan, čak do entuzijazma, a ispostavilo se da je trebalo više skepse oko našeg kapaciteta i znanja da se nosimo s tom prilikom. Više skepse da bi kasnije bilo manje razočaranja.

Čak i da sam intimno bio puno kritičniji spram naše unutrašnje situacije nego što sam uistinu bio, nisam se osjećao pozvanim ili dovoljno autoritativnim da okrenem leđa, jer moje okretanje leđa ne bi izazvalo nikakvu društvenu promjenu, ne bi dovelo ni do kakvog potresa u vlasti. Vjerojatno bi tek rijetke to uopće navelo na razmišljanje, a još bi manje bilo onih koji bi se solidarizirali sa mnom ili nešto poduzeli u moju korist ili moju obranu. U to vrijeme nije bilo privatnih medija, interneta, društvenih mreža, nije bilo mogućnosti – ili je bila bitno manja mogućnost – da se argumentira neslaganje, da se vodi otvorena i kritička debata o našim prilikama i o tome kako zaobići ili ukloniti prepreke koje su nam se ispriječile na putu. Moja pozicija i moj karakter bili su nespojivi s nekakvim jurišanjem na vjetrenjače, i bio sam svjestan toga.

Kočin i Đilasov doživljaj naše situacije i naše perspektive bio je nešto drugo naspram mog doživljaja. Oni su bili neponovljive, jako zaslužne i vrlo snažne ličnosti, dok je nacionalističko disidentstvo, ponajprije srpsko i hrvatsko, bilo opet nešto treće. Nisam se mogao identificirati ni s jednom od tih pozicija, premda sam imao najviše simpatija i razumijevanja za Kočine stavove i poglede.

Da sam se suprotstavio sustavu, bila bi to neka vrst ekshibicionizma, a od toga sam zazirao cijeloga života, kao i od privlačenja javne pažnje ekscenoznošću i konfliktnošću,

od uživanja u izazivanju priča i glasina, od razvijanja ovisnosti o svjetlima reflektora. Vrlo sam konzervativan i staromodan u tom pogledu, uvijek sam bio. Možda je i u tome bio moj hendikep kad je riječ o politici, ali i moja prednost u diplomaciji.

Rođen sam i proveo djetinjstvo na otoku, a nama otočanima, ili većini nas, čini mi se, prirođena je samozatajnost, nesklonost bučnom isticanju i izdvajanju, nesklonost tom načinu prodornosti. Meni je majka govorila: 'Ljudi su sve i u ljudima je sve – i dobro i zlo. Bez ljudi nema ničega, ali budi oprezan. Nikoga nemoj povrijediti i poniziti pokazivanjem da si sposobniji ili pametniji.' Naš mentalitet uglavnom je prožet strpljivošću, upornošću, odsustvom povodljivosti i iracionalnosti, deficitom krupnih poteza i gesti, manjkom potrebe da se bude u centru pozornosti, manjkom potrebe da se mnogo govori i objašnjava. Paralelno s tom našom otočkom zatvorenosti, oprezom i svojevršnim kampanilizmom išla je i trajna žudnja za kopnom i daljinom, za otkrivanjem i upoznavanjem novog i drukčijeg. Život na otoku u velikoj mjeri određen je morem, a more je, uza sve ostalo, veza s cijelim svijetom.

Ključno je bilo, da se vratim na temu odnosa prema sistemu, to što svaki moj izraz pobune ili dizanja ruku od sistema ne bi bio autentičan, ne bi bio vjerni odraz mog odnosa prema društvenoj stvarnosti i prema samome sebi. A nisam mogao protiv sebe. Kao što ni Koča nije mogao protiv sebe, ali to ne znači da je Koča bio Koča jedino onda kad je došlo do razočaranja i rezignacije: on nije mogao protiv sebe ni svih onih godina kad je bio na visokim vojnim i političkim dužnostima. To je također bio autentični Koča, iskreno je sudjelovao i tada se nije povlačio zato što nije mogao protiv sebe. Ne može se čovjeka suditi samo po onome što učini u jednom trenutku ili u jednoj fazi života – bilo to na početku, u sredini ili pri kraju – već ga valja gledati u ukupnosti i kontinuitetu, ne razmatrajući njegovu motivaciju i okolnosti izolirano od situacije do situacije. Sve u životu čovjeka je povezano, sve je iz nečega proizišlo, sve ima svoj razlog, mađa ne uvijek i opravdanje. Vađenje iz konteksta je oblik manipulacije, bez obzira na to koji su predznak i namjera u pitanju.

Znam da je nerealno očekivati ili zahtijevati apotekarski pristup u ocjenjivanju ljudi, jer svijet je uglavnom površan i nestrpljiv da donese kategorički sud, no to ne znači da se smijemo odreći težnje da skrupulozno pristupamo biografijama, umjesto da idemo lakšim putem i presuđujemo izvan konteksta i u skladu s trenutnim očekivanjima masa, s političkim duhom vremena, dakle, neiskreno i pristrano. I ne govorim ovo zbog sebe i svoga straha od toga kako se zaključuje o meni ili kako će se u budućnosti donositi sudovi o meni i mojim odabirima u životu, a još manje zbog Koče, čiji su život i djelo toliko impresivni i veliki da im ništa ne može nauditi. Govorim sasvim načelno, jer sam uvjeren da je skrupulozan pristup jedan od načina da svijet bude bolje mjesto, da bude manje zla i sukobljavanja. Prečesto, međutim, svjedočimo tome da ljudi sa starenjem smanjuju toleranciju prema nijansama, da postaju tvrdi u pogledu stavova o ljudima i pojavama nego što su bili u mlađim godinama, kao da misle da je smisao starenja i života u dolasku do nekih svojih istina koje onda valja grčevito i nepokolebljivo braniti, poput obrane samog života.

Ja vjerujem da je upravo suprotno, naime, da je sazrijevanje proces u kojem čovjek treba popuštati i sumnjati kad je riječ o kategoričnosti vlastitih zaključaka. Treba težiti tome da se s ovoga svijeta ode što otvorenijeg uma i što uravnoteženiji, što znatiželjniji i sa što manje gorčine, makar i izostala životna satisfakcija kakvu smo – s pravom ili bez – očekivali. ■

Плати па ускрати

Влада је прије избора повећала плаће солидном дијелу запослених у државним и јавним службама, након тога знатно државним дужносницима, а сада најављује смањење субвенције енергента, тиме и ново повећање цијена, инфлацију и повећање неједнакости

Владин шести (предизборни) пакет мјера за заштиту кућанстава и gospodarства од раста цијена вриједи до краја ружна. Како су владајућима они најважнији, парламентарни избори минули и како су хдз-овци сигурни у своју саборску већину, наступила је амнезија изборних обећања и брисање краткотрајних популистичких потеза. Након годишњих одмора и прве исплаћене плаће с енормним повећањем основе за 83 посто Пленковићева влада одважила се крајем коловоза најавити смањење субвенције енергента, што ће сасвим сигурно по пракси хрватског тржишта и похлепи трговаца довести до нових поскупљења. Своје најаве премијер Пленковић објаснио је тврђом да је 'глобална тенденција Еуропске уније

Сандра Бенчић (Фото: Патрик Мацек/Pixsell)

да се ти пакети мјера смањују па ће нови пакет мјера ићи у том правцу, али ће и даље водити рачуна о најугроженијима и најрањивијима категоријама'. Нови министар gospodarства АНТЕ ШУШЊАР презнојавао се пред новинарима тврдећи да иако је 'вријеме јефтине енергије одавно прошло', ново поскупљење неће имати значајан утјецај на инфлацију. Заборавио је на огромне друштвене и класне разлике које су нусподукт енормног повећања ионако високих плаћа хрватских дужносника, повећање плаћа од 30 до 40 посто запосленима у државном и јавном сектору у предизборно вријеме на основу Владиных уредби те на све оне хрватске раднике које је та широка владина рука заобишла, као и најсиромашније, умирљенике чија се мировине усклађују два пута годишње за мизеран постотак.

Бивша саборска заступница Радничке фронте КАТАРИНА ПЕОВИЋ истиче да владајући мало дају сиромашнима, а 'сто пута више' дају себи.

— Енормно повећање плаћа дужносницима, невидљиво у повјести Хрватске, илустрира начин на који владајући кроје политике које би наводно требале помоћи сиромашнијима. Плаће у остатку земље су дигнуте за пар посто, неки, попут ватрогасаца су се требали борити за повећање од 20 посто и пријетити штрајком, док су дужносници себи дигли плаће за 80 посто. А чак и да је омјер био обрнут, ватрогасци би још увијек имали ниже плаће. Све подсећа на економију из легендарног стрипа Алан Форд. 'Један теби – десет мени', како је 'бројо' Број 1.

Опорба на такво дизање плаћа шути јер ће се и сама окористити. Повећање плаћа добит ће и саборски заступници који су познати по нераду или симулацији рада – наводи Пеовић и напомиње да је став РФ-а да се од политике не зарађује, односно да од саборске плаће саборски заступник треба узети само износ своје редовне плаће прије уласка у Сабор.

Пеовић сматра да су најављено ограничавање и смањење мјера субвенција само посљедице слијепог послуша министра ПРИМОРЦА као доброг ученика који само просљеђује што је добио као напутак од ММФ-а што потврђује неолибералне политике штедње ЕУ-а.

— Најављене мјере реакција су на посјет ММФ-ових 'стручњака' који у својој изјави из шестог мјесеца препоручују поновно 'стискање ремена' радној већини, што је у складу и с политиком Еуропске комисије која је поново активирала, због корона кризе и рата у Украјини тек привремено суспендиране, неолибералне политике штедње на разини ЕУ-а. Конкретно, препоручује се смањење државних субвенција на енергију, увођење пореза на имовину, повећање доби за одлазак у мировину, повећање партиципације у здравству. Враћамо се дакле на неолибералне политике штедње, а циљ неолибералних политика је потицање капиталистичке акумулације кроз ново развлашћење радне већине, кроз снижавање цијене радне снаге и повећање трошкова живота, кроз заоштравање конкуренције међу радништвом, кроз либерализацију, приватизацију и тржишну дерегулацију. Посљедице таквих политика су немогућност задовољења темељних потреба радне већине и још већа концентрација богатства и моћи капиталистичке елите – објашњава Пеовић и додаје да је врло упитно какав ће учинак имати увођење најављеног пореза на некретнине на кретање цијена некретнина и најма.

Главни тајник Независног синдиката знаности и високог образовања МАТИЈА КРОФЛИН истиче да је енормно повећање плаћа дужносницима било урађено без икакве припреме.

— Требало је кроз неки коефицијент плаће дужноснике позиционирати, а потом их коригирати сваке године оvisно о кретању медијалне или просјечне плаће. Колико расту плаће у просјеку запосленицима, толико би требале расти и дужносницима. Повећање плаћа дужносницима послужит ће нам да и ми на том трагу тражимо даљи раст плаћа и стварање оквира за даљи раст плаћа и у приватном сектору. Као синдикат, који ни на који начин нисмо повезани с државном службом, писали смо премијеру прије двије године да је нужно повећање плаћа дужносницима, јер немамо с киме с друге стране адекватно сурађивати, функционалне људе на кључним позицијама с

Матија Крофлин (Фото: Даворин Вишњић/Pixsell)

Економске и порезне политике ове земље оснажују Хрватску као елдорадо за боља и замку за све који живе у сиромаштву јер се из тој сиромаштву јошово ња не могу извући. Чињеница је да су плаће дужносницима морале расти, али ничим се не може оправдати и тако енормно повећање – каже Бенчић

којима бисмо могли рјешавати проблеме. Хоће ли велике плаће помоћи, не знам – рекао је Крофлин и навео да Влада већ ове јесени треба подузети све што може да би животни стандард грађана растао. — Ако гледамо ситуацију у Немачкој и у неким другим нама битним економијама, које расту јако анемично или уопће не расту, морали бисмо осигурати раст животног стандарда како би се одржао каква-такав раст потрошње, те би уз приљев новаца из еу фондова за инвестиције, могли одржати позитивну стопу раста.

Искрено ћу рећи, плаће дужносницима су требале расти. Ако бисмо почели стежати ремење, резати јавне издатке за социјалу, мировине, за неке друге потребе овог друштва, ако ћемо радити притисак на плаће, наћи ћемо се врло брзо у ситуацији каква је била од 2008. до 2009., а знамо како је тешко изаћи из те ситуације и колико дуго у таквој ситуацији економији треба да се опорави – закључује Крофлин.

САНДРА БЕНЧИЋ оцјењује да су први потези нове владајуће већине на челу с Пленковићем само наставак јавне политике која одговара само хдз-овој клијентелистичкој организацији.

— Економске и порезне политике ове земље оснажују Хрватску као елдорадо за богате и као замку за све оне који живе у сиромаштву јер се из тог сиромаштва готово па не могу извући. Чињеница је да су плаће дужносницима морале расти, поготово извршној власти која носи већу тежину одговорности него саборски заступници. Али ничим се не може оправдати овако енормно повећање плаћа државним дужносницима јер владајући немају план како, рецимо, подићи мировине на разину која ће омогућити да просјечна мировина покрива основне трошкове живота. Дужносничке плаће одавно су се требале везати уз плаће у јавном сектору. Мора постојати сустав, али Пленковић као и у свему одбија имати сустав и хоће сам доносити одлуке. Наш саборски клуб одлучио је да нећемо само симболички критизирати Владину одлуку на коју не можемо утјецати, а с обзиром на то да већ примамо ту плаћу, договорили смо се да ћемо издвајати 30 посто нето плаће као члански допринос за кампање које Можемо! спроводи на терену с грађанима. То је једини начин да покажемо да се не слажемо с овим енормним повећањем наших плаћа – сматра Бенчић.

Наша суговорница истиче да најављени резони у прорачуну и смањење субвенција води неизбјежном, новом валу поскупљења основних животних потреба и режија и још дубљем паду у сиромаштво посебно међу најугроженијом популацијом – умировљеницима и радничким обитељима.

— Субвенционирање је досад било линеарно и не знамо што нуди нови модел. Ако се кућанствима по досадашњем принципу неће даље субвенционирати цијене енергената, нећемо имати само 'поплаву' инфлације, него озбиљно повећање неједнакости: сталежа којима су у задњих неколико година озбиљно расле плаће, не мислим само на дужноснике, него и на дијелове јавног сектора, а с друге стране раднике и умировљенике којима су примања толико ниска да и с озбиљнијим повећањем плаћа, не би успјели покрити основне трошкове живота. Мјере субвенционирања требале би остати за кућанства којима је доходак испод просјека, који су на медијану, а то су радничке обитељи и умировљеници. У тренутку кад се дигну цијене енергената креће домино-ефект на тржишту,

Катарина Пеовић (Фото: Сандро Лендлер)

Премијер Пленковић на сједници Владе на којој су повећане плаће државним дужносницима (Фото: Патрик Мацек/PIXSELL)

колики ће он бити, то не зна ни министар Шушњар, не знају ни стручњаци из ХНБ-а, зато што тржиште не реагира само рационално. Трговци ће сигурно дизати цијене максимално јер ће имати оправдање, а што смо већ видјели у задњих неколико валова поскупљења – наводи Бенчић и истиче да Пленковић у својој изборној кампањи није изустио ни ријеч о енормном повећању плаћа самима себи, о порезу на некретнине, као ни о сада већ најављеном смањењу мјера помоћи грађанима.

— Све оно што су прешућивали или говорили да неће, сад раде. Да би добио изборе, Пленковић је ишао у кампању с повећањем плаћа јавном сектору и низом мјера субвенција, предизборним формама које ће сад укинути и вратити стандард грађана чак и ниже него прије свих тих мјера. Пленковић је прорачунским новцем тако плаћао парламентарне изборе, да би први балон пуштен из нове Владе тијekom љета био да ето, имамо прорачунску рупу. То је класична хдз-ова игра, њима економска и порезна политика служи само за добивање мандата. Да се може другачије, доказали смо у Граду Загребу гдје је Можемо! затекао катастрофално финансијско стање и без обзира на инфлацију нисмо дизали цијену услуга. Повећали смо социјална давања и увели нове социјалне скупине које су биле маргинализоване као једнородитељске обитељи. Почели смо градити нове станове, нови сустав не само за социјално, већ и за приуштиво становање. То је био наш одговор с локалне разине на раст инфлације и пада животног стандарда. С националне разине, може се и мора се много више – закључује Бенчић. ■

Naselje Struge iz kojeg su romske obitelji 2022. preseljene u prihvatilište u Kosnici i u hostel Arena

Stambeno prebivanje Roma

Dvije godine nakon iseljenja iz zagrebačkih Struga, dvjema mnogočlanim romskim obiteljima ponovno prijeti deložacija. Grad Zagreb još nije pronašao trajnije stambeno rješenje ni model podrške stanovanja za pedesetak svojih građana

U SRPNJU 2022. godine sedam obitelji romske nacionalnosti deložirano je s rubnog dijela zagrebačkog naselja Struge temeljem sudskog naloga, nakon parnice i ovršnog postupka koji je radi iseljenja pokrenula naftna kompanija INA kao vlasnica tog zemljišta. Odlukom Grada Zagreba pedesetak zagrebačkih Roma, koji su u tom naselju živjeli od 1960-ih godina, a

zadnjih nekoliko u improviziranim potleušicama, bez struje, vode (s tek jednom dvorišnom pumpom) i kanalizacije, preseljeno je u prihvatilište za beskućnike u Kosnici i u hostel Arena u Remetincu. Taj je smještaj trebao biti privremen, kako su u to vrijeme najavili predstavnici Grada, obećavši obiteljima da će već od iduće školske godine imati mjesto za život kako bi djecu mogli uključiti u školu. Dvije godine poslije, romske obi-

telji i dalje su raštrkane po prihvatilištima ili borave u gradskim objektima u koje su se protupravno uselili otkrivši da su prazni, dakle bez ikakve stambene sigurnosti.

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi, obiteljima koje to ne mogu same, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne su osigurati smještaj u socijalnim stanovima ili negdje drugdje kako bi se spriječilo odvajanje djece od odraslih članova. Grad Zagreb još nije pronašao trajnije stambeno rješenje ni model podrške stanovanja za pedesetak svojih građana.

Dvjema mnogočlanim romskim obiteljima koje su se nakon smještaja u Kosnici protupravno uselile u stanove u Novom Petruševcu ponovno prijeti deložacija. Dođe li do deložacije, obitelji nemaju kamo. Udruga Ambidekster klub nedavno je ponovno uputila otvoreni apel Gradu Zagrebu kojim traži rješavanje problema višestruko ranjivih i isključenih romskih obitelji. Mobilni tim te udruge bavi se problemima romskih naselja poput onog u Strugama, ali i loših uvjeta za život Roma u prisavskom naselju Vrtni put.

U opisu slučaja jedne obitelji kojoj prijeti deložacija, koji smo dobili na uvid, nazire se razlog njihovog ulaska u prazni gradski stan – svojoj djeci predškolske i školske dobi roditelji su željeli osigurati stabilnost tokom školovanja. Za vrijeme deložacije majka i djeca su bili u sigurnoj kući, a otac na liječenju, pa se obitelj nije imala kamo vratiti. Majka je čak i prikupila dokumentaciju za prijavu za gradski ili državni stan. Međutim, dokumentaciju nije mogla predati jer natječaj nije bio otvoren. U udruzi Ambidekster klub navode da je obitelj kratko nakon toga uspjela unajmiti donji kat kuće u Petruševcu. Ta je kuća u lošem stanju, a najmodavka obitelji nije htjela dugotrajno iznajmiti stambeni prostor. Obitelj je izbačena iz tog objekta i imala je problema s pronalaskom stana. Protupravno su se uselili u gradski stan u Novom Petruševcu. Obitelj je 10. svibnja dobila rješenje prema kojem mora napustiti taj stan i očekuje skorou deložaciju. — Nitko ne opravdava protupravne ulaske u javno vlasništvo, ali kriteriji za dodjelu stanova i dokumentacija kojom se oni dokazuju su takvi da se ove obitelji suočavaju s administrativnim preprekama koje im onemogućavaju prijavu za gradske stanove – kazale su za Novosti socijalne pedagoginje MARTINA HORVAT i MARIJA ŽARAK iz Ambidekster kluba.

Navode da obitelji nemaju drugih solucija jer ne mogu pronaći smještaj, najčešće zbog maloljetne djece, brojnosti članova, ali i predrasuda s kojima se susreću.

— Treba osigurati strateško i koordinirano rješavanje problema bivših stanovnika Struga, prije svega riješiti problem smještaja jer je velik broj tih obitelji u kontinuiranom riziku od beskućništva – ističu naše sugovornice.

Iz Ambideksteru pojašnjavaju o kakvim je administrativnim problemima riječ u ovom slučaju.

— Iz prijave na natječaj za gradske stanove treba ukloniti administrativne prepreke koje otežavaju Romima dokazivanje kriterija o hitnosti smještaja. Primjerice, prebivalište se treba moći dokazati na više načina: potvrdama škole ili Hrvatskog zavoda za socijalni rad da obitelj boravi u Zagrebu i da djeca pohađaju školu, a ne samo prebivalištem prijavljenim MUP-u, jer Rome često vlasnici nekretnina ne žele prijaviti. Isto tako, kao kriterij za narušeno zdravlje se mogu uzeti nalazi i dijagnoze, a ne samo vještačenje o stupnju invaliditeta Hrvatskog

zavoda za mirovinsko osiguranje, jer je ta procedura komplicirana i Romi često u nju ne ulaze – tumače socijalne pedagoginje.

Pučka pravobraniteljica TENA ŠIMONOVIC EINWALTER također je sudjelovala na sastancima s Gradom, Savezom Roma u RH 'Kali Sara' i udrugom Ambidekster, kao i sa samim stanovnicima Struga. 'Nažalost, Grad Zagreb još uvijek nije pronašao dugoročna rješenja vezana za romske obitelji iseljene sa Struga, privremeno smještene u Prihvatilištu za beskućnike u Kosnici i Hostelu Arena', naveo je u odgovoru Novostima HRVOJE NOVAK, savjetnik pučke pravobraniteljice za promicanje ljudskih prava, suradnju i odnose s javnošću. 'Vezano za moguća rješenja, postavilo se pitanje mogu li se barem neke od ovih osoba javiti na natječaj za gradske stanove – no, iako se radilo o osobama koje zadovoljavaju imovinski kriterij, zbog administrativnih prepreka, uključujući tumačenje uvjeta dugotrajnog prebivanja, nisu bili u toj u mogućnosti', ističe Novak. Dodaje da je pučka pravobraniteljica ukazivala kako inzistiranje javnopravnih tijela, uključujući i Grad Zagreb, na uvjerenju o prebivalištu (koje izdaje MUP) kao jedinom načinu dokazivanja prebivanja, u slučajevima kada ljudi stvarno jesu prebivali na nekom području, a ne mogu to dokazati uvjerenjem, dovodi do nemogućnosti ostvarivanja niza prava, s obzirom na to da je prebivalište uvjet za njih. U ovom slučaju to je za neke od njih, koji su ispunjavali druge uvjete, značilo da se ne mogu javiti na natječaj za najam gradskih stanova, iako su prebivali na području Grada Zagreba, ali na Strugama konkretno nisu ni mogli biti prijavljeni jer to tamo nije bilo moguće. 'Ne bi trebalo gledati da nisu ispunili uvjet prebivanja, jer faktično su prebivali u Zagrebu, samo nisu to u mogućnosti dokazati uvjerenjem. Stoga bi sva javnopravna tijela trebala kod provođenja postupka u kojem je prebivalište pretpostavka za stjecanje nekog prava, činjenicu prebivanja utvrđivati ocjenom svih raspoloživih dokaza (adresa zaprimanja pošte, računa, uključenost u školski sustav, prijavljena adresa članova obitelji i dr.), a ne samo na temelju uvjerenja o prebivalištu, što neki Romi, kao dio onih iz Struga, ne mogu zadovoljiti, usprkos činjenici da su tamo živjeli dugi niz godina. To je pučka pravobraniteljica preporučila i šire, u pogledu različitih situacija za cijelu RH, u svom izvješću Hrvatskom saboru', ističe Novak.

Premda već duže vrijeme ovdašnja politika raspravlja o priuštivosti stanovanja, koje je u Hrvatskoj među najnižima u Europi, ponajviše zbog divljanja cijena najma stanova, taj problem osobito pogađa pripadnike romske nacionalnosti, koji su zbog niza društvenih predrasuda dodatno diskriminirani. U tom smislu teško je očekivati pozitivne pomake i nakon donošenja najavljene Nacionalne stambene politike. U apelu Gradu Zagrebu – koji se do roka za predaju ovog teksta nije očitovao na naš upit – udruga Ambidekster klub zatražila je 'socijalnu i stambenu politiku koja će osigurati priuštivo stanovanje i dostojanstvene životne uvjete svima, a osobito najugroženijima među kojima su i ove obitelji'. Zatražili su od Grada Zagreba da stanovnici Struga koji su iseljeni iz domova u kojima su odrasli budu stambeno smješteni te da se kroz to razvije model koji će služiti kao primjer dobre prakse i za ostale ljude u usporedivim situacijama rizika od beskućništva. Prilika za unapređenje trebao bi biti i Akcijski plan Grada Zagreba za 2024. – 2025. godinu za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, koji bi se tek trebao naći na javnom savjetovanju, a koji bi trebao sadržavati mjere za rješavanje problema stanovanja Roma u Zagrebu. ■

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Točno sutradan nakon što sam na Historyju gledao dokumentarac o katastrofi broda Herald od Free Enterprise, posada Jadrolinijinog trajekta Hrvat od Free Enterprise, pardon Hrvat, na redovnoj liniji iz Supetra pri uplovljavanju u Split shvatila je kako se rampa na pramčanim vratima trajekta – blokirala

Hororskop

PRIJE trideset sedam godina, u petak 6. ožujka 1987. u sedam i pol navečer, svega dvadesetak minuta nakon isplovljavanja iz belgijske luke Zeebrugge prevrnuo se britanski trajekt Herald of Free Enterprise, vlasništvo kompanije Townsend Thoresen. Ukupno stotinu devedeset i troje putnika i članova posade te je večeri izgubilo život u hladnim vodama La Manchea, što havariju Heraldala do dana današnjeg vodi kao najsmrtonosniju britansku pomorsku nesreću nakon Drugog svjetskog rata.

Sutradan, u subotu, reporteri svih otočkih medija sjatili su se u gradić Stourbridge kraj Birminghama, tražeći izvjesnog DENNISA ELWELLA, koji je samo dva tjedna ranije u dramatičnom pismu upravi Townsend Thoresena predvidio skorou katastrofu njihova trajekta. Gospodin Elwell, štoviše, nije bio jedini: čak dvije godine ranije točno ju je predvidio i izvjesni DAG PIKE. Pa ipak, britanskim medijima Dag nije bio zanimljiv kao Dennis, koji je sljedećih dana dao intervju svim otočkim novinama i televizijama, završivši na kraju i u najgledanijoj BBC-jevoj emisiji, kulturnoj 'Day to Day' s ROBERTOM KILROYJEM.

Zašto? Možda i zato što je Dennis Elwell bio astrolog i šaman, koji je znak za pomorsku nesreću vidio u potpunoj pomrčini Sunca najavljenog tog ožujka, dakle u znaku Ribe, dakle u vodenom znaku. Svakako, bio je medijski mnogo atraktivniji nego Dag Pike, koji je bio samo prekaljeni pomorac, novinar i autor više knjiga o sigurnosti na moru. "Znak" za tragediju Dag tako nije vidio u zvijezdama, već u konstrukciji ro-ro brodova, trci za profitom i manjkavim sigurnosnim protokolima, uglavnom – shvatili ste – ni izdaleka toliko zanimljivo kao šamansko gatanje iz horoskopa.

Tih osamdesetih La Manche je živio svoje zlatno doba, ono što su za otočke penzionere i razuzdane partijanere danas niskobudžetne avio-kompanije, u ono su vrijeme bili jeftini trajekti što su iz Dovera plovili za francuske i belgijske luke: dvjesto pedeset takvih trajekata svaki je dan zujalo kanalom, prevozeći pedeset milijuna putnika godišnje. U borbi s konkurencijom kompanija Townsend Thoresen naručila je tada tri stotidesetmetarska ro-ro broda, koja su svojom konstrukcijom – s vratima na pramcu i krmu, te golemom otvorenim garažom bez uobičajenih sigurnosnih pregrada – omogućavala brzi ukrcaj i iskrcaj hiljadu tristo putnika i tri stotine pedeset automobila.

Opasnosti te konstrukcije bile su upadljive: što ako vrata propuste more, što ako usred plovidbe padnu, ili ih posada – ne daj bože – zaboravi zatvoriti? Rizik je empirijski izračunat u prosincu 1982., kad se neki teretni brod kraj luke Harwich sudario s European Gatewayjem, jednim od Thoresenovih trajekata: kroz oštećena vrata prokuljalo je more i Gateway je potonuo u samo deset minuta, povukavši u smrt šestero ljudi. Još veća tragedija izbjegnuta je godinu dana kasnije, kad je prilikom isplovljavanja jednog od tri Thoresenova sestrinska broda netko u posljednji čas primijetio da su pramčana vrata ostala otvorena.

Iskusni pomorac Dag Pike u kolovozu 1985. napisao je za časopis 'The New Scientist' članak o sigurnosnim problemima ro-ro brodova, čiji kapetani s komandnog mosta ne vide ni pramčana ni krmena vrata, te isplovljavaju pouzdajući se jedino u budnost pomoćnog voditelja palube zaduženog za zatvaranje

rampe. Pike je tada predložio jednostavno i jeftino rješenje: svjetlosni indikator koji bi kapetanu na komandnoj mostu javljao da su vrata zatvorena. U protivnom, upozoravao je iskusni nautičar, nije pitanje hoće li se tragedija dogoditi, već je pitanje kada. Odgovor kompanije bio je bolno očekivan: to je nepotrebn trošak. Zašto, zaboga, inače zapošljavaju voditelje palube?

Ništa se tako nije promijenilo, osim što su britanske vlasti 1986. potpisale ugovor za izgradnju Eurotunela ispod La Manchea: u bespoštednoj borbi za opstanak na tržištu Townsend Thoresen uveo je dvadesetčetverosatne smjene s rekordno kratkim vremenom za ukrcaj i iskrcaj, a onda i nekakvu blesavu na gradnu igru, u kojoj su čitatelji tabloida 'The Sun' sakupljali kupone za jednodnevni izlet u

Katastrofalno stanje
Jadrolinijinih trajekata
(Foto: Ivo Cagalj/PIXSELL)

Belgiju po cijeni od – jedne funte. Ništa se nije promijenilo ni kad je par mjeseci kasnije tragedija ponovo spriječena u posljednji čas, ovaj put zahvaljujući posadi jednog broda koja je na izlazu iz doverske luke primijetila da je Townsendov trajekt opet isplovio spuštene pramčane rampe.

Samo tri tjedna kasnije, u petak 6. ožujka, iscrpljena i umorna posada Heraldala u belgijskom je Zeebruggeu iskrcala pet stotina penzionera, partijanera i dobitnika nagradne igre, a pomoćni voditelj palube MARK STANLEY oprao je cijelu garažu, dobivši potom kratku pauzu i otišavši u kabinu ubiti oko. Kad je u sedam navečer u trajekt ušao i posljednji automobil, nitko nije primijetio da Marka, zaduženog za zatvaranje vrata, na njegovu mjestu – nema. Dvadesetak minuta kasnije, izašavši iz luke, trajekt je krenuo punom snagom naprijed, i u širom rastvorenu garažu počele su prodirati goleme količine vode.

Sve je bilo gotovo u devedeset sekundi. Na koncu, za tragediju je okrivljen nesretan Mark Stanley, a kompanija je kažnjena sa smiješnih tristo pedeset hiljada funti. Eh, da: novim sigurnosnim protokolom nakon tragedije Heraldala na komandne mostove ro-ro brodova uvedeni su obavezni svjetlosni indikator zatvorenih pramčanih i krmnih vrata. Trošak? Petsto funti po brodu. Pet stotina. Funti.

Zašto vam sve ovo pričam?

Na tragediju Heraldala podsjetila me epizoda 'Zeebrugge Ferry Disaster' iz serijala 'Tragedije koje su promijenile Britaniju', koju sam kao pasioniranih ljubitelj žanra prije desetak dana gledao na History Channelu 2. Priča o Heraldalu zorno pokazuje kako te stvari idu na

nezajazljivom kapitalističkom zapadu: u trci za profitom sigurnost se umjesto ulaganja od petsto funti povjerava iscrpljenim ljudima u dvadesetčetverosatnim smjenama, pa najprije ide nesreća koja ukaže na manjkavost u konstrukciji, praćena šutnjom kompanije, pa prvi incident s otvorenim pramčanim vratima praćen šutnjom kompanije, pa drugi incident praćen šutnjom kompanije, i na koncu, jasno, tragedija s dvjesto mrtvih, dani žalosti i hitne promjene regulative.

Tako, rekoh, stvari izgledaju na nezajazljivom i uređenom kapitalističkom zapadu. Kako, međutim, takve stvari izgledaju kod nezajazljivih i neuređenih nas?

Točno sutradan nakon što sam na Historyju gledao dokumentarac o katastrofi broda Herald od Free Enterprise, posada Jadrolinijinog trajekta Hrvat od Free Enterprise, pardon Hrvat, na redovnoj liniji iz Supetra pri uplovljavanju u Split shvatila je kako se rampa na pramčanim vratima trajekta – blokirala. Neugodan incident – ali ništa više od toga – još jednom je podsjetio na katastrofalno stanje Jadrolinijine flote, polovnih ruzinavih olupina kupljenih preko Temua, i premorenost posada koje po paklenim vrućinama i gužvama rade u četrnaestosatnim smjenama.

Nešto više od neugodnog incidenta dogodilo se, međutim, desetak dana kasnije, ove subote, kad je na istoj liniji, ovaj put na trajektu Mljet, neposredno pred uplovljavanje u supetarsku luku sašla garažnih vrata pukla, a pramčana rampa – pala! Što, naime, je rampa pala na otvorenom moru, po fortuna-lima juga?, pitali su se stručnjaci podsjećajući upravo na tragediju britanskog Heraldala iz 1987. Ili da je, daleko bilo, pala samo koju minutu kasnije, pri iskrcaju putnika, dok bi se pod njom na supetarskom gatu muvali članovi posade i zaposlenici supetarskog pristaništa?

Kako smo naučili iz ove priče, nije pitanje hoće li se tragedija dogoditi, nego kad će se dogoditi. Na nezajazljivom zapadu, vidjeli smo, zna se red, pa se neizbježna tragedija dogodi nakon što beskrupulozna kompanija veličanstveno zanemari sve znakove upozorenja. Kod nezajazljivih nas takav je red nepoznat: neizbježna tragedija ovdje će se, recimo, dogoditi – puna tri tjedna dana ranije! Samo dvadeset dana prije incidenta u Supetru i deset dana prije dokumentarca o tragediji u Zeebruggeu, u subotu 11. kolovoza, pri iskrcaju putnika iz Jadrolinijinog trajekta Lastovo u Malom Lošinjju pramčana vrata iznenada su popustila i ubila trojicu članova posade koji su se u tom trenutku zatekli pod teškom rampom.

Incidenti koji su nepogrešivo upozoravali na katastrofalno stanje Jadrolinijinih trajekata, ukratko, dogodili su se nakon što je jedna već uzela tri života. Nakon! Tamo gdje na uređenom nezajazljivom zapadu sudovi kurtoazno kažnjavaju korporacije, a parlamentarni odbori uvode promjene zakona, kod neuređenih i nezajazljivih nas trajekti i nakon svega radosno plove spuštenih rampi.

Osim, jasno, ukoliko Hrvatska ipak nije dio uređenog nezajazljivog zapada, i ukoliko nas ozbiljna tragedija s Jadrolinijinim trajektima tek čeka. Ako pak ne vjerujete pomorcima, pomorskim sindikatima i novinarskim piskaralima, možda će vam nešto značiti informacija da je sljedeća potpuna pomrčina Sunca zakazana za dvije godine, 12. kolovoza 2026., dakle u znaku Lava, dakle u vatrenom znaku.

Samo kažem. ■

INTRIGATOR

Pljuni i zahtijevaj

Ako se netko pita čemu uopće služi dalmatinski ogranak DP-a, koji je zatražio žurno procesuiranje i organizatora i pjevača Bijelog dugmeta, iz letimičnog pregleda njihovih aktivnosti jasno je da su najagilniji po pitanju muzičkog ukusa

MRAČNI dokoličari nisu mogli dopustiti da prvi poslijeratni koncert Bijelog dugmeta u Splitu prođe kako dolikuje ponovnom susretu – u sreći i veselju. Hrvatski desničari, dosadni kakvi jesu, ne mogu prežaliti što se preko deset hiljada ljudi svih generacija samo, eto tako, zabavljalo na splitskim Stinicama. Braniteljske udruge i političke stranke dočekale su ih s čistim prezirom. ŽELJKO GLASNOVIĆ, na primjer, ne može se pomiriti s tim što nitko nije isključio struju kada je na binu izašao ALEN ISLAMOVIĆ i otpjevao pjesmu 'Pljuni i zapjevaj, moja Jugoslavijo'. Ne može vjerovati da se nitko nije pobunio kada se u pozadini na ekranima pojavilo nekoliko zastava SFRJ kao i karta Jugoslavije. 'Nisu nama krive nikakve stranke, nikakvi pojedinci, nikakve izdajice i heroji. Za sve što nam se događa kriv je isključivo mentalno osakaćeni, indiferentni, nezahvalni i licemjerni narod!' komentirao je Glasnović na društvenim mrežama.

Drugi su ipak pripazili da njihova kritika postane tema od nacionalnog značaja. Kako postići da javnost smrtno ozbiljno shvati pjevanje o Jugoslaviji usred Splita, kako da izmišljene ugoze hrvatskog identiteta dobiju na težini? Pa najbolje besmislenim uključivanjem Državnog odvjetništva RH u cijelu priču. Udruga zagrebački dragovoljci branitelji Vukovara u priopćenju se pozvala na Rezoluciju Vijeća Europe. S obzirom na to da je Sabor ratificirao ovaj dokument, zatražili su da se organizatori koncerta kazne sukladno pozitivnom zakonodavstvu Republike Hrvatske, 'a Alen Islamović proglasi nepoželjnom osobom u Hrvatskoj'. Nisu smatrali da je potrebno prethodno provjeriti čiji je državljanin Islamović. Rasističkom

logikom došlo se do ishitrenog zaključka da nije moguće da pjevač tog imena, prezimena i porijekla ima hrvatsko državljanstvo.

Domovinski pokret Splitsko-dalmatinske županije također je zatražio hitnu reakciju DORH-a i MUP-a zbog 'nevidene provokacije usmjerene prema hrvatskom narodu i državi'. Glavni tajnik DP-a JOSIP DABRO iznio je maštovitu statistiku: naveo je da petokraka vrijeda osjeća 80 posto građana Splita i Hrvatske. Iz stranke u raspadu ocijenili su da Bijelo dugme u svojoj bogatoj karijeri ima brojne pjesme i da su sigurni kako nisu bili prisiljeni izvesti 'Pljuni i zapjevaj, moja Jugoslavijo' zbog nedostatka repertoara. 'Jedini cilj navedene izvedbe bila je provokacija i demonstriranje moći usred Splita. Od DORH-a tražimo žurno procesuiranje i organizatora i pjevača te zabranu ulaska u RH. Zbog silne akumulacije gnjeva koje je ova provokacija izazvala kod naših sugrađana bilo bi dobro da ovaj slučaj ne bude zataškan jer se bojimo kako će idući put građani uzeti pravdu u svoje ruke te počistiti i binu i organizatora i pjevača', zaprijetili su iz DP-a.

Od žurnog procesuiranja neće biti ništa. Sve će kroz nekoliko dana, nasreću, splasnuti. Znali su to i u DP-u. Njima je samo bilo važno da zakotrljaju agresiju i stvore atmosferu linča. Efekat je, dakako, postignut. Sve se sručilo na adresu hrvatskog državljanina Alena Islamovića koji proteklih dana dobiva prijetnje na nacionalnoj osnovi. Kako je za medije objasnio odvjetnik ANTO NOBILLO, apsolutno je pravno neutemeljeno bilo koga goniti zato što pjeva o Jugoslaviji. Ta država je povijesna činjenica i ona ne može imati apsolutno negativne konotacije niti vrijedati osjeća građana, objasnio je Nobilo.

A ako se netko pita čemu uopće služi dalmatinski ogranak DP-a u rasapu, iz letimičnog pregleda njihovih aktivnosti jasno je da su najagilniji po pitanju muzičkog ukusa. Kontinuirano nasrću na sve što je lijepo, okrepljujuće i što okuplja velik broj ljudi. Posebno su se specijalizirali za ACU LUKASA, najtraženijeg srpskog pjevača. U više navrata tokom 2023. su se žalili da muzički izričaj koji on promovira ne pripada

tom podneblju, a bitno je, vele, sačuvati mediteransku i europsku kulturu kojoj pripadamo. Razumljiva je fascinacija Lukasovim likom i djelom. Riječ je, zaista, o vrhunskom zabavljaču koji je u stanju nekoliko sati provesti na klavijaturama i svirati baš sve, pa čak i mediteranskog OLIVERA DRAGOJEVIĆA. Splitski depeisti sumnjičavi su prema talentiranim profesionalcima jer stižu s imaginarnog opasnog istoka. Slično kao i u slučaju Bijelog dugmeta, DP negoduje zbog, kako kažu, intenziviranja kulturnih veza s regionom. 'Veze su to koje su trebale ostati zauvijek iza nas nakon osamostaljenja Republike Hrvatske. Međutim, treba imati na umu kako je dio lijevog političkog spektra još uvijek ostao mentalno zarobljen u granicama propale Jugoslavije. Agresivnim pristupom nameću svoje poglede kompletnoj političkoj i društvenoj sceni', rekli su povodom prošlogodišnjeg nastupa Ace Lukasa na Gripama.

Uz bijedne napade desnice, bizarna su i naknadna pravdanja i obrazlaganja onih koji su se našli na meti. Premda, ima i nečeg simpatičnog u Islamovićevoj izjavi kada kaže da je on samo radnik pjevač u firmi Bijelo dugme, a da je vlasnik te firme GORAN BREGOVIĆ. On nema previše izbora: ili uzima posao koji mu poslodavac zada ili odbija 50 koncerata. Računica je jasna, nepotpuno Bijelo dugme ionako je skupina biznismena i radnika koji okreću kapital na staroj slavi. Ipak, pomalo je otužno da afirmirani pjevač iz straha negira svoju muzičku prošlost. Za Islamovića je sporna pjesma rock-parodija na stara vremena.

I kako to obično biva, ova namještaljka poslužila je kao još jedan dokaz da liberali i desničari uvijek nađu načina da se sljube. Profesor ŽARKO PUHOVSKI dao je djelomični legitimitet zahtjevima braniteljskih udruuga i DP-a rekavši, između ostalog, da su jugoslavenske insignije za velik broj ljudi u Hrvatskoj 'simboli ugroze i zločina'.

■ Anja Kožul

Korčula je partizanska

Antifašistički spomenik u Račišću oštećen je crnom bojom uoči proslave 80. obljetnice oslobođenja otoka Korčule od fašizma. Da li je ovo prvi put?

Ovaj spomenik je prvi put predmet oskvrnuća. Mi smo 1990-ih imali više takvih događaja na otoku. Velika većina je kasnije popravljena. Zalaganjem članova Udruge antifašističkih boraca i antifašista Korčule te spomen-ploče su obnovljene. Zbog drugačijeg odnosa prema baštini Narodnooslobodilačke borbe otkvki su događaji kod nas puno rjeđi u odnosu na ostatak zemlje. Korčula je izuzetno partizanski kraj. Ukupno je, kroz borbene jedinice i sudjelovanje civila u bilo kakvoj aktivnosti vezano za NOB, sudjelovalo preko 5000 stanovnika. Od toga ih je čak 1065 poginulo. Vrlo je mali i zanemariv broj onih koji su bili uz poražene vojske, to su bili izolirani slučajevi. Kolektivna memorija i emocije naroda prema najslavnijoj povijesti na otoku su ispravne i nemaju alternativu. Ne smatramo da je ovo što se dogodilo u Račišću neočekivano. Ovo je posljedica cjelokupne situacije u društvu i državi u kojoj nikad nije bilo političke volje da se obračuna sa ustaštvom.

Kako ste zadovoljni podrškom lokalne samouprave u vašim aktivnostima? Kakva je posjećenost vaših događaja?

Zastupljenost mladih generacija na našim događanjima prilično je mala. Da se u školama na ispravan način govori o značaju NOB-a na području Jugoslavije, pogotovo u našem dalmatinskom dijelu, priča bi bila potpuno drugačija. Naši događaji su ipak dobro posjećeni. Nažalost, nismo nikad uspjeli uspostaviti prvi dijalog s osnovnim i srednjim školama na otoku. Tu postoji nekolicina profesora koji su iznimka. Podrška jedinice lokalne samouprave je prisutna. Za 80. godišnjicu oslobođenja otoka Korčule prvi put smo sjeli svi zajedno, iz svih antifašističkih udruuga s otoka, iz svih općina. Sve jedinice lokalne samouprave su stale iza toga, najviše Grad Korčula.

U kakvom stanju je trenutno spomenik, da li je očišćen?

To je jedan od starijih spomenika na otoku, tu je od 1950-ih. Usto je jedini spomenik koji je i kosturnica. Ovo se dogodilo pod okriljem noći. Većina mještana Račišća poštuje svoju povijest, bijesni su zbog ovoga. Počinitelj još uvijek nije poznat. Obavijestili smo komunalno redarstvo i policiju, gradonačelnica Korčule NIKA SLIĆ MAROVIĆ osobno je bila na licu mjesta kada se radio zapisnik. Istraga je u tijeku. Što se tiče popravka, kako se radi o reljefu koji je prelišen bojom, nismo htjeli ishitreno djelovati. Mehaničkim radnjama mogao bi biti oštećen. Čekamo stručne osobe koje će ga suvremenom tehnologijom popraviti.

■ A. Kožul

Ne može ni folklor

Ironično, nacionalistički političari su za nacionalne manjine govorili da ih treba svesti samo na folklor, a sada vidimo da ne može ni to, rekao je Nikola Vukobratović povodom izložbe čije je održavanje u Sinju zabranio Miro Bulj

ODLUKA sinjskog gradonačelnika, mostovca MIRE BULJA, da zabrani izložbu fotografija INIJE HERENČIĆ 'Susret na Tromedi' u gradskoj Galeriji Sikirica zato što ju je sufinanciralo Srpsko narodno vijeće, naišla je na osudu javnosti. Uz brojne institucije i javne ličnosti, tu su odluku osudili i predstavnici SNV-a ocijenivši je kao napad na umjetničke slobode, uskraćivanje prava manjina, ali i potkopavanje pravnog poretka Hrvatske.

— Dešavalo se i ranije da imamo problema sa predstavljanim svojim programima javnosti. Zabrana gradonačelnika Bulja izdvaja se jer je njome osporena i zabranjena sloboda umjetničkog izražaja Inije Herenčić, kao i preambula i početni članci našeg Ustava. Onemogućen je rad naše manjinske samouprave – SNV-a, i to jednom proizvoljnom, nezakonitom, prijetećom i diskriminirajućom odlukom, kojom je onemogućen i program Vlade koja kroz svoje operativne programe financira ovakve djelatnosti. Poniženi su ljudi iz Galerije Sikirica i obezvrijeđen je rad te institucije – rekao je generalni sekretar SNV-a SAŠA MILOŠEVIĆ na konferenciji za novinare održanoj 4. septembra u Zagrebu.

Buljeve izjave o predsjedniku i radu SNV-a ocijenio je zlobnim, manipulativnim i prijetećim. Pozdravio je osudu koju je uputila ministrica kulture i medija NINA OBULJEN KORŽINEK, uz najavu da će izložba uskoro biti otvorena u Zagrebu.

ANETA VLADIMIROV iz Odjela za kulturu SNV-a podsjetila je da je izložba nastala kao dio dugogodišnje suradnje s autoricom Herenčić.

— Prvi veliki šok uslijedio je par dana prije prvog pokušaja otvorenja izložbe, s obzirom

na to da se održavao na za Sinj važan datum iz rata 1990-ih, zbog čega smo odgodili otvorenje, da bi kasnije stigla informacija da je izložba zabranjena. Osim što smo diskreditirani kao SNV, ovdje je zapravo napadnuta većinska, gradska institucija. Ovim im se potezom ukida suradnja sa SNV-om, a ljude se inhibira da vide kako će proći ako suradnju sa SNV-om. Ovo je poruka koja nas treba višestruko uplašiti. Njen povod je nježna izložba, ali je u pozadini događaja sve jasniji duboko mračan kontekst. Manjine ga prve mogu osjetiti, ali i pripadnici većine imaju razloga za brigu – istaknula je Vladimirov.

Manjinski zastupnik u zagrebačkoj SKUPŠTINI NIKOLA VUKOBRATOVIĆ smatra da svjedočimo bizarnom takmičenju tko će jače i grublje uskratiti Srbima pravo javnosti. — Ironično, nacionalistički političari su za nacionalne manjine govorili da ih treba svesti samo na folklor, a sada vidimo da ne može ni to jer fotografije folklor izazivaju ispađe bijesa i mržnje. Možemo reći da su Srbi kao vidljiva zajednica prvo uklonjeni iz državnih i javnih institucija, da bi im se potom zabranjivalo da se bave sami sobom – zaključio je Vukobratović.

Ravnateljica Galerije Sikirica DRAGANA MODRIĆ u svom je saopćenju od 3. septembra istaknula da čin gradonačelnika Bulja predstavlja grubo ograničavanje umjetničke slobode i napad na nezavisnost rada ustanova u kulturi. 'Smatramo da se političke nesuglasice i razmirice ni u kojem slučaju ne bi smjele prelijevati na programsko djelovanje ustanova, pogotovo jer je riječ o izložbi koja promovira međukulturni dijalog', naglasila je.

Zabranu izložbe oštro je osudio i hrvatski PEN, ističući da je Inija Herenčić izvanredna i svjetski ugledna hrvatska fotografkinja. 'Gradonačelnik Miro Bulj i vlasti Grada Sinja ne žele izložbu jer je financira i SNV pa se radi o kršenju slobode izražavanja i stigmatizaciji kulture srpske nacionalne manjine. Podsjećamo da je doba totalitarnih i nedemokratskih režima daleko iza nas,

te je sloboda izražavanja jedna od ključnih vrijednosti koje čine srž hrvatske države, kao samostalne i demokratske članice EU', naveli su PEN-ovci.

■ Nenad Jovanović

Brodarenje

DANIMA već traje sanacija marketinške štete po ANKICU MAMIĆ, uglednu marketinšku poduzetnicu, komunikacijsku stručnjakinju, čestu medijsku gošću u svojstvu političke analitičarke. Sve je krenulo objavom jedne snimke iz kruga privatnih turističkih brodarka u Krilu Jesenicama pored Omiša, na temu njenih usluga krpanja njihova imidža, izbušenog određenim nalazima portala Morski.hr. Usput je u javnost dospjelo i WhatsApp-dogovaranje pripoštenih fišpiknik-developera o vozikanju urednika tog portala JURICE GAŠPARA u portapaku iliti gepeku, što se zgodno poklopilo s metaforikom te strategijom mrkve i batine kojima je Mamić objasnila klijentima kako se postaviti prema vlastima i medijima. No ključni je moment bilo obećanje potencijalnim suradnicima da računaju na njezine veze s ministrima OLEGOM BUTKOVIĆEM i TONČIJEVOM GLAVINOM, kao i potpredsjednikom Vlade BRANKOM BAČIĆEM.

Uzgređ, sad upada u oko i to kako sindikalni čelnici javnog, najvećeg našeg brodarka, tjednima nakon nesreće s pogibijom trojice njegovih radnika nikako ne mogu doći do susreta s nadležnim ministrom, a ovima se privatnim takvo što nudi po akcijskim sezonskim cijenama marketinške agencije. Ipak, ne bilo koje ni kakve, jer Ankica Mamić dugo figurira kao povlaštena pojava u dotičnom kontekstu, ali i ona koja navodno zna lački potom trži povlasticama. Pozicionirala se dugo i pomno, još otkako je prije nepunih četvrt stoljeća radila za RADIMIRA ČAČIĆA, a kasnije je na istoj liniji povezivana s difamiranjem te otpuštanjem ministrice zaštite okoliša MIRELE HOLY zbog suprotstavljanja golf-apartmanizaciji Srđa. U jednom je trenu i službeno prešla investitoru tog projekta, usput odrađujući ponešto za svog daljeg rođaka ZDRAVKA MAMIĆA, dok taj još nije bio ovako daleko, a nadalje je u nogometnim rubrikama uočena i po moralističkoj prodi MARKU LIVAJI. Nedavno smo je pak zatekli u pokušaju režiranja neovisno-stručno-aktivističke kampanje za spas drugog stupa mirovinskog osiguranja, zapravo javnofinancijske štetočine koja služi tek bankovnim fondovima. Kad spominjemo financije, pročula se i po zamračenjima dugova HBOR-u i Agrokoru, u iznosima od oko sto tisuća i 140 tisuća eura, koje je tek sudski bila primorana vraćati. Gdje god za njom pogledali, Ankica Mamić utjelovljuje sistem koji se reproducira upravo njezinim modusom distribucije utjecaja, uz nebrojene poslove s državom kojih se domogla batinom i mrkvom, pa je očito i da brodarka nije lagala – ona sve to zaista može.

■ Igor Lasić

Fotografija iz ciklusa 'Susret na Tromedi' (Foto: Inija Herenčić/snv)

FRAGMENTI GRADA

Imidž spremačica

BRAT Mike bio je u Vijetnamu, otac i mlađi brat vodili su imanje, a jedna zaposlena Hrvatica vodila je brigu o kuhanju i kući – piše čuveni američki književnik JONATHAN FRANZEN u svome zadnjem romanu 'Raskrižja' iz 2021. (prijevod IGOR BULJAN, izdanje zagrebačkog V.B.Z.-a, 2022., str. 100). Našao je tako lik anonimne Hrvatice svoje periferno mjesto u sadržaju romana čija je radnja smještena u jednu od brojnih provincija Sjedinjenih Američkih Država. Kreirajmo komplementaran kontrapunkt u zamišljenom neimenovanom romanu nepoznatog domaćeg pisca koji skicirajući profil hrvatske obitelji s početka trećeg desetljeća 21. stoljeća piše na primjer sljedeće: 'Brat Trpimir bio je u mirovnoj vojnoj misiji NATO postrojbi na Kosovu, otac i mlađi brat vodili su obiteljsku tvrtku za preradu drvnog materijala u okolini Siska, a jedna Filipinka vodila je brigu o domaćinstvu.' Koja nam je od dvije verzije gotovo identičnog scenarija, jedna zapisana u romanu s milijunskom nakladom i prodajom, a druga nepostojeća, imaginarno fiktivna, proizvedena tek za potrebe ove rubrike, realnija i srodnija? Zašto se dovraga glasoviti Franzen odlučio da etnički identitet spremačice-kućanice u svome romanu dodijeli eto baš tamo nekoj Hrvatici, a ne recimo jednoj među hiljadama Meksikanki ili Kubanki što ilegalno borave i radno robovski ih se eksploatare u SAD-u već desetljećima, upitat će netko od ponositih domaćih domoljuba, nezadovoljan jer je tako nepopularan status zapao ženu iz njegove etnije. No historijska realnost ipak je na strani američkog književnika. Decenijama već Hrvatice i Hrvati, zajedno s ostalim ljudima sa Balkana, odlaze 'trbuhom za kruhom', radi teške i nepopularne poslove od Austrije i Švicarske, pa nadalje prema zemljama sjeverne Evrope. Stoga gastarbajterski imidž spremačica, sobarica, kuharica, građevinskih radnika, pomoćnog osoblja u zdravstvenim institucijama, vozača... nije nešto pretjerano, što bi nas trebalo iznenaditi, ali ni nešto od čega bi trebalo bježati i čega bi se trebalo sramiti. Takav je naprosto status i mjesto globalizirane radne snage iz ove regije u široj ekonomsko-političkoj slici svijeta. Stoga bi mjesto neproduktivnog nacionalnog stida koji kreira nacionalističke frustracije, trebala zauzeti kolektivno produktivna internacionalna radnička borba bazirana na transnacionalnoj ideologiji solidarnog zajedništva, od čega smo jako daleko, udaljeniji nego prije pedeset ili šezdeset godina. Pomoglo bi nam to i da iz drugog rakursa, drugim očima pogledamo i sagledamo pozicije naših novih sugrađanki i sugrađana iz Nepala, Filipina i/li Šri Lanke, dok obavljaju ovdašnje slabije plaćene poslove. Brzo bismo uvidjeli i shvatili da se između Hrvatice iz Franzenovog romana i Filipinki za pultovima naših kvartovskih pekarni nalazi samo i isključivo znak jednakosti.

■ Hajrudin Hromadžić

Marko – pokretač
gastromovosti u Kninu

Računajte na Kninjanane i Knince

Sad kad su neka zanimanja deficitarna i treba radnika, ne gleda se na nacionalnost. Ali problem je s privredom ozbiljan, imamo samo jednu fabriku, kažu nam mladi u Kninu. U gradu Marka Čeke i Matee Jelić uglavnom su zadovoljni sportskim aktivnostima, koncertima, alternativnim klubovima i radionicama, iz kojih proizlaze bendovi kao što su Blizter i Kninci

Što se bijeli u gori zelenoj? Al' su snijezi, al' su labudovi? Muti nam se pogled na Dinaru, na čitav je obzor navučena bjeličasta opna. Pitamo se što je, zaključujemo samo da je nešto neuobičajeno. Stignemo se u autu dobrano čuditi jer nam je na put stalo desetak magaraca, smeđih i sivih, podjednako prelijepih. Ne pokazuju volju da se maknu ili barem požure korak. Tu-tu auto, vrag ti piz odnija!

Nedaleko od njih, dvoje djece stoji uz cestu s biciklima. Pitamo ih vođaju li oni magarce, ali odmah shvaćamo da je to glupo pitanje, jer nitko zapravo ne može magarce vodati. Nisu to njihovi magarci, kažu djeca. A ovo što se oko nas bijeli, to je pijesak Sahare, kasnije ćemo doznati. Iz najveće svjetske pustinje svake godine oko sto milijuna tona pijeska pada u Sredozemno more, a još sto milijuna tona na kopnene površine Europe.

Pijesak nošen vjetrom najčešće ne dospije sjevernije od mediteranskih zemalja, ali ponekad dobaci i do Poljske.

Bliži se kraj juna, vruće je, ali nije sparano, a narodni je konsenzus odavno da je u tome ključna razlika. Više će nam ljudi iz kninskoga kraja idućih dana kazati da je kod njih ljeti puno stupnjeva, ali malo vlage. I u Knin smo se zaputili s pitanjem kako ovdje žive mladi Srbi, što je tema kojom se bavimo

u još pet gradova diljem zemlje. I u Kninu je s nama istraživačica DORA LEVAČIĆ, koja radi sociološki rad na ovu temu, pa nam je dozvoljeno da s njom sudjelujemo u fokus-grupi s mladim Srbima i prenesemo dijelove tog razgovora u ovoj reportaži.

U Knin u subotu izjutra nakon brzinske kave krećemo do Srpskog kulturnog centra. Srpsko narodno vijeće kupilo je i obnovilo zgradu u staroj jezgri grada, a centar je otvo-

ren u aprilu ove godine. Ondje nas čeka kninska fokus-grupa, mlade ispitanice i ispitanici. Dio je u ranim, dio u kasnim dvadesetim godinama života. Neki su tu od rođenja, neki su se vratili prije nekoliko godina. Svi žive u selima u okolici Knina. Sudionici fokus-grupe moraju biti anonimizirani, njihova imena ne smijemo navoditi, ali dio onoga što su nam kazali možemo prenijeti u ovom tekstu.

Hvatamo se odmah korjenitih egzistencijalnih pitanja. O mogućnostima zapošljavanja mladih u Kninu govore nam da je problem standardan. Manja je sredina pa je i manji izbor poslova, pogotovo za one koji su završili fakultete i htjeli bi raditi u struci. — Ranije je možda bilo problema ako ste Srbi, možda se gledalo na nacionalnost, prednost su imali branitelji, ljudi povezani s crkvom itd. Sad kad su neka zanimanja deficitarna i treba radnika, ne gleda se na nacionalnost. Ali problem je s privredom ozbiljan, imamo samo jednu fabriku, Tvornicu vijaka. U Kninu ima najviše kafića, što je dokaz da privrede nema – kaže jedan od sudionika.

— U Kninu je uvijek bilo Srba, živjeli smo skupa na ovim prostorima oduvijek. Od poplava 2015. godine općenito je dosta ljudi otišlo iz grada. Vidi se odljev kadrova, preopterećenost na nekim radnim mjestima – dodaje drugi.

Pričaju nam i kako sve više studenata radi sezonski. Dosta ih se zapošljava u Nacionalnom parku Krka, a odlaze i na sezonski rad van Knina, diljem obale. Objašnjavaju nam kako Knin nema niti jedan moderan hotel, a turističke mogućnosti smatraju slabo iskorištenima. Dio mladih uz posao se bavi i poljoprivredom, uglavnom kroz male OPG-ove.

Što se kulturne ponude grada tiče, zadovoljni su kafićima i klubovima, koncertima i sportskim aktivnostima. Ipak smo u gradu velikih i raznolikih sportskih šampiona, od trkačkog prvaka MARKA ČEKE do olimpijske pobjednice u taekwondou MATEE JELIĆ. U gradu im fali možda još kino i plesni centar, kažu. Na popis infrastrukturnih želja dodaju i javni gradski prijevoz s više autobusnih linija, što je do kraja godine i u najavi.

Osvrćući se još malo na pitanja o diskriminaciji po nacionalnoj osnovi, govore nam da oni na svojoj koži u Kninu nikad nisu osjetili probleme zato što su Srbi. Takva ponašanja generalno smatraju izoliranim incidentima, ne nečime što odražava opće stanje u gradu i okolici.

— Ako je nekad i bilo diskriminacije, diskriminirali su malograđani. Mi imamo osjećaj za pripadnost, ali osuđujemo nacionaliste, i s hrvatske i sa srpske strane – kaže jedan sudionik.

— Ako baš tražiš problem, sigurno ćeš ga naći. Da sad odvrneš neku četničku pjesmu i ideš uokolo po čitavom Kninu, pa moguće je da će netko reagirati. Ali to su provokacije, nisu svakodnevni primjeri – dodaje drugi.

Znali su, kažu, imati problema u Srbiji zato što su iz Knina, osjetili su diskriminaciju jer ih se nije smatralo 'pravim Srbima'. Ali i to su, konstatiraju, bili rijetki slučajevi, ne odraz općeg stanja.

Razmatramo pred kraj razgovora i mogućnosti društvenog i političkog aktiviranja mladih. Govore nam da ih politički angažman ne privlači, barem ne onaj klasični kroz političke stranke i parlamentarnu politiku. Smatraju da su političke stranke u Hrvatskoj sadržajno i programski ostale u prošlosti i ne okreću se mladima dovoljno. Iako im materijalno ponekad nije najlakše ni najjednostavnije živjeti i planirati budućnost, svi bi voljeli ostati u Kninu. Ovaj kraj im je u srcu, i riječima jedne sudionice – veže ih čisti zrak.

Udišući još malo čistoga (minus Sahara) zraka, nakon fokus-grupe u Srpskom kulturnom centru nalazimo se s PETROM ĐORĐEVIĆEM, mladim medicinskim tehničarom koji

Hrvatska se gleda samo prema obali, a toliko je ljepote ovdje – Knin

radi u bolnici u Kninu, a u slobodno je vrijeme poljoprivrednik i pjesnik. Đorđević je bio jedan od urednika novina mladih 'Bac' de oko', koje su se izdavale u Biskupiji, u sklopu projekta udruge Žene Kosovske doline. Nažalost, kratko je trajalo, kao i sve projektne. — Pisali smo o svemu, od ribolova i poljoprivrede, do intervjua s poznatim osobama u općini i skupljanja narodnih recepata. Najmlađi novinari imali su desetak godina, ja sam, s 25 godina, bio najstariji. Nije trajalo dugo, ali bilo je lijepo i poticajno. U Kninu više nema tiskare Mladost i fali nam kvalitetan lokalni medij, dosta se skućeno gleda na grad. Volio bih da imamo novine koje bi predstavljale stvarnu svakodnevnicu grada, animirale zajednicu, oživjele tisak – priča Đorđević.

Ako je nekad i bilo diskriminacije, diskriminirali su malograđani. Mi imamo osjećaj za pripadnost, ali osuđujemo nacionaliste, i s hrvatske i sa srpske strane – ističe jedan sudionik fokus-grupe

Njemu je inspiracija za pisanje od djetinjstva bila baka, i zahvaljujući njenom detaljnom pripovijedanju stvorio je sliku Knina kakav je nekad bio.

— Knin je sjecište brojnih kultura, kod nas možete pronaći i Rim i Tursku. Ponosan sam na tu raznolikost, vidim je kao zajedničko bogatstvo koje nas sve spaja – kaže naš sugovornik.

Poeziju piše od desete godine života, a zasad pjesme objavljuje samo na Facebooku, iako ostavlja mogućnost da jednom budu i ukoričene.

— Prije su to bile dječje pjesmice, krajolik, cvijeće, proljeće. Što sam stariji, to me više zanima dublja tematika, pjesme s porukom, o tugama, o brigama. Cijenim dobar stih gdje god da ga nađem. Nažalost, ne idem baš često u knjižnicu, ne stignem puno uz posao i poljoprivredu. Ali idem na skoro svaki koncert u Kninu. Volio bih i na predstave ići češće, takvog nam sadržaja fali. Cijenim svaku kreativnu ekspresiju – veselo zaključuje Đorđević.

Napojeni njegovim entuzijazmom, odlazimo se prošetati uz Krku, jednu od sedam vižlastih kninskih rijeka. Kroz grad i oko grada teku još Butižnica, Radljevac, Kosovčića, Krčić, Orašnica i Marčinkovac. Krka je ihtiološki najbogatija rijeka jadranskog sljeva, a osim brojnim i raznovrsnim ribljim vrstama, obiluje i pticama i spada među najvrjednija ornitološka područja Europe. Duž kanjona Krke puno je i šišmiša, u špilji Miljacka obitava najveća poznata kolonija dugonogih šišmiša u Europi. Na smaragdnoj površini Krke vidimo čak i jednog plamenca, ali taj je plastični, odnekud je doplivao i zapetljao se u bujnoj vegetaciji rijeke.

Od plamenca produžujemo korak do auta, pa krećemo po osvježenje prema Peručkom

jezeru, poznatom i kao Vrličko more. Ondje nas dočekuju borovi i cvrčci, nekoliko kampera i šarenih šatora, obitelji s djecom i tinejdžeri s kajacima. Zbog pogodnih uvjeta na jezeru se za nastupe često pripremaju i domaći i strani veslači i veslačice.

Osvježavajuće je i uz česmu u Vrlici, smještenu usred šume blizu centra grada, gdje je temperatura uvijek barem za par stupnjeva niža nego u okolici. Malo dalje od česme nalazi se teniski teren i restoran, a kod terase restorana je, kao i u Sinju, zasađen prekrasni svileni bagrem. U ljeto je pun nitastih ružičastih cvjetova.

Omađijani mekoćom mediteranske flore predvečer odlazimo u kafić A3, legendarno kninsko alternativno okupljalište u kojem su svirali svi domaći bendovi koji imalo drže do sebe. Izuzetak nije ni DemeNtronomes, bend u kojem muzicira naš urednik iz Novosti LUJO PAREŽANIN na čiju smo preporuku i stigli u kafić u kojem nas dočekuje vrijedna grupa mladih ljudi koji vode program u klubu i udruhu Atribut. A3 postoji od 2004. godine, a udruga Atribut nastala je na temeljima kluba prije sedam godina.

Strop kafića kompletno je oblijepljen plakatima raznih bendova koji su ovdje svirali, njih više od 400. Smještamo se na drvenoj terasi i bacamo u razgovor s PETROM, KATARINOM i MARIJOM. Svi troje se bave organizacijom koncerata i muzičkih radionica za djecu i mlade, ali i brojnim drugim aktivnostima udruge.

— Atribut se bavi razvojem alternativne kulture, pružamo platformu neafirmiranim umjetnicima i glazbenicima. A3 je postao kultno mjesto, nekako ga ljudi doživljavaju kao mjesto koje im donosi sreću. Dosta nam se bendova javlja, iz čitave Europe, čekaju u redu za nastup ovdje – priča Katarina.

Petar dodaje da im je želja da se što više lokalnih mladih ljudi uključi u razvoj njihovih programa, to im je glavni prioritet za budućnost ovog prostora.

— Imamo i program za djecu, radionice 'Od svirke do publike'. Idemo na tu priču da ako se dijete dotakne glazbe na bilo koji način, u životu će se drugačije ponašati prema glazbi, više istraživati. Projekt ima i socijalnu notu, jer je glazba često, kao i tenis na primjer, dostupnija samo užem krugu ljudi, elitnijem. Ovdje svi imaju priliku doći i probati instrument koji žele svirati. Neki su već dugo s nama i onda ih spajamo u bendove, dosad smo tri benda oformili. Petkom imamo svirke u klubu,

Klub A3 – mjesto u kojem se stvari pomiču nabolje

Nova atrakcija u gradu –
food truck 'Vještica'

a od ove godine snimamo i *podcast* s bendovima – nadovezuje se Katarina.

Iz njihovih muzičkih radionica proizašao je tinejdžerski ženski bend Blizter, kao i bend mladih osnovnoškolaca Kninci, čiju ćemo probu imati priliku slušati nakon čakule na terasi.

Pitamo naše domaćine kako im se čini opće stanje za mlade u Kninu, kako grad diše van njihova četiri alternativna zida.

— U gradu ima ponude razne, od kulturnog sadržaja do različitih sportskih aktivnosti. Od sportova mislim da jedino vaterpolo nema. Dobro nam je ovdje, lijepo se može živjeti – priča Petar.

— Zbog inflacije i svega, ako živiš sam, nije lako. Ovisi koji posao radiš, kao i u svakom gradu. Knin se ne razlikuje od drugih malih sredina u tome, isto nam je kao i drugima. Voljela bi da Knin prestanu etiketirati i dolaziti nam s pitanjima: Kako je vama u Kninu, kako vi, jadni, živite? Ljudi nisu svjesni u kojoj mi lijepoj simbiozi živimo, pa ovdje nas ima sa svih strana. Ja sam, evo, rodom iz Slavonije. Incidenti su toliko rijetki, i ima ih svugdje, a novinari kao da ih jedva dočekaju – uključuje se u razgovor Marija.

— Čovik ubije ženu u Zagrebu, hoću li suditi čitav Zagreb po tome? Kakav suživot Hrvata i Srba, nije suživot, ovdje je život. Dosta nam je i toga da se o Kninu piše samo za Oluju, ovaj grad postoji i ostatak godine – nadovezuje se Petar.

Našim sugovornicima svečano obećajemo da ova reportaža neće biti objavljena za Oluju, a pridodajmo tome i da je A3 vjerojatno jedini kafić u gradu u kojem je za Oluju 'dan kao i svaki drugi', bez puštanja THOMPSONA i ubiranja para na ugošćavanju nacionalističke parade.

Malonogometni omladinski
turnir u Kninu

— Stalno se ističu negativne stvari oko Kina, a u gradu se puno toga pomiče nabolje, pogotovo u zadnje vrijeme. Hrvatska se gleda samo prema obali, a toliko je ljepote ovdje. I mi ulažemo puno truda, puno volonterskog rada i entuzijazma da stvorimo i održimo društveno vrijedne programe u gradu, valjda bi se i o tome trebalo u medijima pisati – govori Katarina.

Sve se slažemo i potpisujemo pa odlazimo dalje do šarene šupe u kojoj se uštima Kninci, bend sastavljen od petero živahnih osnovnoškolaca. Shvaćamo brzo da svi članovi benda imaju specifičan i podjednako neodoljiv karakter, od glavne pjevačice koja se preslatko duri kad omaši stih do dječaka na bubnjevima koji je malo zaboravio kad je njegov red da krene bubnjati. Ova im je proba važna, pripremaju se za skoriji nastup na manifestaciji Prominski bronzi u Oklaju. Sviraju nam nekoliko hit-obraza, među kojima su Majke i 'Gdje je nestao čovjek' i BRUNO MARS i 'Count on me'. Finalni nam je dojam nakon svirke – možete računati na Knince! Ako vidite da negdje nastupaju, nemojte da ih ne podržite.

Ostavljamo mlade muzičke nade uživljene u rad s mentoricom Marijom, bacajući još jedan završni pogled na ugodni ambijent A3 i vrijedne entuzijaste koji ga vode. Pozdravljamo se i odlazimo u centar grada, do nogometnog igrališta na kojem se održava malonogometni turnir 'Sveti Ante'. Topla noć postaje još iskričavija uz aparat u kojem se peku kokice i načičkane tribine igrališta. Iza jednog od golova stoji veliki grafit 'Malo mi je jedan život s tebon'. Kroz zvučnike se između utakmica pušta pomna muzička selekcija slična onoj koju vrti Radio Dalmacija. Kad muzika stane, publika pažljivo osluškuje koji su brojevi izvučeni na tomboli. Kemijske rade, listiće na tribinama križa i staro i mlado.

Za sve kojima kokice nisu dovoljna meza, glavna atrakcija u blizini igrališta crveni je *food truck* 'Vještica', novost u gradu. Imaju, između ostalog, 'začarane' i 'paklene' burgere i odličan pomfrit od batata. Ljudi se pred 'Vješticom' gužvuju čitavu večer, pa čekamo kraj smjene da popričamo s MARKOM, mladim koji je nedavno pokrenuo ovaj biznis. Oko ponoći, kad se gužva stišala i šank počistio, sjedamo na vreli beton ispred kamiona i komentiramo gastro ponudu u gradu. Marko je nakon završene srednje škole radio kao kuhar u Njemačkoj, a u Knin se vratio sa željom da pokuša biti sam svoj gazda. Nije lako, radi naporno, ali volio bi da njegov *food truck* zaživi, i da s njime radi i putuje po čitavoj zemlji.

Marku želimo svako dobro, a ugodan miris njegove kuhinje-kamiona ispratit će nas u noć. Struja se vratila u čitavu Dalmaciju, pijesak Sahare se raščistio, k'o lubenica sija Mjesec iznad Knina. ■

Pet vojski Marka Mesića

Potpukovnik Marko Mesić bio je u Aprilskom ratu u kraljevskoj vojsci u Nišu. Zatim je prešao u Hrvatsko domobranstvo, zapravo 369. pojačanu pješačku pukovnicu NDH s kojom se borio pod Staljingradom, pa u Crvenu armiju, a rat je završio u Jugoslavenskoj armiji

RADOSLAV ĐURIĆ bio je predratni oficir i četnički major pseudonima Herman od 1941. do 1944. godine. U NOVJ prelazi u proljeće 1944. godine. Bio je jedan od rijetkih oficira koji se beskompromisno zalagao za borbu protiv Nijemaca i više puta suprotstavljao komandantu Jugoslovenske vojske u otadžbini DRAŽI MIHAILOVIĆU. Tokom ustanka u Srbiji 1941. odbio je napad na partizane u Čačku, a onda više puta obavještavao Mihailovića o suradnji četnika s Nijemcima i protestirao zbog četničkih zločina. Kad su u njegov rejon 1943. došle britanske misije, general Mihailović je Đuriću, koji je od 1942. do 1944. bio komandant Južnomoravskog korpusa, ali i komandant beogradske četničke organizacije koja je mobilizirala ljude da se priključuju četnicima, branio da vrše sabotaze protiv Wehrmachta i umjesto toga mu naređivao da napada partizane, što je ovaj odbijao.

Od marta 1944. priprema se da ode u partizane, a u tom periodu odbija da sa svojim korpusom učestvuje u odbrani područja Jablanice i Toplice od partizanskih snaga, tvrdeći da nema dovoljno ljudi za takvu široku akciju. Obaviješten o Đurićevim pla-

novima o napuštanju četničke organizacije, Mihailović je naredio da se Đurića razoruža i uhapsi, pa je nekoliko četnika 18. maja 1944. napalo Đurićev štab. U toku borbe između četnika i jedinica NOVJ-a, koja je tih dana vođena u oblasti Jablanice, Đurić je uspio pobjeći i 27. maja se priključio najbližim partizanskim odredima. U partizanima postaje komandant Južnomoravske divizije. Učestvovao je u razbijanju četničkih i ljotičevskih snaga u Jablanici i Toplici, a kao iskusan oficir postavljen je za pomoćnika načelnika Glavnog štaba za Srbiju i prvog zamjenika generala KOČE POPOVIĆA. Osim što je učestvovao u borbama, tokom jeseni 1944. radio je na mobilizaciji doskorašnjih četnika u partizane po čitavoj južnoj Srbiji. Iz rata je izašao sa činom pukovnika Jugoslovenske armije i obavljao razne dužnosti u vojsci. Do penzije 1948. bio je u službi u Nišu, Aleksincu, Prokuplju i Prištini.

Uz majora Đurića neki izvori vezuju priču o ljubavnoj vezi s VEROM PEŠIĆ, špijunkerom koja je radila za Nijemce i NEDIĆEV režim. Prema tim izvorima, Verino prisustvo u Đurićevom štabu kod četnika je izazvalo nezadovoljstvo, pa su spremili akciju kojom bi uklonili majora i nju. Major je saznao

za puč, pohapsio oficire pučiste i osudio ih na smrt. Međutim, na sam dan izvršenja došli su četnici iz glavnog četničkog štaba, koji su opkolili Sijarinsku Banju i uhapsili Đurića koji je poslije pobjegao. Vera je pokušala da bježi s majkom, ali je uhvaćena i obje su streljane 18. maja 1944.

U četiri godine u pet vojski

Kao što smo naveli u prethodnim nastavcima, neke je kraljeve oficire, i ne samo njih, put do partizana vodio preko domobrana, a neke i preko Wehrmachta i invazije na SSSR. Jedan od njih je MARKO MESIĆ, koji je rođen 1901. u Bjelovaru, a umro je 1982. u Zagrebu. Vojno školovanje započeo je u Pečuhu, a nakon ujedinjenja i nastanka Kraljevine SHS nastavlja ga u Karlovcu, Mariboru, Beogradu i Nišu. Aprilski rat zatječe ga u Nišu kao artiljerijskog pukovnika na granici s Bugarskom. Nakon kapitulacije Kraljevine Jugoslavije i uspostave NDH, on se, kao mnogi dojučerašnji oficiri, priključuje novoosnovanom Hrvatskom domobranstvu. Štoviše, Nijemci su vrlo brzo nakon kapitulacije iz zarobljeničkih logora, pogotovo onih za oficire, puštali sve koji su se izjasnili kao Hrvati, koji nisu bili politički sumnjivi i nisu odbili puštanje.

Nakon što su 22. juna 1941. Sile osovine napale SSSR, vlasti NDH formirale su jedinicu poznatu kao 369. pojačana pješaka pukovnija. Mesić je u toj jedinici, koju je opremio, obučio i pod svojom neposrednom komandom imao Wehrmacht, imenovan komandantom artiljerije. S jedinicom se borio na istočnom frontu, a od septembra 1942. godine i u samom Staljingradu. Nakon smrti komandanta pukovnije VIKTORA PAVIČIĆA krajem siječnja 1943. godine (prema nekim izvorima Pavičić je ubijen u obračunu kada se pokušao ukrcati u jedan od posljednjih njemačkih aviona koji je poletio iz Staljingrada), Mesić kao najstariji po činu preuzima komandu. U tom je svojstvu formalno predao pukovniju Sovjetima početkom februara, nakon završetka staljingradske bitke. U Zagrebu su ga kao mrtvog ožalili i odlikovali, no on je, zajedno s još 700 pripadnika pukovnije, preživio bitku. Poslani su na marš u logor Krasnogorsk u koji stiže njih oko 400 preživjelih. Sovjetske vlasti su mu ponudile, a on je prihvatio da prijede na stranu saveznika i bude na čelu jedinice koju bi osim preživjelih pripadnika Legije činili i građani Kraljevine Jugoslavije koje je rat zatekao u Sovjetskom Savezu i Iranu. U zamjenu su pušteni iz zarobljeništva. Osim zaro-

Domobranci koji su prešli u NOVJ u aprilu 1944. kod Tovarnika (Foto: Muzej revolucije naroda Jugoslavije)

NOVJ je 1944. objavio dvije amnestije – 30. avgusta i 21. novembra. Obje su bile općejugoslavenskog karaktera i nisu se odnosile samo na Srbiju i četnike nego su bili obuhvaćeni i hrvatski domobranci i slovenski domobranci, pod uvjetom da nisu počinili ratni zločin

bljenika 369. pukovnije, u tu su jedinicu ušli i vojnici ss divizije Handžar, Kama i Skenderbeg, deportirani Srbi iz Bačke i jugoslavenski ekonomski emigranti iz Irana. Jedinica, poznata kao Prva jugoslavenska brigada trebala se boriti na istočnoj fronti pod sovjetskom komandom, ali su Sovjeti odlučili da je pošalju u Jugoslaviju gdje je s vremenom priključena NOVJ-u i stavljena pod TITOVU komandu. Brigadi nije pomoglo što su na kapama imali kraljevske 'orliće' zbog održavanja veza s SSSR-a s izbjegličkom vladom, pa su ih na granici s Rumunjskom morali skinuti i zamijeniti petokrakama. Partizani su prema toj brigadi, posebno kada su saznali od koga je sastavljena, bili sumnjičavi. Kada su ustaše u NDH čuli da je Mesić prešao na stranu partizana oduzeli su mu sva odlikovanja i titule.

Brigada je u sastavu 23. srpske divizije 14. korpusa NOVJ u širem rejonu Čačka vodila teške borbe protiv Nijemaca. Napad nije uspio, a gubici su bili veliki (135 mrtvih, 234 ranjenih i 88 nestalih boraca). Od decembra 1944. do sredine marta brigada se bori na sremskom frontu, nakon toga u Podrinju i Bosanskoj posavini, a potom se vraća u Hrvatsku. Kraj rata brigada je dočekala u

Bjelovaru. Osim jednog Titovog verbalnog napada u Rumunjskoj zbog njegovog dotadašnjeg ratnog puta, Mesić nije snosio teže posljedice. Nakon rata penzioniran je kao potpukovnik Jugoslavenske armije i mirno je živio u Zagrebu do 1948. kada ga UDBA nekoliko puta privodi na ispitivanje pod sumnjom da je sovjetski špijun. U nerazjašnjenjima nesreći 1948. pada pod vlak i gubi obje noge da bi potom do 1982. živio u Zagrebu.

Dvije amnestije 1944.

U drugoj polovini 1944. pobjeda Saveznika, a samim time i NOVJ-a, sve je izvjesnija. Bio je to moment da se pripadnike kvistlinških snaga koji se nisu okaljali zločinima pozove da pređu partizanima. Kralj PETAR II. KARADORĐEVIĆ je 12. septembra 1944. preko Radio Londona dao ultimatum Draži Mihailoviću i četnicima o prekidu suradnje s okupatorom, ali ni Mihailović ni njegovi komandanti nisu poslušali svog nominalnog vrhovnog komandanta. NOVJ je objavio dvije amnestije 1944. godine – 30. avgusta i 21. novembra. Obje su bile općejugoslavenskog karaktera i nisu se odnosile samo na Srbiju i četnike nego su njima bili obuhvaćeni i hrvatski domobranci i slovenski domobranci, pod striktnim uvjetom da nisu počinili ratni zločin, ističe historičar MILAN RADANOVIĆ koji je o toj temi pisao u knjizi 'Kazna i zločin: Snage kolaboracije u Srbiji'.

No do povećanja broja partizana u Srbiji nije dovela samo amnestija. Naglo povećanje posljedica je prije svega provedene mobilizacije. Mladići mobilizirani u Srbiji u velikoj većini nisu bili u četnicima, a oni koji su i bili, bili su u njihovom uglavnom prisilno

Artiljerijska baterija 23. srpske divizije u borbi protiv Bugara kod Lebana u julu 1944. (Foto: Muzej revolucije naroda Jugoslavije)

mobilizirani u avgustu i septembru 1944. Takvi su se vrlo lako predavali i bez problema su ulazili u NOVJ. Niti su bili ideološki četnici, niti su počinili zločine, navodi Radanović i piše da je u Srbiji tokom 1944. oko polovine četnika prešlo u redove NOVJ-a, a da ih je do jeseni te godine bilo oko 30.000.

Kako to biva, na pobjedničku stranu pokušali su se prošvercati i brojni zločinci. Ili kako je svojevremeno izjavio ZDENKO DURLANČIĆ, od 1942. pripadnik SKOJ-a u Splitu, koji je kao 15-godišnjak bio borac Prve proleterske brigade koja se u jesen 1944. borila u Srbiji i učestvovala u Beogradskoj operaciji: 'Naša politika je bila jasna: tko je skinuo bradu, skinuli smo mu glavu.' Glave je svježe obrijanima skidala i OZNA. U zadnjim mjesecima i nakon rata OZNA je pohapsila i strijeljala velik broj nekadašnjih četnika i pripadnika ostalih formacija, što oficira, što vojnika, zbog zločina koje su počinili.

URATNIM zbivanjima u Hrvatskoj 15. septembra zauzimao je takoreći kulturni status. Tog dana istjecao je rok do kojeg su na osnovu spomenute amnestije 'domobrani, četnici i ostali' mogli ući u partizanske redove. Iako je nekoliko mjeseci ranije bio vidljiv porast broja domobrana koji su prilazili partizanima, dani oko 15. septembra predstavljali su kulminaciju. O tome je pisao IVAN ŠIBL, u to vrijeme politički komesar Desetog zagrebačkog korpusa koji je tada bio u Čazmi koja je 'tih dana bila puna domobrana i domobrantskih časnika', kojima su po Titovom pozivu bili garantirani činovi. 'Mnoge pridošle domobrane i časnike poznajem. Oduševljavaju se s nama partizanima i osobito sa mnom. Pitomi su, jedu iz ruke. Svi bi došli već odavno, možda još 1941. ali prilike im nisu dopuštale: žena, djeca, stari roditelji, pomanjkanje sigurnih veza i tome slično. Ali, ima među njima i iskrenih ljudi. Domobrantski poručnik J. bio je do sad zapovjednik pohodne satnije u Križu. Svi ovdje znaju da se dobro i zdušno borio protiv moslavačkih partizanskih jedinica. 'Vi ste se u borbama protiv nas pokazali izvršnim borcem', predbacio sam mu. 'Jesam, ali da znate, tko je smrdio u domobranima, smrdjet će i u partizanima', rekao je otvoreno', piše Šibl, ali ne daje odgovor na pitanje što se kasnije dogodilo s tim poručnikom.

O deliriju domobrantskih oficira na čelu s bojnikom Dionizijem pl. Bužanom kad su saznali da su 15. septembra u partizanima, makar s njima bio samo jedan njihov pripadnik (Ilija Kapara), u svom antiratnom romanu 'Mačak pod šljemom' piše i JOŽA HORVAT. S obzirom na prelazak više hiljada domobrana u partizane, ustaše su Hrvatsko domobranstvo, odnosno ono što je od njega ostalo, spojili s Ustaškom vojnicom u jedinstvene Hrvatske oružane snage.

U partizane su prelazili i pripadnici drugih oružanih formacija, tako da je netočna i zlonamjerna tvrdnja da su partizani zapravo bili gomila prsvučanih i obrijanih četnika, kao što nam svakodnevno trube desničarski nastrojani naučnici, novinari i političari. Uostalom, u završnim operacijama za oslobođenje Jugoslavije, a samim tim i Hrvatske, uvijek su zajedno nastupale partizanske jedinice iz različitih dijelova Jugoslavije. Partizanske divizije i brigade iz Srbije dale su značajan doprinos konačnom oslobođenju Hrvatske, ali najveći doprinos dale su jedinice iz Hrvatske, a među njima i jedinice koje su većinski bile sastavljene od Hrvata, navodi se u ediciji grupe autora 'Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije'. ■

(Kraj)

U svijetu svijesti

Teorije svijesti su veoma raznolike, izgrađivane su u okviru mitologija, kozmogonija, religija, filozofija, znanosti, književnosti itd. No, postoji nekoliko osnovnih zamjedbi oko kojih se sve one grade. Jedna od njih je da je svijest fenomen centralan za ljudsko iskustvo

NAKON što mu je metalna šipka prošla kroz lijevo oko, PHINEAS GAGE, željeznički građevinski radnik iz 19. stoljeća, od pristojnog i urednog obiteljskog čovjeka pretvorio se u rasipnika, kockara i bludnika, što je tadašnje znanstvenike natjeralo da posumnjaju u to da se osobnost krije u orbitalnom dijelu prefrontalnog korteksa mozga. Stoljeće kasnije, još jednog pristojnog obiteljskog čovjeka, kako ga naziva literatura, tumor na prefrontalnom korteksu pretvorio je u seksualnog ovisnika kojem je sudskim putem naloženo liječenje od te ovisnosti, a iz sudnice je izbačen jer je svima u prostoriji nudio seks. Znanstvenici su sada postali sigurni da se naša pojedinačna ličnost krije negdje u prednjem dijelu mozga. Trećeg čovjeka udarila je munja i nakon toga je postao matematički genije. Četvrti je postao vrstan slikar, a peti je nakon prometne nesreće i traumatske ozljede mozga postao poznati koncertni pijanist. Djevojčica iz Knina probudila se 2010. u splitskoj bolnici razumjevši svoj materinji hrvatski jezik, ali je odgovarala samo na njemačkome, koji je prethodno učila u školi, nesposobna da izgovori i riječ na hrvatskom. Strukture mozga su jako važne za našu svijest i više kognitivne procese.

No, s pojavom suvremene tehnologije dolazimo do novih otkrića. Plastično je to pokazao primjer jednog neuroznanstvenika koji je nekim od prvih tehnika za snimanje mozga snimio i vlastiti, spoznavši s grozom da mu nedostaje doslovno polovica mozga te da ga to nije spriječilo da postane profesor na nekom od najprestižnijih britanskih sveučilišta. Snimke mozga jednog 44-godišnjaka objavljene u časopisu New Scientist pokazale su šokantno otkriće: čovjek ima mikro-

skopski mozak, a živi potpuno normalno. Jedna američka višeklasna djevojčica kojoj se u majčinoj utrobi omotala pupčana vrpca oko vrata rođena je bez lijeve polutke mozga. Po logici struktura mozga – lijeva polutka čuva gotovo sve centre važne za produkciju i razumijevanje jezika – ova djevojčica ne bi mogla ni čitati ni pisati ni govoriti. Pa ipak, uz strogo roditeljsko praćenje i visok standard života, u ranoj pubertetskoj dobi pokazuje natprosječne matematičke sposobnosti i više kognitivne funkcije. Prosječna je samo

Osnovno pitanje svijesti je kako fizički procesi u mozgu rezultiraju subjektivnim iskustvima. Kako fenomen omogućava iskustvo, kako fizikalno, materijalno i objektivno omogućava subjektivno iskustvo i kvalije? Konsenzus ipak postoji da se sve to odvija u mozgu

u čitanju i sintaksi – a s 'krivom' polovicom mozga. Mozak je dakle neuroplastičan i lako se mijenja. Pokazuju to i brojni primjeri pacijenata s hidrocefalusom koji nemaju problema u normalnom životu. Takvi primjeri doveli su do preispitivanja važnosti struktura u mozgu za više kognitivne funkcije i davanja prednosti funkcijama. Od tada do danas, broj teorija koje propituju um i mozak kao da se kontinuirano umnožava u nepreglednim smjerovima. Čini se stoga da teorija uma i svijesti ima koliko i zrna soli u moru. Šala, naravno, no recimo i da se posljednja na koju sam naišla zove 'Teorija teorije' (na engleskom 'Theory Theory'). 'Teoretičari teorije pretpostavljaju da ljudi primjenjuju opća načela (npr. pravila koja dijele unutar vlastite kulture i prešutno poznate uzročne zakone) u vezi s društvenim odnosima kako bi postavili hipoteze o tuđem mentalnom razmišljanju', objašnjava američka Nacionalna biblioteka medicine. Drugim riječima, Teorija teorije kaže da teorije o drugima razvijamo na temelju vlastitih kulturnih obrazaca, odnosno vlastitih predrasuda o drugima. Zašto se taj koncept iz teorije uma ne zove teorija kulturnih obrazaca u svijesti, to STEM-ovci ne znaju. Većina teorija uma bavi se samo jednim aspektom ili s nekoliko njih, no gotovo nijedna još ne daje odgovore na sva pitanja vezana uz svijest.

Teorije svijesti su veoma raznolike, izgrađivane su u okviru mitologija, kozmogonija, religija, filozofija, znanosti (prirodnih, tehničkih i društvenih), književnosti, znanstvene fantastike i tako dalje. No, postoji nekoliko osnovnih zamjedbi oko kojih se sve one grade. Jedna od dominantnih je da je svijest fenomen centralan za ljudsko iskustvo. Svijest se odnosi na našu sposobnost da mislimo o sebi i o drugima; da budemo svjesni okruženja, misli, osjećaja i vlastitog postojanja. Svi pristupi prihvaćaju da iskustvo ima ključnu ulogu u razumijevanju svijesti. Bez iskustava teško je govoriti o svijesti.

Danas najprihvaćeniji okvir za razmišljanje o svijesti u kontekstu znanosti postavio je australski filozof uma DAVID CHALMERS 1994. na prvoj (danas) legendarnoj konferenciji 'Prema znanosti svijesti' u Tusconu na Sveučilištu u Arizoni, čiji je organizator bio STUART HAMEROFF, kojemu ćemo se još vratiti. Tada mladi Chalmers podijelio je promišljanje o svijesti na dvije razine: laki i teški problem svijesti. Laki problem tiče se mehaničke analize neuroloških procesa koji prate ponašanje. Kako funkcioniraju senzorni sustavi, kako mozak obrađuje senzorne podatke, kako ti podaci utječu na percepciju, ponašanje, komunikaciju, misli i emocije itd. To su problemi koji se mogu analizirati kroz 'strukture i funkcije'. Laki problem nazvan je tako jer mu se može pristupiti korištenjem znanstvenih metoda poput neuroznanosti, psihologije i kognitivnih znanosti. 'Iako nije nužno lako riješiti ga, lako je zamisliti kako bi se mogao riješiti korištenjem postojećih znanstvenih alata i metoda', objašnjava Chalmers. Naspram njega stoji težak problem svijesti. On se odnosi na objašnjavanje subjektivnog iskustva ili kvalija – iskustva bivanja svjesnim. To uključuje subjektivno iskustvo (poput boje, zvuka, boli ili zadovoljstva) i kvalije, odnosno specifična kvalitativna svojstva svjesnih iskustava, poput crvenosti crvene ili osjećaja boli. Teški problem svijesti nazvan je tako jer, za razliku od lakog problema, nije jasno kako se može riješiti korištenjem trenutnih znanstvenih metoda. Chalmers tvrdi da čak i ako razumijemo sve fizičke procese u mozgu, još uvijek ne bi bilo jasno zašto i kako ti procesi generiraju subjektivna iskustva. Drugim riječima, teški problem svijesti je kako misliti o svijesti u okviru svijesti. Na filozofskoj razini on postavlja pitanje koja su ograničenja svijesti

Порез на празно

Након готово читавог десетљећа расправа о увођењу пореза на некретнине, хрватска влада је оцијенила да је коначно сазрело вријеме за увођење овог порезног давања. Порез на некретнине није никаква новост у европским размјерима јер се ради о порезу какав постоји у великој већини држава еу. Хрватска посебност у односу на остатак еу је тај да код нас власници некретнина у већини случајева у њима и живе, што у еу није случај. У многим европским земљама развили су се модели у којима мали број твртки посједује десетине или стотине, па и тисуће стамбених јединица које се онда изнајмљују на тржишту. Управо у томе лежи разлог због којег се код нас и 10 година од уласка у еу одолијевало увођењу пореза на некретнине. Годинама је порез на некретнине био најнепопуларнија мјера која се изријеком одбијала. Но, унутраг неколико година прилике су се знатно промијениле, а с њима и ставови о увођењу пореза на некретнине. На промјену јавног мњења прије свега је утјецао огроман раст цијена најма након пандемије и увођења еура уз истовремено смањење броја доступних некретнина у великим градовима, понајвише у Загребу и Сплиту у којима постоји највећи мањак доступног стамбеног простора. Процес раста цијена истовремено је пратио и процес апартманизације тијekom којег су тисуће стамбених јединица претворене у апартмане за краткорочно изнајмљивање, прије свега на обали, али све више и на континенту.

Идеја која стоји иза одлуке владе је да ће порез на некретнине мотивирати значајан број оних који држе некретнине празнима и оних који се баве краткорочним изнајмљивањем на стављање тих некретнина на тржиште ради избјегавања порезне обвезе. Тржиште би на већу понуду требало реагирати смањењем цијена и порез би, у теорији, требао одрадити свој посао и избалансирати настале поремећаје. Плус, владајућа странка би прикупила значајне поене у бирачком тијелу за рјешење горућег друштвеног проблема.

Ипак, бројни су знакови да се то неће догодити и да ће порез на некретнине послужити само као краткорочни политички алиби да се нешто покушало учинити. Висина пореза од један до 10 еура по квадрату неће бити довољна да демотивира оне које се баве туристичким изнајмљивањем с обзиром на то да износ потребан за плаћање пореза по тренутним цијенама изнајмљивања могу зарадити за пет до 10 дана тијekom сезоне. Додатно, искуство показује да их ништа неће спријечити да тај нови трошак пребаце на госте, баш као што су то радили свих ових година. Још једна рекордна туристичка сезона дат ће изнајмљивачима увјерење да цијене могу још мало погурати на горе не би ли са себе скинули терет новог порезног давања.

Проблеми које Хрватска има, а који утјечу на стамбену кризу, можда се уопће не могу ријешити порезном политиком јер су узроци такве кризе екстерни. Хрватска посљедњих година пролази неколико процеса од којих сваки појединачно и сви заједно дјелују на стварање кризе на тржишту некретнина. Рат у Украјини довео је до избјеглиштва милијуна Украјинаца, а у Хрватској је свој нови дом пронашло њих преко 22.000. Истовремено, само у раздобљу од 1. јануара до 31. јула 2024. године Хрватска је издала 131.879 радних дозвола странним радницима. Уз ова два процеса на потражњу на тржишту некретнина утјечу и унутарње миграције. Мање средине све драстичније остају без становништва, а све већи број становника одлази у веће градове с јачом економском активношћу. У таквим увјетима не постоји порез који може ријешити проблем јер је истински проблем у физичком недостатку стамбених јединица у оним срединама гдје се некретнине траже. Десетине тисућа празних и сада већ полурушевних кућа и станова по Лици, Загори,

Банији и Славонији не занимају никога, скоро па нити њихове власнике и порез на њих неће ријешити проблем мањка станова у Загребу, Сплиту и Ријеци у којима страни радници чине све већи удио становништва и радне снаге.

Хрватска пролази кроз драстичне промјене које ће трајно утјецати на демографску слику земље, али и географски распоред становништва. Порез на некретнине у таквим увјетима изгледа као покушај гашења пожара кантом воде који дугорочно неће дати рекламиране резултате. Краткорочно, појачат ће благајне јединица локалне и регионалне самоуправе, али би могао и утјецати на раст цијена краткорочног најма уколико не буде дјеловао довољно мотивирајуће на власнике да своје некретнине продају или дају у дугорочни најам. Његови резултати у сваком случају услиједит ће већ за неколико година, али већ сада постоје назнаке да ће то бити само још један пуцањ у празно.

■ Душан Цветановић

Стипендија – најбоља инвестиција

За десетак дана Српско привредно друштво Привредник расписаће своје редовне годишње конкурсе за стипендирање ученика и студената из своја два фонда. На јесен ће бити примљена петнаеста генерација стипендиста откако је обновљен рад Привредника. Петнаеста генерација младих људи, помало збуњених пред изборима и могућностима који им се нуде, помало уплашених јер су на животним прекретницама, а многе могућности ипак су само начелно доступне свима, док су великом броју њих и даље

кон летње паузе поново окупљају школска звона, а кад се они мало старији припремају за нове академске изазове, треба се сетити да многим 'ђачко доба' и није тако бајно. Поред основне дилеме – у ком смеру ће наставити своје образовање, пред великим бројем младих људи је и дилема – где ће то образовање стицати. Док неки будући бруцоши вагају предности и мане државних и приватних факултета, док пореде ниво знања који нуде једни, а који други, која је тржишна вредност дипломе и које су предности сваког од њих, док размишљају о избору универзитета, области којој ће се посветити... други немају луксуз овог избора. Избори се прилагођавају околностима и буџету. Још ако су пореклом из мањих средина, ако морају да путују до факултета, да станују у другом граду, број препрека расте експоненцијалном брзином.

Иако дефинисано као 'бесплатно', образовање кошта, и то прилично. Из године у годину крајем септембра и почетком октобра на Привредникову адресу стиже све више пријава на конкурсе за стипендирање. Прошле школске/академске године Привредник је стипендирао сто тридесет ученика и студената с подручја целе Хрватске. У Прерадовићеву 18 стигле су пријаве из Вуковара, преко Загреба, Ријеке, Карловца, Книна,... Из сваке те пријаве може се прочитати колико је образовање скупо. Многим недостижно. Али у свакој пријави, иако то нигде није директно наведено, ко уме да је прочита – може видети здрав систем вредности који цени образовање много више од нужних материјалних трошкова. У том систему образовање је вредновано као предуслов напретка, успеха. У свакој пријави, од оних у којима је документовано врло тешко материјално стање породице, па до оних скромних или просечних, у свакој одреда је

Прошлогодишња генерација Привредникових стипендиста с патријархом Порфиријем (фото: Јовица Дробњак)

недостижне. Прве генерације стипендиста увелико су завршиле своје школовање, постали су зрели људи, који ће можда ускоро и своју децу пријављивати на Привредникове конкурсе. Али у том релативно кратком временском периоду, уз оне уобичајене дилеме и страхове својствене свакој младости, па и велике наде и снове који својом силином и невиношћу остају исти у младом човеку у сваком времену, ипак се много тога и променило. Неке промене је тешко и дефинисати, неке је тешко појмити и пратити. Количина и брзина информација и разни механизми манипулација стварају све веће генерацијске разлике, култура агресивно потенцира индивидуализам, све је већа социјална раслојеност... У таквом времену које се убрзано мења млади људи су често препуштени себи. Али много тога не зависи од њих самих. Чак и кад су најужорнији ученици или студенти, са надпросечним талентима, вредни и посвећени, и даље од њих не зависи много тога. Баш ових дана када основце и средњошколце на-

образовање препознато као важан, неопходан корак да се млади човек развије и реализује, да се избори за бољу будућност. Не пречицама, повластицама, разним заобилазним путевима (који су итекако разрађени и утабани), не, већ искључиво радом и трудом који млади човек, кандидат за стипендију жели да уложи у учење и испуњавање школских задатака, у свој развој, у бољу будућност своје породице и праведније друштво. За то му само треба пружити могућност, олакшати тај пут њему и породици која га је тако одгајала. Дати му, не стипендију, већ му дати прилику кроз ту стипендију и потврду да је тај принцип исправан и честит и да постоје организације и појединци који тај принцип и даље поштују и подржавају.

Свака додељена стипендија зато је много више од финансијске потпоре. Она је и мотивација младима и инвестиција у будућност. Једина сигурна инвестиција која се вишеструко исплати, без ризика од губитка.

■ Оливера Радовић

#229
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

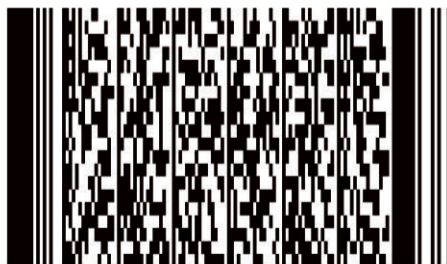
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Повијест маргинализације

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Колико год 'крива вјероисповијест' била опасна, па се покрштавало, прелазило на другу вјеру, конфесионално одређење је заправо замјена за неименовање истинског разлога мржње што лежи у дну: бити Србин – е то је онај 'првобитни гријех'

Кад је ова држава конституирана, посебна је пажња била посвећена и симболичком, а не само политичком и идеолошком устројству, што се артикулирало наравно највише преко културе и кроз њу. Постављена је на тој разини јасна централизирана, уједињујућа слика с главним градом као носителом неколико препознатљивих конститутивних симбола или 'означитеља' – Сабор, Катедрала, црква Светог Марка, споменик јелачићу на главном градском тргу... Главни творац читавог конструкта на реалполитичком, али и на овом симболичком плану, правилно је процијенио кад је тој серији знакова и конотација додао и Хрватско народно казалиште, институцију која је вишеслојна метафора повијести и визије националне културе, унапријед и уназад, као једнако препознатљив, али и необичан, не сасвим развидан ни, како се њему чинило, лако читљив симбол.

У друштвеној и свакој другој врсти хомогенизације, од 1990. и кроз сљедећу деценију, па до данас, властодршцу је након коначног првог историјског остваривања самосталности успјело и да се повијест овога казалишта као средишње културне установе државе, а и повијест националног театра уопће, чита данас исто тако – као хомогено, унифицирано, поравнано од свих оштрих рубова и искључиво мононационално. И јасно постављено: Илирци, Горњи град, опера 'Никола Шубић Зрињски', 'У бој, у бој', милетић (иако бисмо ту већ могли застати), 'Гундулићев сан', готоваци и 'Еро', и тако даље, све препознатљиво у неколико слика.

Нова, изузетно вриједна књига сњежане бановић 'Вила лутака', збир биографија заборављених умјетница из повијести загребачког казалишта, од самих почетака средином 19. стољећа, па до Другог свјетског рата (и мало послје), говори, макар по маргини, да је све то заједно стајало другачије. Та 'маргинална' линија која се, ако се за то има воље дакако, чита паралелно с причама о тим углавном тужним личним и професионалним животописима тих изузетних жена, у једном тренутку постаје све видљивија и непрекинута нит која прави до краја књиге нарочит континуитет загребачког и националног театра. Иако ауторица у уводу и сама спомиње националну и конфесионалну шароликост и различитост ових жена, кроз њих се приповијест шири и у пресеку тадашњег театарског и свијета изведених умјетности постаје све упадљивија присутност и запањујућа бројност умјетника и извођача који су редом долазили из, за ту данашњу службену, хомогенизовану верзију, најпроблематичнијег, трајно трауматског припадништва и заједнице – српске наравно. Иако данас маргинализовани и унатраг асимилирани, избрисани идентитета, они нису били статистички нити статистичке случајности. Притом, не говоримо о времену послје '45, нити о квргићу, шербеџији, личини или несретном миливојевићу, него о времену ранијем, скоро од почетака националног театра. Овдје из магли заборава излазе давни духови који су некад били водеће појаве хрватског казалишта. Док се редају имена која иду у временском распону од Царевине, преко Краљевине схс и прве Југославије до рата, схватимо да су ту многи којима, на срамоту, ни наше институције нису посветиле пажњу: првак драме миша димитријевић, аца бинички, кабарет-мајстор и режисер првог важнијег хрватског филма, брат славнијег станислава; заборављени страхиња петровић и јованка јовановић (супруга великог владимира дворниковића), као и двојица најважнијих – иво раић (писан и као 'Рајић'), реформатор театра и доносилац модерних казалишних тенденција у Загреб (иначе рођак др. дејана медаковића), те загонетни доктор александар пл. аранички, с биографијом таквом да заслужује посебну књигу.

Нижу се те невјеројатне приче, пролазе деценије у хронолошки постављеним поглављима, а како се приближава оно што ишчекујемо са зебњом, што нужно мора доћи, али за што у оном времену, уза све дотадашње успоне и падове нашег града и међусобних односа који су били какви су били, ни у најгорим кошмарима вјеројатно нитко није могао претпоставити да ће се догодити након априла '41. Мучан примјер

Хрватско народно казалиште, метафора повијести и визије националне културе (фото: Горан Станзл/PIXSELL)

историја је чувеног пара, маргите и дејана дубајића, који су по ријечима ауторице чинили 'један од најпопуларнијих тандема у нашој казалишној повијести'. Она, пјевачица и глумица, славна субрета, и као и многе личности у књизи, Жидовка (у честој и фатумској повезаности жидовско-српских парова). Он, Дејан Дубајић, глумац и пјевач, али и међу највољенијим комичарима међуратне загребачке оперетне, драмске и кабаретске сцене. Мучне су и странице које описују стање које почиње одмах по успостави крвавог павелићевог режима. Уводе се такозвани 'расни закони' (као да су заиста у питању 'расе'), и, у једној вишој иронији, прогони и злостављања 'због кривих вјероисповијести'. То је занимљиво, до данас, иначе, и наук који бисмо морали извући, јер и даље није свима јасан: колико год 'крива вјероисповијест' била опасна, па се покрштавало, прелазило на другу вјеру, конфесионално одређење је заправо замјена за неименовање истинског разлога мржње што лежи у дну: нација и етница се ни не спомињу у овом једначењу – иако је у *шоме сам штраумайски моменџи* и *сгх* свега: с вјером ће се 'већ некако', православних наиме има 'и ових и оних', је л' тако. Али, бити Србин – е то је онај 'првобитни гријех'. Из тога у књизи слиједи још једна линија имена, као метафора: Маргитине колеге и колегице из Дrame, свим врсноствима и слави унаточ, хапшени су као благо – стеван вујатовић, милан вујновић, сам тито строци, због брака са Српкињом (опет: написано као 'православком'), Бинички, чак и бела крлежа, а онда отпуштани с посла. Ту иде тренутак екстремне гротеске, метатеатарски потпуно, момент кад се не зна што је живот, а што комад. Или 'комедија': будући је незамјењив у музичким жанровима и комедијама, у забави дакле, Дејан Дубајић је задржан у казалишту да наступа. Као каква макабрична верзија Аске, Дубајић и Маргита, присиљени да 'плешу' плес свога живота око усташких вукова и курјака некако заобилазе пут на неко од безбројних стратишта и преживљавају све оно. Данас, кад се након свега и даље одвијају процеси асимилације и самопоништавања идентитета, па тако и код глумаца и уопће казалишних људи, ваља читати ову повјесницу. Повијест маргинализације је дуга и у томе пољу, много старија од прошлих тридесет година. Али то је и повијест присутности, неоспорне, чим се укажу факта. Не би ваљало зато да се ови данас, 'самопоништени', једном споје са својим колегама из прошлости само у дијељеном, заједничком заборава.

Или да им остану имена – и ништа друго. ■

НАТАША ТОДОРОВИЋ Морамо да будемо солидарни са ближњима

Председница Геронтолошког друштва Србије

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Једно истраживање показује да људи који су спремни да помажу другима бољег су здравља и дуже живе. Треба да се вратимо породици, њеним вредностима и да у том духу васпитавамо децу и у кући и у школи

Модерна друштва постају све старија. Колико бринемо о старим људима? О томе разговарамо с предсједницом Геронтолошког друштва Србије и стручном сарадницом Црвеног крста Србије Наташом Тодоровић.

Рецентна истраживања у Србији показују да је свакој трећој особи старије доби потребна психолошка помоћ, као и да је исти процент оних који се осјећају апатично, бескорисно и анксиозно. Како изгледа психолошка карта Србије, која вјеројатно важи и за читав јужнословенски простор?

Обично се каже да када је нека старија особа депресивна да је то 'нормално' за ту животну доб. Та констатација није тачна. Јесте да је старост повезана са одређеним губицима: одлазите у пензију, усамљујете се, губите пријатеље или животног партнера и можете да budete тужни, али не морате да будете депресивни. Друго, депресивни симптоми још увек не значе да нека особа има дијагностификовану депресију, што значи да неке мале социјалне интервенције могу особу са депресивним симптомима да врате у живот. Зато је са стране друштва кључно да се старије особе укључе у разне активности како би се предупредила депресија.

Колико се у Србији и сусједству уопће прича о менталном здрављу?

Епидемија ковида и глобално затварање људи у станове постали су неко увеличавајуће стакло

да ми сада пуно више причамо о човековим психолошким проблемима и менталном здрављу. У наредном периоду сигурно ће морати бити потребне услуге око менталног здравља у заједници, прво психолошка помоћ, а онда и психосоцијална подршка, не само за старије узрaste, него и за све генерације, јер просто ковид је поприлично променио начин живота.

Међугенерациске заједнице

Зашто је депресија данас постала социјална тема?

Данас, са демографским старењем становништва, старије особе остају потпуно саме, поготово они који живе на селу, јер деца одлазе у градове или иностранство. Додатна околност која постаје проблем за старије људе је развој технологије, која је данас омогућила дигиталне комуникације, интернет и друштвене мреже, а старији и сиромашнији људи су често из такве комуникације искључени и они постају још усамљенији. Осим тога, и сам живот се променио. Данас је у моди индивидуализам, људи су окренути себи, а не алтруистичким напорима. У таквом стању ствари људи старије доби су најугроженији. Помоћ заједнице је неопходна, па је онда могуће да се, на пример, старијим људима пружи подршка лицем у лице, да их се посећује или да се укључује у групе исте добне скупине или чак можда да им се помогне да се дигитално образују.

Какве су последице социјалне искључености старијих особа?

Једна врста последица је да су такви људи усамљенији, тужнији и депресивнији, а друга врста последица, која може да произведе још погубнија ефекте, јесте да ако немамо ту међугенерациску солидарност, ако нема младих који ће да помогну старијима, онда говоримо о читавом процесу дискриминације према старијима. И не само то: млади који не желе да мисле на старе, на своје родитеље и не желе да им помогну и да им посвете време, јер мисле да то није важно, они дискриминишу и своју властиту будућност. Ради такве дискриминације и те старије особе стварају у себи 'интернализовану дискриминацију', када почињу себе да уверавају 'ја више нисам никоме потребан зато што сам стар' и такво осећање делује и на психичко и на физичко здравље таквих особа. Људима треба отворити очи, посебно младима, јер ако немамо те међугенерациске заједнице, ми одвајамо људе, цепамо друштво и делимо га у антагонистичке групе, када страдају опет они најугроженији, а то су људи старије доби.

Што је с депресијом која се јавља као психолошка болест?

Светска здравствена организација наводи да ће у врло блиској будућности депресија заузимати треће место по распрострањености у читавој популацији без обзира на доб. Након короне смо могли да видимо колико је психички погубно на младе деловала изолација и затвореност. И још нешто: о психичком здрављу треба да гово-

римо, а не да ћутимо о томе. Није срамота отићи код психолога или код психијатра и то не значи да је неко слабић, него да тај неко брине о свом здрављу. Што се тиче старих људи, уколико таква особа има дијагностиковану депресију, њени исходи за физичко здравље су лоши. Уколико, на пример, уз такву депресију имате и висок притисак или, на пример, дијабетес, ваше здравље ће на жалост бити још горе.

Колико је епидемија короне заправо дјеловала на психичко здравље људи?

Нарочито је то било видљиво, на пример, код оних људи који су били укључени у пружање здравствене помоћи оболелима или који су радили у читавом систему социјалне помоћи у време епидемије. Такви људи су радили месецима, па и више година под повећаним притиском и најновија истраживања показују да се ту појавио нови синдром, 'замор саосећања', када су они који су помагали другима почели да осећају тзв. дупли стрес – од саме здравствене опасности и од прегоревана у пружању помоћи другима. Подаци показују да су због психичких напетости током короне, на пример, четрдесет хиљада медицинских сестара у Великој Британији напустиле свој посао у здравству.

Како је било током короне код нас?

Таквих случајева 'прегоревана' здравствених радника било је и овде у нашим крајевима, али на рубу тог проблема треба свакако додати и велики одлив медицинског особља са Балкана у друге земље, углавном на Запад. Немачка, Италија и Аустрија постају 'најстарије' државе у Европи и онда, што се тиче, на пример, бриге о старима, људи који се баве геронтолошком бригом, лекари, медицинске сестре и особе које се баве бригом у кући за старе, селе се из ових крајева у те земље. Кључно је питање: ко остаје?

Које су заправо болести које су произашле из модерног начина живота?

То су све хронично незаразне болести: кардиоваскуларне болести, болести срца, неуролошке болести, дијабетес и болест врло присутна код старијих људи – деменција. Последица короне је, као што сам већ рекла, погубни утицај на мозак, али треба рећи и да деменција у читавом систему бриге о старим људима није довољно узета у обзир и да је нега дементних особа углавном пала на леђа чланова породице. Ту чињеницу морамо схватити као проблем.

Неформални неговатељи

Како изгледа то што називамо међугенерациском солидарношћу?

Непосредно пре короне правили смо једно велико истраживање 'Међугенерациска сарадња између државе и породице' и видели смо да више од 80 посто младих сматра да су старији људи корисни и поштовани чланови друштва. Дакле, показало се да међугенерациска солидарност постоји преко наших очекивања, да није све тако црно и да ту везу старих и младих треба само мало институционално погурати. На пример, у Словенији сам била у посети једној таквој институцији која се зове Међугенерациски центар у којем учествују људи најразличитијих доби. Мајке доводе децу да их причувају старији, старији одлазе на гимнастику, жене штрикају и размењују рецепте, млади посећују старије... Како је могуће да у Словенији постоје међугенерациски центри, а ми у Србији нисмо у стању да отворимо ни један? У Хрватској и Србији постоје центри само за старије и само за младе, што значи да смо се, као што сам споменула, генерациски раздвојили. Социјални теоретичари ловенштајн и бигсковици су израз 'генерациска интелигенција',

Наташа Тодоровић
(фото: YouTube
printscreen)

што значи да поседујете ментални рефлекс да се ставите у ципеле ваших родитеља или уопште старијих, да их разумете и да можете са њима да комуницирате и да им помажете...

У документима Црвеног крста Србије постоје и 'неформални неговатељи'. Тко су ти људи?

Можемо рећи да смо сви били, јесмо или ћемо бити неговатељи или ће нама једног дана бити потребна нега. Неформални неговатељи су углавном чланови породице, комшије или рођаци који пружају помоћ нефункционалном члану породице коме је таква помоћ потребна. Скоро 90 посто људи, не само у нашим крајевима него и у богатијим државама у свету, ослања се на негу породице када им је таква нега потребна. Проблем јесте, опет не само код нас него и другде, да ти чланови породице не добивају никакву подучу од стручних институција, од болница и сличних установа, како да поступају са таквом нефункционалном особом. Како се мења чаршав лежећој особи, како се таквој особи пере коса и слично – таква обука за чланове породице не постоји. Такође, постоји нешто што се зову 'услуге предаха', када, на пример, хоћете десет дана да одете на море или да обавите неки посао и треба да оставите своје старе, оца и мајку некеме да их причува. У Србији немате скоро ниједан дневни центар за дементне особе. Ми заговарамо такве центре у Београду, Сомбору и Пироту, али још увек у томе нисмо успели. Зато су свуда код нас неформални неговатељи, чланови породице, под великим притиском када морају да брину о нефункционалним особама у фамилији.

Постоји отужна формула да се за смјештај у државне домове за умировљенике чека годинама, а приватни домови, као и професионалне кућне неговатељице, неиздржљиво су скупи.

Тренутно је у државним домовима у Србији смештено око четрнаест хиљада старијих људи преко 65 година. Када смо питали људе да ли би хтели да иду у домове за умировљенике, само десет посто је одговорило да би хтели, док они људи који већ живе у домовима за старије углавном кажу да им је у тим домовима добро. Врло је могуће да са једне стране постоје предрасуде о домовима за пензионере, а са друге стране вероватно је при-

сутна и слаба информисаност о томе шта такви домови нуде старијим људима.

Каква је квалитета услуга у домовима за умировљенике?

Истраживања показују да у приватним домовима има значајно више медицинских услуга него у јавним, а што се тиче патронажних сестара које долазе у куће, 16 посто немоћних старих људи користи такву услугу и нешто преко 70 посто таквих људи је задовољно том услугом. Квалитет тих услуга је добар, али учесталост тих услуга недостаје. Најраширенија услуга у Србији су геронто домаћице, али и таквих домаћица недостаје. Старији људи, од 65 до рецимо 100 година, требају најразличитије услуге, далеко више него било која друга добна скупина, а за такав распон услуга морате да имате и финансијска средства и људе, а и једног и другог и у Србији и у суседству нема довољно... Затим, као што сам рекла, људи често уопште нису ни информисани на шта све имају право. О том праву можда зна свеучилишни професор у пензији, али не и бака у неком селу која живи сама.

Како спојити солидарност према старијим особама и системске мјере његовања таквих људи?

Свуда на Балкану, али и другде у Европи, ми постајемо друштва са све старијим и старијим људима, али овде ми ту чињеницу као да не желимо признати. Свесни смо да деце има све мање, да људи ступају у брак касније, а не раније, да имају једно дете, пуно парова чак ни једно, да више нема руку које ће да раде и да на селу постоје 'цепови депопулације'. На темељу свега тога доносиоци одлука могу направити процене како ће наша друштва изгледати за 10 или 20 година и на темељу таквих процена треба да се гради опоравак друштва. А што се тиче емпатије, па сви морамо да будемо солидарни са својим ближњима. Једно истраживање показује да људи који су спремни да помажу другима бољег су здравља и дуже живе. Рекла бих на крају да треба да се вратимо породици, њеним вредностима и да у том духу треба да васпитавамо децу и у кући и у школи. Онда ћемо бити и емпатични према старима, друштво ће се умножавати и развијати, а и као људи бићемо здравији и срећнији. ■

Игре с границама

Не желећи умањити интензитет непријатности кроз коју је прошла грађанка Вучковић, само бих, ето, да нотирам хистерично-бјесомучну 'моралну панику' карактеристичну за дио српских медија и јавности, а у регистру: 'невиђен скандал', 'незапамћена срамота'...

У једној од књига разговора с крлежом ЕНЕСА ЧЕНГИЋА наводи се и Крлежино сјећање на годину 1912. или 1913. кад је као младац од непуних двадесет година објавио циклус од неколико пјесама у неком књижевном часопису, па је од хонорара двије недјеље путовао по Европи и није успио све да потроши, а за све то вријеме, од Загреба до Париза и од Рима до Минхена, нико га није ни легитимисао.

Препричавајући ту анегдоту, на једном књижевном скупу, можда и водећи српски и југословенски писац рођен после 1945. рекао ми је да је њему много веће чудо оно друго. Памти и он, рекао је, како су у времену социјализма књижени хонорари били незамисливо велики у односу на касније 'транзицијске', али не памти времена кад пред граничарима није дрхтао, па и док је био носилац данас већ скоро митског 'црвеног пасоша без мане што прелази гране без пуно њакања'. (Чак и овој естрадној мистификацији, 'њакање' није искључено, само га, ето, нема пуно.)

Грађанка СЕВЕРИНА ВУЧКОВИЋ, држављанка Републике Хрватске, имала је недавно 'инцидент с њакањем' на граничном прелазу Бајаково – Батровци при покушају уласка у Републику Србију. Задржана је на подужем информативном разговору, после кога јој није ускраћено право да ступи на територију Србије. Она је ипак одлучила да то право не искористи, да се врати одакле је и пошла, те да извјести јавност о немилостивом доживљају који ју је задесио.

Врло брзо се испоставило да се име Северине Вучковић налази на (тајном?) списку (јавних?) личности из региона за које је процијењено да могу бити опасне за правни поредак Републике Србије, па се при њиховом евентуалном покушају уласка у Србију требају подузмати посебне мјере. На истом списку се, чини се, налазе и фолк пјевачица СЕЛМА БАЈРАМИ, глумац ФЕЂА ШТУКАН, те нво активисткиња и (бивша?) политичарка ЈОВАНА МАРОВИЋ. За разлику од поменутих којима је улазак у Србију бивао забрањен, Северини је

био дозвољен, али је она својим потезом жељела, рекло би се, скренути пажњу јавности на овакву праксу.

Ако је заиста жељела пажњу јавности, и добила ју је. Њен случај су коментарисали највише позиционирани српски политичари, а по неким најавима, наведени спискови које су правили српски безбједњаци могли би (привремено?) бити стављени ван снаге. И то би, наравно, био позитиван развој догађаја.

Наравно да свака суверена држава има дискреционо право да било којем страном држављанину ускрати право да ступи на њено тло. Како се то каже, граничар и професор на усменом испиту су увијек у праву. Без обзира на све, први увијек може да ти загорча живот, а други да те обори, какво год знање да покажеш. А српска пракса фокусирана на стране држављане са статусом славних особа могла би се цинично прогласити и копирањем пракси Босне и Херцеговине, Црне Горе и Хрватске, ако бисмо узели у обзир шта се дешавало са милошем КОВИЋЕМ или МАТИЈОМ БЕЋКОВИЋЕМ или СЕРГЕЈОМ ТРИФУНОВИЋЕМ.

Наравно, далеко од тога да те бивање непознатом особом чини имуним на граничарско 'тренирање строгаће'. Свако с мало стажа прелажења границе аутобусом зна за случајеве кад десетине људи у аутобусу сатима чека да се обави 'обрада' неког 'сумњивог лица' међу њиховим сапутницима које је, је ли, сумњиво јер има необичну фризуру, чудно име или обоје.

Уосталом, паралелно са 'буром у чаши воде' званом 'случај Северина' овдашњи медији су препуни информација о промјени граничне политике ЕУ према држављанима трећих земаља које су се 'квалификовале' за 'бијели Шенген'. Катастрофичари тврде да се на мала врата враћа визни режим. То је, по свој прилици, хипербола, али из перспективе путника ово је ипак промјена на горе. Углавном, врло скоро ће на граничним прелазима Шенген зоне путницима рутински бити узимани биометријски подаци, док ће улазак у ЕУ морати бити најављен попуњавањем онлајн формулара, а то задовољство потенцијалног путника ће коштати седам евра. Северину Вучковић као хрватску држављанку то неће тангирати, као што хоће практично све албанске, босанскохерцеговачке, црногорске, македонске и ине држављане.

Чак и досад, свако ко је стајао на аеродромским шалтерима испод популарне ознаке 'остали' зна за искуства кад ти граничар тражи доказ резервације смјештаја, хоће да ти броји готовину из новчаника, тражи на увид повратну карту. На све се то човек са елементарним знањем енглеског напосљетку и навикне, али сућут са људима који то знање немају, а униформисана лица на њих подижу глас и гледају их као нижа бића, никако да се умањи.

А у књизи преписке недавно преминулог америчког писца ПОЛА ОСТЕРА и јужноафричког нобеловца КУЦИЈА, потоњи наводи и анегдоту када га коју годину након што је овјенчан Нобелом граничари на неком калифорнијском аеродрому сатима држе у притвору скупа са 'поштом нарученим невјестима' из бившег СССР-а. Ко зна на каквом се списку нашао Џ. М. Куци?

Не желећи умањити интензитет непријатности кроз коју је прошла грађанка Вучковић, не желећи такође ни најмање правдати праксу надлежних служби Републике Србије да ову или ону особу олако проглашава 'ризичном за поредак', само бих, ето, да нотирам хистерично-бјесомучну 'моралну панику' карактеристичну за дио српских медија и јавности, а у регистру: 'невиђен скандал', 'незапамћена срамота', 'гдје се вечерас брукамо' и 'то само код нас има'.

Велики је свијет, има свега свуда и 'министарства силе' свих земаља су међусобно сличнија него што се обично мисли, као што су и преласци граница, гдје год граница у пракси има, потенцијално не посве пријатна искуства. ■

Преласци граница, не посве пријатна искуства (фото: Душан Цветановић)

Још понешто о 'случају Северина'

пише
Мухарем
Баздуљ

Кадар из трејлера
серије 'Насер' (фото:
YouTube printscreen)

Та серија је посљедица нерада правосуђа на нивоу БиХ и Хашког трибунала. Управо су ове судске инстанце донијеле срамне ослобађајуће пресуде за Орића, па тако сада имамо и алиби да се могу снимати серије овога типа, оцјена је директора Центра за истраживање ратних злочина и тражење несталих Републике Српске виктора нуждића.

Орић је био оптужен у Хагу за ратне злочине над Србима у Подрињу по командној одговорности, али судије су одлучиле да није крив. Неколико година након Хага, Тужилаштво БиХ га је оптужило да је лично починио одређене злочине, али и у том процесу је ослобођен, што је била права со на рану српским удружењима. Потпуно је невјероватно да за смрт више од 3.000 Срба у Подрињу није одговарао баш нико, осим Албанке елфете весели, која је осуђена за убиство дјечака слободана стојановића. Злочини у Кравици, Скеланима, Залазју и бројним другим селима око Сребренице нису, међутим, добили судски епилог.

Из трејлера серије о Орићу није могуће закључити да ли су се сценариста и режисер бавили тим сегментом његове 'каријере'. Упућени тврде да упади у српска села и стравични злочини нису поменути, напротив, напад на Кравицу приказан је наводно као бриљантна војна акција. Подсјећања ради, злочин у Кравици почињен је на Божић 1993. године и тада је убијено 48 особа, махом цивила, а најстарија жртва имала је 84 године. У серији је, такође, тврде упућени, Орић приказан као херој, борац за слободу против српског агресора, романтизовани јунак ратне драме без мрље у војничкој каријери.

На питање зашто су турски продуценти осјетили потребу да сниме овакву серију одговора још нема. Из Турске, осим трејлера, нису стигле никакве друге вијести. Приказивање цијеле серије разјасниће неке ствари, али сасвим је сигурно да ће потврдити све досад изречене сумње.

Исти случај се догодио и прије пет година када је снимљена серија о Алији Изетбеговићу. И тада је трејлер изазвао бројна реаговања, али интересно, сама серија никада није наишла на велик одјек. Разлог за то лежи у чињеници да је није емитовала ниједна пристojна телевизија у БиХ, па је све остало на приказивању на турском трт-у. Уочи почетка снимања те серије говорило се да су се сценаријом бавила чак и Изетбеговићева дјеца, да су дотјеривала поједине секвенце и уљепшавали ствари. И Изетбеговић је, као уосталом и Орић, приказан као велики борац који је два пута боравио у затвору, а онда кроз рат утицао да Бошњаци добију државу.

Ни слова о томе да је управо Изетбеговић био кључни играч у распламсавању ратне ватре у Босни, нарочито након што је повукао потпис са плана португалског дипломате жозеа кутиљера. Урадио је то након интервенције тадашњег америчког амбасадора у Београду ворена цимермана правдајући се тиме да план предвиђа подјелу БиХ, што он не смије да дозволи.

На крају је данашња БиХ много више подијељена у односу на Кутиљеров план, а у три и по године ратног пакла погинуло је више од 60.000 Изетбеговићевих сународника и само та чињеница сасвим је довољна да Алију нико не би требао да приказује као великог и мудрог државника, а нарочито не као хероја. Иста ствар је и са Орићем кога чак и један дио сарајевске јавности сматра само обичним криминалцем.

Као што серија о Изетбеговићу није успјела да 'испегла' његову биографију и стави га у ред истинских бошњачких великана, то неће бити постигнуто ни 'уратком' у којем је главни јунак некадашњи командант злогласне 28. дивизије такозване Армије БиХ. То што ни један ни други никада нису судски одговарали за оно што су направили, како властитом, тако и другим народима у Босни никакве серије, па макар их и Турци снимали, не могу да оперу. ■

Након
Изетбеговића,
и Орић 'херој'
турских тв
серија

пише
Жарко
Марковић

Пеглање биографија

То што Алија Изетбеговић и Насер Орић нису судски одговарали за оно што су направили, како властитом, тако и другим народима у БиХ, никакве серије, па макар их и Турци снимали, не могу да оперу

Грађански рат у БиХ и прве постратне године доминантна су тема сарајевске кинематографије у посљедње три деценије. Свјетски познати и награђивани 'Ничија земља' и 'Кво вадис, Аида' припадају тој категорији, али ту је и цијели низ нешто мање познатих филмова. И поред доминације исте теме, у Сарајеву никоме досада није пало на памет да сниме филм или серију о алији изетбеговићу или насеру орићу. Али кад већ неће Сарајево, хоће Анкара.

Објављивање трејлера серије о Орићу снимљене у продукцији турске државне телевизије прије неколико дана изазвало је низ реаговања у српској јавности региона. Чињеница да су се Турци усудили да на великом екрану прикажу живот и ратни пут ратног команданта Сребренице којем је два пута суђено за ратне злочине и кога Срби у Подрињу сматрају одговорним за смрт на стотине њихових сународника оцијењена је као срамота и увреда за све жртве.

Тесла у очима мајке

У изведби Маје Колунџије Зорое, Ђука Тесла је на смрти дочекала, у врту изнад добра и зла, да јој се њен син Никола коначно врати. Многобројна публика у Београду и малобројна у Смиљану, јер тамо више није остао нитко, стајала је и аплаудирала. Неки су плакали...

Лик славног научника и великог човјека, николе тесле, обрађен је много пута, у литератури, фељтонистици, у казалишту и на филму – из многих угла осим из једног – из угла његове мајке. А његова мајка, георгина, Ђука, рођена мандић, као и многе жене на селу у Лици средином 19. вијека, била је брижна, радишна и штедљива и премда неписмена, кажу, пренијела је на Николу црту истраживачке и креативне луцидности коју је он понио са собом у свијет. О таквој жени и мајци која је изродила још четворо дјеце осим Николу, направљена је монодрама симболичног наслова 'Искра', која је недавно доживјела премијеру, прво у Београду, а онда и у Смиљану, родном мјесту Николу Тесле. Текст је написала ружица васић, режију и адаптацију текста потписује дејан цицмиловић, а Теслину мајку игра глумица маја колунџија зорое. Премда је тада у вријеме Теслиног дјетињства на селу било напорно живјети, и иако је Теслина мајка трпјела сву тежину таквог живота (њен син и Теслин брат дане умро је као младић, што је дубоко потресло читаву породицу), та жена је држала три угла куће и она је заиста била *искра*, жена виталне енергије, окренута самоодржању у грубом животу. Коликогод неукa, била је блиска радозналости и стварању властитим рукама. Јер, како се у Лици говорило, све се тамо рађа из камена и из то мало ограђене земље, па је и Тесла за мајку говорио 'што оком – то руком'. Такву жену, саздану од срчаности, трпељивости и поноса, на сцену је више него увјерљиво донијела глумица Маја Колунџија Зорое. То јој с једне стране није било тешко јер Маја је родом из села Колунџије, 40 километара удаљеног од Томингаја, одакле потиче Теслина мајка, но с друге стране, ова

глумица одиграла је мајку Ђуку с пуно глумачке рафинираности и избалансиране емотивности, испод којих је пулсирало стварно срце и душа, људска снага и мајчинска осјетљивост жене која је у личкој забити отхранила генија који је открио 20. вијек.

Представа 'Искра' је првенствено прича о невољи, као саставном дијелу живота људи у Лици, који су морали ћутећи и трпељиво пролазити кроз живот, с ранама и ожилцима, да би уопће преживјели. Такав је био и живот у младости глумице Маје Колунџије Зорое. 'Родитељи нас нису тетошили и ми смо научили да живимо скромно', прича о свом дјетињству Маја. 'Знаете како је било: залиј њиву, па напиши задаћу. Моји родитељи су напорно радили, па сам ја често била сама у кући; морала сам да радим у пољу, да косим, музем краву и – онда бих узела да учим пјесмицу за наступ у драмској групи.' Треба рећи и то да је Маја Колунџија Зорое заједно с родитељима морала напустити родни крај у тренутку када је почела војна акција 'Олуја', на дан када је напунила 18 година. Зато је Маја четврти разред гимназије морала завршити у Обреновцу, а када је жељела уписати глуму, родитељи су били против. Уписује тада Позоришну академију у Приштини као посљедња на списку, у класи професора милана плеташа, некадашњег глумца из Загреба. Након двије и пол године студирања почиње рат на Косову и Метохији и Маја ваљда једним од задњих аутобуса из Приштине долази у Београд. Позоришну академију у Београду завршава у сезони 1999./2000. године. Каже, отац јој тада умире од рака као и половина избјеглица из села Ко-

лунџије, којима је избјеглиштво преломило живот и срце и душу. 'То вам је као кад зрело дрво ишчупате из земље заједно са кореном', објаснила је једном Маја трагедију српског народа из Лике, који је одједном изгубио смисао и разлог да живи. 'Могла бих да имам пуно негативних емоција, али ја тих емоција немам и не желим да имам. Без обзира на то што је прошло 20 година, ја сам 'тамо и овде' и нема дана а да не помислим на неки детаљ из онога краја тамо. Поносна сам на тај камен на коме сам одрасла; гробље у Жагровићу, где је сахрањен мој отац, старо је седамсто година. Шовиниста никада нисам била. Тај рат је био једна несретна ствар, уосталом као и политика, али ја мог другара Хрвата у Книну не могу због тога да мрзим. Данас, у школи у Београду, деца се ругају мојој ћерки да је 'уљез' и зато што се презива Зорое, што нас све растужује, али је важно да ми никоме не кажемо да је уљез.'

Све то ходање од немила до недрага, та жалост, трпљење, радост и понос, испреплитали су се и прелијевали у овој представи с позорнице у публику. Зато вриједност изведбе 'Искра', коју је Маја Колунџија Зорое донијела у свој њеној пунини, јесте у томе што је то првенствено прича о жени која се бори да би сачувала породицу, а не прича о мајци која се хвали с Николом Теслом, славним научником. То је прича о матери која се нагутала невоља и која је читав живот чекала да јој се син врати из туђине.

У завршном чину, обучена у бијелу хаљину од грубог личног платна, сама на сцени раширивши руке глумица Маја Колунџија Зорое постала је мајка Марија свих мајки којима живот често додјељује судбину да напорно раде, да се брину за себе и своје и да се боре читав живот са силама пуно јачим од себе самих. У стварном животу и на сцени, у изведби Маје Колунџије Зорое, Ђука Тесла је на смрти дочекала, у врту изнад добра и зла, да јој се њен син Никола коначно врати. Изван сваке патетике, многобројна публика у Београду и малобројна у Смиљану, јер тамо више није остао нитко, стајала је и аплаудирала. Неки су плакали... ■

Маја Колунџија Зорое
у улози Ђуке Тесле

ИМПРЕСУМ

Година xvii / Загреб | петак, 06/09/2024

ПРИВРЕДНИК #229

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарџија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

koja misli o sebi. Može li svijest misliti o čemu izvan svijesti, izvan iskustva?

Svi pristupi priznaju da postoji veza između mentalnih stanja (kao što su misli i osjećaji) i fizičkih stanja (kao što su fiziološke aktivnosti u mozgu). Svim teorijama svijesti zajednički je pokušaj razumijevanja te dinamike, pa se i najvažnije teorije svijesti koje obrađujemo u ovom tekstu bave njenim istraživanjem. Osnovno pitanje svijesti je kako fizički procesi u mozgu rezultiraju subjektivnim iskustvima. Kako fenomen omogućava iskustvo, kako fizikalno, materijalno i objektivno omogućava subjektivno iskustvo i kvalije? Konsenzus ipak postoji da se sve to odvija u mozgu, a ne na primjer u drugim snopovima neurona koje imamo na drugim mjestima u tijelu. Spomenuti pristupi polaze od pretpostavke da mozak generira svijest, a ne da je svijest fundamentalno stanje svemira. U toj postavci leži i granica prihvaćenog znanstvenog okvira propitivanja svijesti, koji isključuje različite forme panpsihizma (svijest kao osnovna karakteristika svih stvari u svemiru) i razne filozofsko-religiozne koncepte. Znanstveni konsenzus stoga glasi da mozak ima ključnu ulogu u proizvodnji svijesti, iako konkretni mehanizmi kako mozak generira svijest još uvijek nisu razjašnjeni. Teorije svijesti bave se dakle različitim aspektima toga kako mozak i svijest međusobno djeluju i jesu li to dvije stvari, više njih, ili jedna.

Danas znanstveno najznačajnije teorije svijesti su Teorija integriranih informacija GIULIJA TONONIJA iz 2004., prema kojoj je svijest kvantificirana količina informacija integriranih u sustav, zatim Globalna teorija radnog prostora (GWT) BERNARDA BAARSA iz 1980-ih, prema kojoj je svijest rezultat informacija koje se obrađuju i dijele unutar globalnog radnog prostora u mozgu, te sve manje kontroverzna Orkestrirana objektivna redukcija fizičara ROGERA PENROSEA i anesteziologa STUARTA HAMEROFFA, koja je postala temelj ideje kvantne svijesti. Kao što je već istaknuto, sve nabrojene i brojne nespomenute teorije nisu nužno nastale jedna iz druge niti su povezane, no ipak saždrže brojne zajedničke elemente.

No, krenimo redom samo s nekoliko osnovnih. Prema Teoriji integriranih informacija, stupanj svijesti ovisi o količini informacija koje sustav može obraditi i integrirati. Tom se teorijom predlaže da svaki fizički sustav koji ima odgovarajuću strukturu integriranosti informacija može biti svjestan, bez obzira na svoju fizičku prirodu. Njena možda najspornija tvrdnja je da svijest ima strukturu koja proizlazi iz međusobno povezanih dijelova sustava. Teorija integriranih informacija posebno je popularna jer je dobro oruđe za istraživanje različitih stanja svijesti, npr. poremećaja svijesti, sna ili anestezije. Također je relevantna za umjetnu inteligenciju i razmatranje može li umjetni sustav posjedovati svijest. Teorija integrirane informacije nudi kvantitativan pristup razumijevanju svijesti. Prigovori toj teoriji su nemjerljivost u kompleksnom sustavu poput mozga te pitanje načina na koji kvantifikacija informacija može dovesti do subjektivnih iskustava. Možda upravo na sustavima umjetne inteligencije vidimo da svijest ne slijedi iz integriranja informacija u neku konkretnu strukturu. Također, ova teorija ne uspostavlja kriterije za mjerenje svjesnog i nesvjesnoga u ljudskom mozgu.

Druga važna teorija je ona Globalnog radnog prostora, koja pokušava kvalitativno objasniti velik skup podudarnih parova svjesnih i nesvjesnih procesa. Ova teorija utjecajna je u modeliranju svijesti i viših kognitivnih procesa. Smatra da oni proizlaze iz integriranja tokova informacija kroz raširene, paralelne neuralne procese.

Teorija uspostavlja analogiju između uma i kazališta, pri čemu je svjesna misao poput materijala osvijetljenog na glavnoj pozornici. Mozak sadrži mnoge specijalizirane procese ili module koji rade paralelno, od kojih je većina nesvjesna. Pozornost djeluje kao reflektor, dovodeći dio ove nesvjesne aktivnosti u svjesnu svijest na globalnom radnom prostoru. Globalni radni prostor funkcionalno je središte emitiranja i inte-

Jedna američka djevojčica rođena je bez lijeve polutke mozga. Po logici struktura mozga, ona ne bi mogla ni čitati ni pisati ni govoriti. Pa ipak, uz roditeljsko praćenje i visok standard života, u ranoj pubertetskoj dobi pokazuje natprosječne matematičke sposobnosti i više kognitivne funkcije. Mozak je dakle neuroplastičan i lako se mijenja

gracije koje omogućuje širenje informacija po modulima. GWT se stoga može klasificirati kao funkcionalistička teorija svijesti. Prema njoj, svijest omogućuje kontrolu pažnje, radne memorije, planiranja i rješavanja problema kroz razmjenu informacija. GWT nalikuje konceptu radne memorije i predlaže se da odgovara 'trenutačno aktivnom, subjektivno doživljenom' događaju u radnom pamćenju. U praksi se koristi za izradu računalnih simulacija.

Posljednja i najkontroverznija među spomenutim teorijama je sretni brak britanskog fizičara nobelovca Rogera Penrosea i američkog neuroznanstvenika i anesteziologa Stuarta Hameroffa. Dok je Penrose ranih 1990-ih godina objavio knjigu 'Carev novi um', u kojoj udara postulate kvantne teorije svijesti, nedostajalo mu je neurobiološko znanje o tome gdje bi se točno u mozgu i kada mogla dogoditi kvantna koherencija. Dok su fizičari padali u nesvijest od ideje da nešto što koherentno može postojati samo na apsolutnoj nuli može ikada postojati u nečem tako vlažnom, vrućem i sluzavom kao što je mozak, hipi anesteziolog s Berkeleya mučio se s mikrotubulima – sitnim dijelovima piramidalnih neurona – smatrajući ih ključnim za svijest, ali ne znajući kako točno. Njihov spoj, koji i dan-danas nosi plodonosne rezultate, donio nam je teoriju u kojoj se kvantna funkcija svijesti događa uparivanjem određenog broja piramidalnih mikrotubula između dva nepolarizirana aromatična prstena benzena u svakom uparenom mikrotubulu. Drugim riječima, svijest je kvantna, ali leteća, trenutačna, i nije vezana ni za strukturu ni za funkciju, nego za trenutačnu potrebu. Orch-OR teorija pripisuje svijest 'orkestriranim' kvantnim proračunima u mikrotubulama unutar moždanih neurona. Svijest je onda poput simfonije, a ne poput orkestra – ona je glazba, a ne hardware. Mikrotubuli kodiraju memoriju i obrađuju informacije, orkestriraju tj. stvaraju kvantne vibracijske superpozicije (qubiti) te ostvaruju elektronsku puninu nakon čega se urušavaju (reduciraju), zbog čega najvjerojatnije nastaje bogato svjesno

Što se krije u nečem tako vlažnom, vrućem i sluzavom kao što je mozak?
(Foto: Robert Anić/PIXSELL)

iskustvo 'u somama piramidalnih neurona petog kortikalnog sloja', piše Hameroff.

Budući da je kvantna funkcija slobodna od ograničenja i vremena i prostora, baš kao i u fotosintezi – kvantni val obuhvati cijeli mozak, ispita sve moguće puteve, nađe optimalni, uruši se, tj. dogodi se dekoherencija i onda nastane svjesni trenutak naše odluke. Iako su ta objašnjenja frapantna, postoji niz pragmatičnih i eksperimentalnih dokaza koji pokazuju da bi tome zapravo moglo biti tako. Najnovija studija koja to potvrđuje ima najvjerojatnije ime po kojem nemate nikakve šanse saznati da se radi o kvantnoj funkciji svijesti jer se rad zove 'Ultraljubičasto super zračenje iz mega-mreža triptofana u biološkim arhitekturama'. A ono što je pjesnik zapravo htio reći je: Hameroff je vjerojatno u pravu, koherentna kvantna funkcija može nakratko postojati u nečem tako vlažnom, vrućem i sluzavom kao što je mozak. Svakako, Orch-OR ima moć objašnjavanja i može se testirati i replicirati. Može objasniti i komu, i anesteziju, i traumatske ozljede mozga, i druge poremećaje.

Iako nemamo prostora za prepričavanje gotovo fizičkih obračuna Hameroffa s fizičarem MAXOM TEGMARKOM, jednim od najvećih protivnika Orch-OR teze, kažimo samo da Hameroff i Penrose izvršno brane tu teoriju već 30 godina te da ona posljednjih godina sve više dobiva na težini. Nijedna od tih teza još nije tako razvijena da bi objasnila sva pitanja koja proizlaze iz primjera s početka teksta, no na slična pitanja Hameroff u pravilu odgovara da dolazi do oštećenja u mikrotubulima koji su samo u mozgu nevjerojatno izmiješani i premreženi te se ti dijelovi ne mogu upariti s drugima. Ono što izaziva antagonizam prema orkestriranoj objektivnoj redukciji je filozofska izloženost panpsihizmu i drugim rubnim teorijama. Priupitan o tome, Penrose je samo kazao da ne vidi korist od rasprave. Interpretacije su onda drugi i društveni čin. ■

Dvije gredice umjesto oranice

Ova je moja bašta za jedan ručak, možda i dva, ako malo prištedim. Bila je iza kuće, u dobra vremena, bašta duža od 20 metara puna povrća ali, nekad bilo sad se spominjalo, govori ponosno Milenica Kosić iz zaselka Kosići u Brdu Utinjskom

NEMA domaćinstva na Baniji i Kordunu bez bašte, a najmanja od svih bašti koje smo vidjeli i koje se redovno obrađuju, zasigurno je bašta MILENICE KOSIĆ (70) iz zaselka Kosići u Brdu Utinjskom, seoceta sjeveroistočno od Vojnića, na samoj granici Korduna i Banije. Ova minijaturna poljoprivredna površina, premda široka samo jedan metar a duga jedva dva, ponos je skromne bake Milenice

Milenica Kosić
u svojoj maloj bašti

koju su nevolje koje su zaredale prisilile da, nekada veliku baštu punu zimnice, smanji na dva četvorna metra.

— Ova ti je moja bašta za jedan ručak, možda i dva, ako malo prištedim. Bila je tu, iza kuće, u dobra vremena, bašta duža od 20 metara puna povrća ali, nekad bilo sad se spominjalo. Navalile nedaće, rat, potres, bolesti, ostadoh sama jer mi je preminuo suprug pa se ta velika bašta iz proljeća u proljeće počela smanjivati dok nije jednostavno nestala jer je nisam mogla obrađivati. Onda su me, jednog ljeta, posjetile moje unuke i onako, u

igri, pred kućom napravile mali cvjetnjak od dva četvorna metra. Unuke otišle, cvijeće u proljeće niklo i uljepšalo dvorište, a ja kupila u Vojniću sadnice. Dvije sadnice rajčice, dva luka, dva krumpira i dva krastavca. Sve sam to zasadila među cvijećem i sve je niklo i rodilo. Divlje svinje mi uništavaju sve živo, ali ne slute da su među cvijećem skrivene njihove poslastice, pa traže dalje. Evo, ove godine sam dobila pet-šest rajčica, možda kilu krompira, dva krastavca, dvije glavice luka i – meni dosta. Nema više zimnice, nema ni povrća svaki dan, ali bome, kad se zaželim napravim si jedan ili dva ručka od uroda iz mog vrta i to pojedem u slast, a ništa nisam okopavala ni plijevala – objašnjava nam hvaleći svoju baštu sljezove boje Milenica Kosić.

U nekoliko zaselaka Brda Utinjskog nekada je bilo više stotina stanovnika, a nakon rata, kada je država preuzela brigu o području od posebne državne skrbi, jedva da ovdje živi dvadesetak, uglavnom vremenih mje-

Nas nekoliko koji živimo u ovom dijelu Brda Utinjskog imamo velik problem sa strujom. Za malo jačeg vjetra, kiše ili snijega nestane struje. Iako se kvar brzo otkloni, prekid nam kvari kućne aparate. Nije mi jasno zašto ne obnovite taj dio mreže, priča Milenica Kosić

štana. Davne 1971. Milenica je iz rodnih Ivoševića, došla u Kosiće udavši se za NIKOLU, a brak je trajao sve do Nikoline smrti prije tri godine. Najstarija kćerka MIRJANA i sin NINOSLAV su Njemačkoj, a kći NADA je u Pančevu.

— Nas nekoliko koji živimo u ovom dijelu Brda Utinjskog imamo velik problem sa strujom. Naime, još prije nego što sam došla ovdje, dakle prije više od 50 godina, u selo je uvedena struja i od tada se ništa nije održavalo. Danas, za malo jačeg vjetra, kiše ili snijega nestane struje jer su vodovi slabi, a napon još slabiji. Iako se kvar brzo otkloni, prekid struje nam kvari kućne aparate. Nije mi jasno zašto ne obnove taj dio mreže, riječ je o svega kilometar-dva žice koju treba promijeniti, a bome i nekoliko drvenih bandera opasno se nakrivilo, a neke su i natrule. Zapiši tamo u te tvoje novine, struja još kako tako, ali voda nikako. Mi nikada nismo imali vodovoda već smo se služili izvorima ili bunarima. Oduvijek smo odlazili svakoga dana na izvor u jarku kilometar daleko od kuće, a zadnjih nekoliko godina, kako sam onemogućila, moram kupovati vodu u dućanu u Vojniću – objašnjava nam Milenica Kosić.

Prave nevolje Milenice i Nikole počele su u zoru 5. kolovoza 1995. kada su u daljini zagrmjeli topovi a puščana paljba postajala sve bliža. Navrat-nanos potrpali su najnužnije u traktorsku prikolicu i krenuli prema Glini. Stotine ljudi je na mostu preko rijeke Gline zaustavljeno i upućeno nazad pa su novim pravcem upućeni prema Srbiji. Zaustavili su se tek u Novom Beogradu, prespavali kod jedne rođake pa dalje. Na željezničkoj stanicu u Beogradu gdje su se okupilo tisuće prognanih sa Banije i Korduna, policija ih je ukrcala u vlak za Kruševac.

— Kad je vlak pun izbjeglica krenuo, nakon pola sata vožnje pronio se glas da nas voze na Kosovo i da su nam slagali da idemo u Kruševac. Čim je vlak stao na par minuta u jednoj stanici, stotine ljudi se razbježalo iz vlaka na sve strane kroz kukuruze i preko njiva i vlak je ostao prazan. Nitko nije htio na Kosovo. Pješice smo se dovukli do Kruševca i tu u prihvatnom centru ostali četiri godine. Okopavali smo tuđe njive, radili na poljima i u baštama i od toga živjeli. Prolazile su godine, a žal za Kordunom postajala je sve jača dok moj Nikola nije prelomio i samo jednog jutra rekao da se pakujemo i idemo kući. Izvadili smo potrebne dokumente u Ambasadi RH u Beogradu i u proljeće 2000. obreli smo se pred našom kućom u Brdu Utinjskom – prisjeća se svog 'ratnog i poratnog' puta Milenica.

Kuću su zatekli devastiranu i opljačkanu do temelja, ali krov je bio čitav i za nekoliko dana osposobili su je za boravak. Od Crvenog križa dobili su kravu, zametnuli par svinja i kokošiju i polako se vraćali na onaj stari način života koji su u jednom trenutku morali naprasno napustiti. Djeca su izdržala pet godina dok roditelji nisu stali na svoje noge, a onda se rasuli po svijetu. Petnaestak godina Milenica i Nikola živjeli su mirno kao nekad sve dok Nikolu nije zadesila teška bolest od koje je i umro, pa Milenica već četiri godine samuje. Živi od 180 eura mirovine. Kad plati sve komunalne naknade, slivne vode, struju, TV, kućarinu i odvoz smeća, jedva da pretekne za hranu i lijekove.

— Znam da režije treba platiti, ali jako me smeta odvoz smeća koje nemam. Papire i nešto malo drugog smeća zapalim, ostatke hrane pojedem pas, a svaki mjesec dajem osam eura za odvoz smeća koje nemam i nitko ga ne odvozi. Zdravlje mi je dosta narušeno, bolje da ti ne spominjem, ali najveću radost pričinjava mi moja mala bašta iz koje jednom godišnje imam za pristojan ručak, uglavnom svečani jer ga skuham na neku važnu godišnjicu – završava svoju priču Milenica Kosić. ■

ИНФОРМАТОР

Представници СДСС-а
с обитељима несталих
(Фото: Александар
Чечаван)Суосјећање
са свима
који траже
нестале

Изражавамо жаљење што немамо прилику судјеловати у обиљежавању Међународног дана несталих у заједничком чувању успомене на нестале и откривању истине о њиховој судбини, међу којима су многи за којима се трага жене и мушкарци српске националности, поручили су из СНВ-а

СРПСКО народно вијеће поводом Међународног дана несталих присјетило се особа које су нестале као посљедица оружаних сукоба, злочина против човјечности или кршења људских права, а чије су судбине и мјеста упокоја непознати.

‘Изражавамо суосјећање са свима који траже нестале јер свака обитељ има право сазнати судбину својих најближих’, поручили су из СНВ-а.

‘Према службеној евиденцији Министарства хрватских бранитеља, чланови обитељи 1792 нестале и смртно страдале особе на жалост и данас се суочавају с мукотрпном потрагом и надом да ће их једног дана пронаћи или сазнати истину о њиховом нестанку. Многи од несталих за којима се трага жене су и мушкарци српске националности. Овом приликом изражавамо жаљење што немамо прилику судјеловати у обиљежавању данашњег дана, у заједничком чувању успомене на нестале и откривању истине о њиховој судбини. Српско народно вијеће спремно је наставити досадашње напоре у рје-

шавању овог хуманитарног питања и дати свој допринос у заједничком његовању сјећања на нестале особе и тражењу одговора који ће расвијетлити судбину несталих и донијети мир њиховим најближима’, стоји у изјави.

■ Новости

Изоран
Дудик

Већници СДСС-а на седници Градског већа Вуковара указали су на то да је део Вуковарског спомен-парка изоран и упитали ко је дао дозволу за срамотно девастацију заштићеног подручја

НА седници градског већа Вуковара, која је одржана 28. августа, у оквиру актуелног часа градоначелника, већници СДСС-а ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ и ЗОРАН РОКВИЋ поставили су два питања градоначелнику ИВАНУ ПЕНАВИ. Дракулић је указао на случај грубог кршење простора Спомен-парка Дудик, с обзиром на то да је део парка изоран и да је тако нарушен изглед Спомен-подручја. Занимало га је да ли је први човек града упознат с тиме и да ли је Град дао дозволу да се, како је рекао, на такав срамotan начин девастира подручје, које је у Другом светском рату било највеће стратиште припадника Народноослободилачког покрета на овом подручју.

— Као заштићено подручје није се смео на овакав начин нарушавати изглед Спомен-парка јер било какво поступање на такав начин грубо крши и нарушава ово спомен-подручје — истакао је Дракулић.

Градски представници нису упознати са оним на шта је Дракулић упозорио те ће, након што се информишу, већнику одго-

вор доставити накнадно, писаним путем. У оквиру градоначелничког извештаја о раду у првих шест месеци, где је наведено и протоколарно обележавање значајнијих датума, односно празника. Дракулић је приметио да је 12. април наведен као спомендан жртвама комунистичког режима што, како је рекао, није регулисано законом којим се уређују празници и нерадни дани у Хрватској па је интересантно да Град споменути датум не обележава као Дан победе и ослобођења Вуковара у Другом светском рату, него одаје почаст припадницима фашистичког режима.

— Чак сам поставио и питање градоначелнику да се изјасни да ли је антифашиста или не. Тај одговор нисмо добили — закључио је Дракулић.

Дракулићев страначки колега, Зоран Роквић указао је на петицију грађана, везану за иницијативу Града о наплаћивању паркинга у Борову насељу. Одговор гра-

Расправа
о девастацији Дудика

доначелника био је да треба наплаћивати паркинг и у Борову насељу да нико не би био у повлаштену статусу те да у градској управи нису упознати са споменутом грађанском активношћу. Став СДСС-а је да је петиција оправдана јер Град у том сегменту није имао значајних улагања, неки су ‘наслеђени’ из ранијих времена, а постоје и одређени још увек нерешени имовинско-правни односи, па би са наплаћивањем паркинга ипак требало причекати.

■ Сенка Недељковић

Помор рибе
на Папуку

Испуштање воде из језера Лисичине крај Воћина довело је до помора седам тона рибе и еколошке катастрофе с финансијском штетом од најмање стотину тисућа еура

ШЕСТ до седам тона рибе, према процјени рибочуварске службе, угинуло је 30. колозова за након што је из језера-ретенције Лисичине крај Воћина испуштена вода како би се, како им је речено, санирала брана. Читавим крајем шири се несносан смрад трулежи мртвих амура, дивљих бабушки и шарана. У вријеме нашег посјета, 31. колозова, у потоку у који је вода испуштена понека риба се још борила за живот копрцајући се у плићаку међу тисућама плутајућих. Прозор је грозан, а они слабијег желуца не усуде се прићи без маске.

— Овако што се може догодити само због људског немара и небриге. Уобичајена процедура је да извођач радова обавијести риболовну друштво или заједници риболовних удруга која господари водама о намјери радова, након чега рибу треба збринути у неки другу воду. Међутим, нас није нитко контактирао — рекао нам је рибочувар Заједнице шпортских риболовних удруга Ораховица, Чачинци, Зденци, Црнац и Воћин Дамир Танкосић.

Поток се улијева у двадесетак километара удаљену Драву, наводи Танкосић, па постоји врло вјеројатна могућност да се загади цијели ток, што је велика штета јер људи овдје напајају стоку, гдје има више воде дјецца се купају, а неки у непосредној близини имају бунаре и воду за пиће. — Изјаве су протурјечне. Једни кажу једно, други друго, а трећи шуте. Наводно је воду испустио дјелатник твртке Брана из Вировитице по налогу Хрватских вода. У Хрватским водама тврде да они нису дали налог. Обавијестили смо и полицију. Дошли су фотографирали и рекли да то није у њиховој надлежности. На крају неће нитко одговарати — забринут је рибочувар.

Оно што је најтрагичније у цијелој овој екоцидној причи је покушај заташкавања случаја. Према ријечима очевидца, 31. колозова око пет сати ујутро радници Бране дошли су на лице мјеста и у оближњој шуми ископали рупу како би тамо закопали угинулу рибу.

ИНФОРМАТОР

Рибочувар Дамир Танкосић крај канала пуног мртве рибе

— Међутим, престали су радити када смо се ми почели окупљати – рекао нам је Здравко Ојкић.

Према ријечима наших суговорника, вриједност угинуле рибе је најмање сто тисућа еура, а укупну штету у овом је тренутку тешко и процијенити.

Мјесто еколошке катастрофе обишао је Игор Павковић, замјеник вировитичко-подравског жупана, који живи у оближњем селу Хум Варош.

— Није први пут да Хрватске воде испуштају резерве воде у вријеме великих суша, али нам није јасно зашто. Они вјеројатно имају разлога, али по мени то није логично. Но никада до сада није остављено да риба угиба. Језеро је испуштено због санице бране, а што је било брани то нитко не зна. То је еклатантан примјер небриге и неодговорности – тврди Павковић.

■ Горан Газдек

За зелени Бели Манастир

Град Бели Манастир укључио је становнике у планирање зелене инфраструктуре и кружног господарења простором и зградама

Град Бели Манастир покренуо је средином јула израду Стратегије зелене обнове јединог барањског града с циљем осмишљавања суставног приступа планирању, обликовању, управљању и одржавању зелене инфраструктуре те кружном господарењу простором и зградама. Стратегију за Град Бели Манастир израђује фирма Вита пројект д.о.о. Зелена инфраструктура сустав је квалитетних

зелених и водених површина које омогућују низ користи за становништво док истодобно пружају станиште за биљке и животиње. Под зеленим површинама овде се мисли на све јавне и приватне површине под вегетацијом (паркови, дјечја игралишта, шуме, ливаде, дрвореди итд.), укључујући и зелене кровове, фасаде и сл. Кружно господарење простором и зградама подразумева да се некориштени и напуштени простори и зграде приведу новом кориштењу, да се материјали настали рушењем таквих зграда рециклирају те да се нове зграде граде рециклираним материјалима и на начин да се осигура енергетска ефикасност, кориштење обновљивих енергената и оборинске воде те смањи производња отпада. Будући да се зелена инфраструктура и простор уопште планирају за становништво које у њему живи и користи га, из Града Белог Манастира овим су путем желели прикупити ставове, размишљања, потребе и жеље становника Града Белог

Брезе у центру Белог Манастира

Манастира о тим двома темама. На тај начин ће се омогућити да понуђена решења буду прилагођена преференцијама, жељама и потребама становника те да се повећа квалитета јавних простора, а њихово кориштење буде угодније. Ово је била прилика да се грађани, кроз испуњавање анкете за коју је било потребно десетак минута, укључе својим ставовима и размишљањима у планирање зелене инфраструктуре Града Белог Манастира. Анкета је у потпуности била анонимна, а добијени резултати ће се користити искључиво за потребе израде Стратегије зелене урбане обнове Града Белог Манастира. Прикупљени подаци биће похрањени и обрађени у складу са Општом уредбом о заштити личних података.

■ Зоран Поповић

Проширење вртића у Маркушици

Поводом обележавања Дана Општине Маркушица истакнути су најважнији пројекти у склопу побољшања стандарда мштанга и обнове неопходне инфраструктуре

Свечаном седницом Општинског већа, 28. августа на празник Велике Госпојине, обележен је Дан Општине Маркушица у Вуковарско-сремској жупанији. У обраћању сарадницима, гостима из пријатељских општина и припадницима друштвено-политичког живота, начелник Општине Тихомир Коларевић истакао је неке од важнијих пројеката који се проводе у тој јединици локалне самоуправе, али и оне планиране за будући период.

— С обзиром на то да у наших пет насеља имамо доста објеката у власништву Општине, највећи део буџетских средстава уложен је у обнову и реконструкцију тих објеката. Нисмо заборавили ни мере које директно помажу мештансима, тако да проводимо читав низ демографских мера, које су усмерене на млађу популацију, пензионере и помоћ најугроженијем становништву кроз једнократне надокнаде – истакао је начелник Коларевић.

— Радимо заједно на добробит општине и грађана. Тешко је избалансирати управљање над пет места, јер шта год да се направи у једном, исто очекују и остали. Маркушица је највеће место и седиште општине па ту уједно одлази и највише средстава – навео је председник Општинског већа. На свечаности је додељена и плакета Станиславу Којчиновићу за доугогодишњи допринос и залагање те устрајан рад у друштвеним организацијама на подручју Општине.

Према последњем попису становништва из 2021. године у тој општини живи 1.773 становника, а у њеном су саставу, уз Маркушицу, и насеља Острово, Габош, Карацићево и Подриње. Пре свечане седнице одржан је парастос за страдале у протеклим ратовима и положен венац код споменика у центру места.

■ С. Недељковић

Велика Госпојина у Лепавини

Традиционална прослава Велике Госпојине одржана је у православном манастиру Лепавина у Општини Соколовац

Традиционална прослава Велике Госпојине, 28. августа, одржана је у православном манастиру Лепавина у Општини Соколовац гдје се окупио велики број православних вјерника из калничког Пригорја, копривничке Подравине и сусједне БиХ-а. У црквеном дијелу прославе служена је пригодна света литургија, коју је предводио епископ буюноссаирски и јужно-централноамерички те администратор Митрополије загребачко-љубљанске Кирило уз саслужење јеромонаха Василија, јереја Ђорђа Филиповића и Радована Димитрића те великопоганачког пароха Бранислава Тодоровића и свештеника Немање Ђурића из Сиска и ђакона Александра Лукића из Загреба. Пригодни говор о значају прославе Велике Госпојине одржао је владика Кирило пред окупљеним вјерницима.

— У њеном животу пуном врлина се огледа свака врлина човјечанства, а о њеној преславној смрти каже се – живот је побиједио смрт. Њена смрт је била као кратки сан, јер знамо да се она послје три дана узнијела и тијелом, а не само душом ка небу, исто као њен син и наш Спаситељ. Пресвета Богородица тиме је указала на судбину свих нас, да побједа над смрћу није само својство Богочовјека него свих људи, јер је Богочовјек даровао то свакоме који у Њега вјерује. Дакле, овај кратки Госпојински пост и два празника Успење Мајке Божје и Преображење Господње, које смо прославили, показују нам нашу будућност, наш циљ. Није тај циљ описан измишљеним филозофијама људским, него је то описано силом Божјом кроз личност нашег

Станислав Којчиновић прима плакету

Велика Госпојина у манастиру Лепавина

свећеног овом празнику у селу Перна код Топуског. Владика је осветио славске дарове, колач и жито, које су припремили кумови овогодишње славе. Након освећења славских дарова одржан је парастос за невинио страдале жртве у Другом свјетском рату. Велика Госпојина обиљежена је и у парохији Двор, а литургију у Кукурузари-ма служио је тамошњи парох СЛАВИША СИМАКОВИЋ.

■ М. Цимеша

Богослужење на Студенцу

У Барањској планини одржано свечано вечерње богослужење уочи великог православног празника Успења Пресвете Богородице

На светишту Студенцу у Барањској планини поред села Брањине у Опћини Поповац 27. августа одржано је свечано вечерње богослужење уочи великог православног празника Успења Пресвете Богородице, у народу познатог као Велика Госпојина.

Богослужењем на отвореном началствовао је епископ осјечкопољски и барањски ХЕРУВИМ, уз саслуживање барањских свештеника ДРАГАНА ВУКАДИНОВИЋА, СЛОБОДАНА МАЈКИЋА, ВЛАДЕ КЉАЈИЋА, МИХАЈЛА МАРИЈАНЦА и протођакона ВОЈИСЛАВА НИКОЛИЋА. Барањски Срби традиционално се окупују на Студенцу уочи Велике Госпојине. Ту се налази и најстарија црквена грађевина у Барањи, минијатурна капелица из 1296. године, испод које је планински извор воде, за коју се вјеровало да је љековита. Ове године на вечерњу се окупило око 150 вјерника из Барање, Мађарске и Србије, а вјернике су угостили Српска православна парохија поповачка, која обухваћа насеља Брањину, Кнежево и Поповац, и Вијеће српске националне мањине Опћине Поповац.

Послије богослужења епископ Херувим обишао је Цркву Ваведена Пресвете Богородице у Поповцу и Цркву Светог Николе у Брањини, у којој је, након кратке

Госпојина на Студенцу код Брањине

службе у Беремнду 1885. године, до смрти 1941. парох био чувени прота СТЕВАН МИХАЛЦИЋ.

У својој бесједи сабраним вјерницима епископ Херувим, између осталог, рекао је и следеће:

— Треба да чувамо своја света места као што је ово, да обилазимо своје најмилије и чувамо гробове својих предака. То нам је задатак. То је позив овога светог места, позив и вапај наших предака. Радујем се што се налазимо овде на Студенцу, при нашем древном манастиру који, иако физички не постоји, вековима позива. Ова светиња је у нашим срцима и звона манастира позивају све нас на Јеванђеље Христово и међусобне љубави.

■ Ј. Недић

Подршка најосетљивијима

Удружење за подршку жртвама и сведоцима проводи пројекат бесплатне правне помоћи за најрањивије групе грађана у заједници

У периоду од 1. јануара 2023. до краја 2025. године, Удружење за подршку жртвама и сведоцима проводи трогодишњи пројекат 'Бесплатна правна помоћ – једнакост и правда за све'. Пројекат се проводи у партнерству са Центром за мир ненасиље и људска права из Осиеја, а финансира га Министарство правосудја, управе и дигиталне трансформација. Циљ пројекта је да осигура ефикасну правну заштиту, приступ правди и пружи свеобухватну подршку најосетљивијим групама у друштву попут особа старије животне доби и пензионерима, особама с инвалидитетом, жртвама породичног насиља, социјално угроженим фамилијама, лицима која се налазе у овршним процесима, потрошачима, звиждачима, припадницима националних мањина, цивилним жртвама рата, незапосленима, радницима и свима који имају потребу. Пројекат се одвија на основу Закона о бесплатној правој помоћи кроз активности које се проводе на подручју Вуковарско-сремске, Осјечко-барањске и Вараждинске жупаније, а најзаступљенији тип активности је пружање бесплатне правне помоћи кроз непосредан рад с корисницима, како у канцеларијама тако и на терену. Најчешћа питања корисника помоћи су из подручја социјалних права, наследног права, породичног и радног права, оврха и уговора. У активности су укључени волонтери, па је у другој половини године настављена промоција и јачање института бесплатне правне помоћи кроз тзв. Каравану, јавне акције, едукације запослених и волонтера. У септембру ће упутити позив на волонтирање путем медија, волонтерских центара и вуковарском Велеучилишту Лавослав Ружичка. С волонтерима се прола-

'Бесплатна правна помоћ' у Борову (Фото: Фејсбук)

зе структурирани разговори те основна и специјализована едукација. Специјализована ће бити на тему оврхе и овршног поступка те права странака. Биће одржане три Караване, путем којих ће бити подељен промотивни материјал и одржани састанци са представницима институција и организација.

— Кроз овакав облик подршке приближавамо се европској пракси пружања подршке, која постоји већ неколико деценија те утичемо на успешно остварење правне заштите и приступу јавноправним телима под једнаким условима – навели су из Удружења за подршку жртвама и сведоцима.

■ С. Н.

Освећен храм

Након Свете литургије у поводу Велике Госпојине епископ Герасим уручио је захвалнице свима који су пружили било какву помоћ у обнови храма у Врелу Кореничком

УСПЕЊЕ пресвете Богородице, у народу познатије као Велика Госпојина, и ове је године обиљежено 28. августа широм Горњекарловачке епархије Српске православне цркве. Тим поводом освећен је и храм Успења пресвете Богородице у Врелу Кореничком, код Коренице. Тај чин заједнички су извршили епископ Горњекарловачке епархије ГЕРАСИМ и епископ Бихаћко-петровачки СЕРГИЈЕ. Потом је служена Света архијерејска литургија, коју је предводио епископ Сергије уз саслужење епископа Герасима и свештенства Горњекарловачке епархије. Због заслуга у обављању свештеничке дужности епископ Герасим је унаприједио презвитера НИКОЛУ МАЛОБАБИЋА у чин протопрезвитера, а у тај свештенички чин недавно је унапређен и карловачки парох САША ЛОНЧИНА.

Након завршене Свете литургије епископ Герасим уручио је захвалнице свима који су пружили било какву помоћ у обнови храма у Врелу Кореничком. Пригодном бесједом о важности тог празника присутнима се обратио владика Сергије.

Истог дана, на Велику госпојину, епископ Герасим посјетио је окупљене вјернике на црквисту некадашњег храма по-

18. Оф роуд Кап

Познато спортско такмичење окупило је у Војаковачком Осиеку домаће и стране најјецатеље који су возили по шумским и брдским путевима

УОРГАНИЗАЦИЈИ Оф роуд клуба Крижевци и под покровитељством Града Крижеваца и Хрватских шума у Војаковачком Осиеку одржан је 18. Оф роуд Кап. Као и претходних година то познато спортско такмичење окупило је ви-

Учесници овогодишњег Оф роуд Капа

ИНФОРМАТОР

ше домаћих и страних возачица и возача из Енглеске, Мађарске, Белгије, Низоземске, Француске, Румуњске и Словеније. Натјецање је почело атрактивном ноћном утрком по шумским и брдским путевима, а наставило се вожњама у класма софт и хард. Сви такмичари добили су прилику наступити и у новијој утрци Икстрим испит, која је привукла велики број гледалаца. Након дневних и ноћних утрка у друштвеном дому у Војаквачком Осијеку, одржано је пригодно весело дружење.

Важно је истакнути и да су неколико дана прије почетка такмичења, чланови Оф роуд клуба Крижевци, организовали еколошку акцију чишћења од смећа шуме у Плоче у којој се налази једна од стаза за утрку.

■ З. В.

Млади шахисти у Крагујевцу

На Међународном турниру 'Шаховски сусрети будућих шампиона' у Крагујевцу млади шахисти из Трпиње освојили су у неколико категорија злато, сребро и бронзу

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Министарства дијаспоре Републике Србије и кабинета министра без портфела Ђорђа Милићевића, задуженог за координацију мера и активности у области односа са дијаспором, у Крагујевцу је од 21. до 26. августа одржан други Међународни турнир – Шаховски сусрети будућих шампиона. Међу 110 учесника из 14 земаља из дијаспоре и региона такмичило се и 12 шахиста из Шаховског клуба Трпиња, од којих су се у категорији кадета у брзопотезном турниру истакли Тадеј Врањешевећ, са освојеним златном и Михајло Докмановић са сребрном медаљом, док се Анисија Ђурачковић, на рапид турниру, пласирала на треће место. Током петодневног боравка у Крагујевцу, деца су имала прилику да, поред дружења с пријатељима из региона, у оквиру организованих радионица,

Млади шахисти из Трпиње

усаврше знање српског језика и историје. Шаховски камп посетио је и ресорни министар истакавши да је циљ да се таквим сусретима нагласи да су сва деца која живе ван матичне државе увек прихваћена и добро дошла те је поручио да је изузетно важно улагање у њихово знање о српском језику, историји и култури. У оквиру шаховског кампа организоване су и едукативне радионице српског језика и историје. Руководилац кампа, МАРИЈА ЛУКИЋ је говорећи о организацији турнира подсетила да су се први сусрети одржали у Београду са истим циљем, али да су се овај пут бодовали сви досадашњи резултати учесника на основу којих су одређена коначна прва три места. Водитељ групе деце из ШК Трпиња био је НИКОЛА ЂУРАЧКОВИЋ, који је истакао одличну сарадњу са српским министарством, као и добру организацију кампа. Тамо су малишани уз озбиљност за шаховским таблама имали и могућност квалитетног провођења слободног времена.

■ С. Н.

Боја Вуковара

У просторијама осјечког пододбора Просвјете отворена је ретроспективна изложба слика с ликовне колоније Боја Вуковара 2000. – 2024.

НАКОН летње паузе Српско културно друштво 'Просвјета', пододбор Осијек, наставило је са својим активностима. У просторијама осјечког пододбора 30. августа отворена је ретроспективна изложба слика с ликовне колоније Боја Вуковара 2000. – 2024. Уметничке манифестације веома је тешко покренути, а поготово понављати и организовати из године у годину, но готово три декаде, прецизније 27 година, постојања ове ликовне колоније, као и богат фондус слика најбоље говоре о раду и трајању. Самим тиме ово је тренутно једна од најдуготрајнијих манифестација у граду Вуковару.

Након поздравних речи домаћина, председника пододбора Зденка Чикаре, чланица Књижевне секције НАТАША ЦВИЈАНЧЕВИЋ прочитала је једну дечију песму, а присутнима се потом обратио аутор изложбе, председник СКД-а Просвјета, пододбор Вуковар, МИЛЕНКО ЖИВКОВИЋ. Он је, између осталог, истакао дугогодишњи континуитет ликовне колоније, разноврсност тема и аутора из више земаља. Публици се потом обратила сликарница Ранка Мирковић из Осијека, чије су две слике изложене, истакнувши рад и наступ сликара на ликовним колонијама. У културном делу програма НАТАША ЦВИЈАНЧЕВИЋ прочитала је још једну песму о природи, а обе прочитане песме су из њене најновије књиге која је у припреми.

На изложби је заступљено 18 сликара са укупно 25 радова различите технике рада

и мотива. Спектар сликара који су представљени сеже од академских сликара до аматера. Ликовна колонија Боја Вуковара 2000. – 2024. је међународног карактера, а отварању је присуствовало двадесетак чланова и гостију.

■ З. Поповић

Питања школске праксе

Одржан стручни скуп за наставнике под насловом 'Простор и вријеме као фактор сигурности и оријентације у развоју'

ЗАДЊЕГ августовског петка у Српској православној опћој гимназији Кантакузина Катарица Бранковић у Загребу одржан је стручни скуп за наставнике под насловом 'Простор и вријеме као фактор сигурности и оријентације у развоју'. Скупу је присуствовало 20 просвјетних радника из више жупанија, а организирали су га Агенција за одгој и образовање РХ и Одјел за образовање СХВ-а.

Након уводних ријечи НАТАЛИЈЕ КОПРЕНИЦЕ, више савјетнице за српску националну мањину, слиједио је низ предавања о проблемима чисте школске праксе и рада с ученицима као обавезујућег фокуса сваког наставника и образовне установе. У предавањима је отворено и питање времена.

— Како деца доживљавају вријеме? За такву тему, времена никад доста – истакнула је свеучилишна професорица Славица Ба-

Наталија Копреница на скупу

шић која је с Копреницом и драмском педагогињом Светланом Патафтом водила закључни округли стол скупа.

— Судиионици су изразили задовољство квалитетним предавањима и корисним радионицама. Подијелила сам учитељица сликовнице, књиге и уџбенике које је на моју и иницијативу професора Владимира Вукомановића Растегорца и Вишње Мићић за нас одвојио Факултет за образовање учитеља и васпитача у Београду – рекла нам је Копреница након скупа.

■ Н. Ј.

Stogodnjak (754)

6. 9. – 13. 9. 1924: како се живи у Југославији? Како тко! Док једни краду и nezasitno се богате на туђој мучи, други умиру у посвећеном сиромаштву. Неке новине су ту врло изравне, па пишу: 'Грађанин који код нас живи од поштењег рада из дана у дан губи свој тешко зарађени novac. У исто вријеме шпекуланти, шверцери и сви они који знају кога и када треба подмитити, подижу palače, купују automobile и raskošno rasipaju наш, државни novac. Марљиви радник станује у влажним и загушљивим просторима и умире од tuberkuloze, а зарада му није често dovoljna ни за nasušni ljebac. А што да тек кажемо о činovnicima, који су читав свој живот и рад посветили држави? Они doslovno skapavaju, тешко чувајући своју честитост под teretom nužde и nitko се за њих не brine. А dotle милијуни и милијуни nestaju у овој држави и iščezavaju у ралјама nezasitnih špekulanata и korupcionаша који – pazi sad – imaju dovoljno krodilskih suza да čak и плачу над њима. Danas грађанин, који želi да служи samo држави, pravди и користи грађана, који не служи ни једној партији која држи да је држава њихова прџија, takav грађанин има да буде potisnut у pozadinu и potpuno upropašten... Он nigdje није сигуран на svom radnom mjestu. Јер, danas će га goniti ova stranka, sutra она, па će га на kraju, unatoč његовој sposobности, pregaziti неки недоучени štreber, а у име неке 'velike ideje' којој он predano служи. I nekad smo znali да је štreberstvo, puзавост и denuncijanство једна odvratna ljudska gadost, а eto, danas bismo се morali uvjeriti да је то patriotska vrlina, јер то traži uspjeh spasonosnih ideja, које propovijedaju велики и nenadoknadivi proroci... Грађанин који није доста promućuran да се posлужи svim potrebnim metodama špekulanata и korupcionаша, bit će stavljen izvan zakona, ostат će без krova над glavom, без ikakve заштите, па bio он и по sto puta у pravu. Dotle они, које štite партије, могу све и dobivaju све, bili у pravu или не'.

* nova vijest о Jovi Čarugi, ovaj put ravno из затvorske ćelije. Neki дан се, кажу, 'rasplakao као dijete'. То причају стражари, док његов branitelj Bujher све demantira, navodeћи Čarugine riječi: 'Nisam plakao, već sam samo ležao potrbuške и nisam ни s kim želio да govorim.' Новине detaljno описују атмосферу у ćeliji: 'Čaruga живи у једној малој samici, imаде jastuk од perја, који му је donijela tetka, па и bokor cvijeća, zataknut у pivsku bocu. Cvijeće му је poslala једна djevojka... Jovo је branitelju mnogo pripovijedaо о svoјој petrolejskoј lampici која сваке ноћи око један sat počне trepetati, што njega jako zabrinjava, јер у tome види loш znak. По cijele dane Jovo sjedi и čita 'Leteću lađu' од Jurovskog. Čita је već treći put, јер му druge knjige не donose, а не може се ни kretati по ćeliji, јер су му okovi preteški. Tražio је да му се ovi skinu и zamijene lakšima, али ništa од toga. На koncu је zamolio да му stave у ćeliju još nekoga, да има s kim razgovarati. Inаče, izgubio је svaku nadu на pomilovanje и zamolio је branitelja да га opet posjeti'.

■ Đorđe Ličina

Zoona smrti

Prema izvješću Organizacije UN-a za hranu i poljoprivredu, u prva dva mjeseca izraelskih napada u Gazi je uništeno 149 farmi ovaca, pet farmi goveda, 20 farmi mliječnih krava i 172 farme pilića. Pate životinje u zoološkim vrtovima, u azilima, po poljima i šumama

NASRED prljave ulice, nedaleko od slijepca koji prodaje papirne maramice i noževe, u malom je kavezu bio zatvoren majmun. Za kavez je bio previsok, pa se oko šipke postavljene u sredini kaveza vrtio pognute glave, pogrbljen. Po guzici su mu zijevala krvave rane, a na mnogim dijelovima tijela dlake su mu bile ošurene. Zamijenili su ih lišajevi, kraste i ožiljci. Nije se prestajao vrtjeti oko šipke, ali ta je vrtnja tekla stravično sporo. Šipka je cvilila i cvilila, a micao se lijevo ili desno, leđa su mu pritiskale rešetke kaveza i u njih se urezivala.

To je, rekli su mi domaćini, najbliže zoološkom vrtu u Šatili, najvećem izbjegličkom kampu, zapravo getu Bejruta. Godina je bila 2015., a majmuna kasnije u Šatili više nisam vidjela. Uginuo je, a novoga nisu uspjeli nabaviti. U kvartu je tijekom svakog idućeg posjeta bilo ljudskih stradanja za koja je očekivati da zauzmu primat u procesuiranju horora svakodnevice.

Nije baš da majmuni u hrvatskim zoološkim vrtovima žive u sjajnim uvjetima, ali u majmuna u Šatili kao da se upisala bijeda svih i svega što ga okružuje. O tome sam tijekom godina najviše pričala s prijateljicom iz Gaze, koja je situaciju uspoređivala sa zoološkim vrtovima u Gazi. Zaključak joj je uvi-

jek bio isti – nijedan zoološki vrt na svijetu nije nevin, ali mnogi djeluju nevino. U Gazi zoološki vrt nikad ne može djelovati nevino.

Godine 2016. zoološki vrt u Han Junisu u Pojasu Gaze proglašen je najgorim na svijetu. Većina životinja u njemu uginula je ili od gladi ili od ozljeda zadobivenih u izraelskim zračnim napadima. Pretpostavljajući da neće moći prošvercati nove životinje kroz tunele iz Egipta, vlasnik zoološkog vrta MOHAMED AVAIDA odlučio je sačuvati leševe životinja i vratiti ih u 'postav' kad započne obnovu zoološkog vrta. Nije imao iskustva u prepariranju životinja, kao ni pristup kvalitetnim kemikalijama, pa se odlučio za improviziranu taksidermiju. Rezultat je bio traljavo stravičan, takav da medvjedi u Macoli naspram Han Junisa djeluju *haute couture*. Nakon intervencije međunarodne organizacije za dobrobit životinja Four Paws, zoološki vrt u Han Junisu je zatvoren, a ono malo živih životinja što je u njemu bilo premješteno je u druge zoološke vrtove u Pojasu Gaze.

Izraelski političari i mejnstrim mediji iskoristili su tada priču o 'najgorem zoološkom vrtu na svijetu' kako bi optužili Palestince za zlostavljanje životinja i prikazali izraelske vojnike kao dobronamjerne aktere koji međunarodnim organizacijama pomažu u spašavanju životinja. Retorika o njihovoj ne-

vinosti provučena kroz moralni i kulturni okvir 'civiliziranosti' snažno je tada odjeknula i u svjetskim medijima, a prisnažili su je i mnogi aktivisti za prava životinja. Brzo je zaboravljena činjenica da su razne organizacije evakuirale ili pomagale obnoviti zoološke vrtove u Gazi ne samo te godine, nego svakih par godina od kraja 1990-ih naovamo. A to nisu činile zbog palestinske 'neciviliziranosti', nego zbog sustavnog i stalnog izraelskog uništavanja svega živoga u Gazi, kako ljudi, tako i životinja.

U januaru ove godine palestinski su mediji izvijestili da lavovi, majmuni i druge životinje u zoološkom vrtu u Rafi ugibaju od gladi. Četiri majmuna tad su već bila uginula, papige su svaki dan vrištale tražeći hranu, a lavovi su izgubili pola dotadašnje kilaže. Voditelj vrta AHMED GOMA medijima je kazao da im još uvijek nastoji omogućiti barem jedan pošten obrok tjedno, ali uglavnom ih je uspijevao hraniti samo starim kruhom namočenim u vodu. Drugi zoološki vrt, onaj u gradu Gazi, pretvoren je u ruševine tijekom jednog od bombardiranja izraelskih snaga, a 90 posto životinja je poginulo. Gradonačelnik Gaze JAHIJA AL-SARADŽ kazao je da preživjele životinje pate u katastrofalnim uvjetima zbog gladi, ali i zbog šoka i traume od bombardiranja.

Pate životinje u zatočeništvu zooloških vrtova, ali i na farmama, u azilima i kućanstvima, u izbjegličkim šatorima, po poljima i šumama. Kao i stanovništvo Gaze, i životinje su ranjene i raseljene. Pogledaju li se malo pažljivije snimke i fotografije iz Gaze, svako malo može se ugledati nekog izglednog psa, umornog magarca, ranjenu mačku, dezorijentirana jata ptica. Sulala Animal Rescue, jedina lokalna organizacija koja skrbi za napuštene životinje u Gazi, više je puta od oktobra izvijestila da su potpuno iscrpljeni u naporima da pomognu životinjama. Prije oktobra organizacija je vodila nekoliko skloništa za životinje. U jednom od azila na sjeveru Gaze brinuli su se za 400 pasa, ali to je područje potpuno uništeno u izraelskim napadima. SAID AL-AR, osnivač organizacije, izbjegao je na jug Gaze, a sa sobom je poveo sve životinje koje je mogao. Na jugu se privremeno nastanio u Nuseiratu, i ondje nastavio pomagati mačkama i psima lualicama, a zbrinuo je i nekoliko konja i magaraca koji su bili posve iscrpljeni jer su mjesecima vukli kola raseljenih ljudi. Tim međunarodne Mreže za životinje koji radi u Palestini objavio je nedavno da je preplavljen zamolbama za zbrinjavanje ozlijeđenih magaraca, mačaka i konja iz Gaze kojima se nema gdje ni kako pružiti veterinarska skrbi.

U Džabaliji ovog proljeća sa svojim se konjima bio prisiljen oprostiti poljoprivrednik ABU GIBRIL, koji je lokalnim medijima ispričao da mu je u bombardiranju uništena kuća te da obitelj i on stalno gladuju. Dva je konja uvijek koristio kao ispomoć za žetvu, ali bili su mu i dio obitelji, spavali su i odrastali svi u jednoj kući. Kako je Gibrilova obitelj posve ostala bez hrane, donio je radikalnu odluku da zakolje konje, skuha meso s rižom i time danima hranio obitelj i susjede. 'Nitko ne zna da su zapravo jeli konja', kazao je medijima i dodao da mu je to bila jedna od najtežih odluka u životu.

ABDULAZIZ ABU ŠARIA, izvršni direktor Palestinske konjičke federacije u Gazi, za portal Al-Monitor kazao je da je izraelska kopnena invazija uništila sve konjičke klubove koji se nalaze na sjevernoj i istočnoj granici s Izraelom. Više od 150 konja je ubijeno, a neki se još vode kao nestali. Šef Sindikata uzgajivača peradi i stočarske proizvodnje u Gazi MARVAN AL-HELU nedavno je izvijestio da je 90 posto od 6500 farmi peradi u Gazi uništeno od oktobra. Prema sad već davnom decembarskom izvješću Organizacije UN-a za hranu i poljoprivredu (FAO) o šteti na poljoprivrednoj infrastrukturi u Gazi, u samo prva dva mjeseca izraelskih napada uništeno je 149 farmi ovaca, pet farmi goveda, 20 farmi mliječnih krava i 172 farme pilića. Oštećena su i ribogojilišta duž obale Gaze.

Stalna okupacija i ratovanje pogubno utječu i na divlje životinje na području Gaze. Palestina se nalazi na tromeđi Azije, Europe i Afrike, na njenom su tlu u interakciju dolazile životinje i biljke triju kontinenata. Sve veći ljudski utjecaj na postojeće prirodne resurse u Pojasu Gaze uzrokovao je izumiranje mnogih vrsta divljih životinja, poput gazela i dikobraza, a druge su ozbiljno ugrožene, poput divljih zečeva i divljih mačaka. U močvarnom rezervatu Vadi Gaza još uvijek živi 15 vrsta sisavaca, najviše glodavaca, ali i njihov je opstanak pod sve većim upitnikom.

Ribari Gaze na internetu opisuju skriveni život životinja u najdražem im moru. Spominju divne susrete s dupinima, ali i dva kita koja su tijekom 1980-ih valovi izbacili na plažu u Gazi nakon što ih je najvjerojatnije ustrijelila izraelska vojska. Kao i u pogledu na kaveze u zoološkim vrtovima, u Gazi bijega od nasilja jednostavno nema. Pejzaž je to najpakleniji mogući, koliko god ga svakoga dana verbalno sanitizirali i eufemistički umivali. ■

Said al-Ar, osnivač Sulala Animal Carea, hrani pse u dvorištu svoje kuće, svibanj 2024. (Foto: Naaman Omar/APAimages/IMAGOSTOCK & PEOPLE/PIXSELL)

Sve duži dug

Od 2010. dug u zemljama u razvoju rastao je dvostruko brže nego onaj razvijenih zemalja, pa 25 afričkih država na visoke kamate troši deset i više posto godišnjih prihoda. Posljedica toga je da su zemlje u razvoju 2022. vanjskim kreditorima platile 49 milijardi dolara više nego 2021.

ULIPNJU su u glavnom gradu Kenije Nairobiju izbili nasilni protesti nakon što je tamošnji parlament izglasao prijedlog zakona kojim su se trebali povećati porezi. Vlada predsjednika WILLIAMAMA RUTA objasnila je tada da je povećanje poreza nužno za financiranje infrastrukturnih projekata, plaća nastavnika i subvencija za poljoprivrednike te da će bez dodatnih poreznih prihoda 'osnovne javne usluge morati biti obustavljene'. Novi porezi trebali su se odnositi na niz usluga i roba kao

što su (uvozna) jaja i ulje. Poskupljenja bi dodatno osiromašila stanovništvo, a trećina ga već živi ispod granice siromaštva, iako se radi o državi koja spada među razvijenije na kontinentu.

Vlada je na prosvjednike poslala vojsku, a u okršajima je ubijeno više desetaka civila, stotine su ranjene, pa su predstavnici 13 zapadnih zemalja Rutu uputili pismo u kojemu su izrazili zgroženost i zabrinutost zbog državne represije. Kenijska vlada pod pritiskom naroda odustala je od donošenja novog zakona i smijenila ministra financija,

no ne zadugo jer je ni dva mjeseca kasnije, sredinom kolovoza, ponovno najavila da će dio novih poreza ipak biti uveden. Međunarodni monetarni fond (MMF), financijska institucija istih onih nasiljem zgroženih zapadnih zemalja, nastavila je naime pritiskati vladu Kenije da provede 'fiskalnu konsolidaciju', koja uključuje povećanje poreznih prihoda, u zamjenu za kredit od milijardu dolara koji joj je potreban kako bi mogla vratiti druge kredite. Čelični stisak zapadnih kreditora neumoljiv je svugdje, no upravo su afričke države žarište dužničke krize za

koju se tvrdi da je najgora dosad i po iznosu dugova i po broju i vrsti stranih kreditora koji su tamo investirali.

Opće je mjesto da je stanovništvo Afrike najmlađe i najbrže rastuće, pa će, prema projekcijama, do 2050. godine ono narasti sa sadašnjih 1,5 milijardi na 2,5 milijardi. Kontinentu ionako izmrcvarenom kolonijalističkom eksploatacijom i klimatskom krizom sada se na grbaču nasadila i dužnička kriza bez presedana koja, u kombinaciji s notorno lošim upravljanjem i korupcijom, izaziva i konstantne nasilne proteste, vojne udare i građanske ratove. Sve to skupa izaziva pak popriličnu zabrinutost i u krugovima zapadnih financijskih elita, koje se ovih dana dovijaju kako postići da prezadužene države vraćaju svoje lihvarske kredite, a da bure baruta pritom ne eksplodira. Štoviše, zbog rekordne zaduženosti papa FRANJO početkom lipnja u Vatikanu je upričio međunarodnu konferenciju o dužničkoj krizi na globalnom jugu, 24 godine nakon što je tadašnji papa IVAN PAVAO II. u istoj inicijativi isposlovao da se siromašnim zemljama oprosti 150 milijardi dolara dugova.

Stanje se otada kontinuirano samo pogoršavalo, pa je ukupni globalni javni dug prošle godine dosegao 97 bilijuna dolara, navodi u svom najsvježijem izvještaju UN-ova agencija za trgovinu i razvoj UNCTAD. Istina, većina tog duga otpada na razvijene zemlje, dok trećinu ukupne svote, odnosno 29 bilijuna dolara duguju zemlje u razvoju. Ipak, od 2010. godine, navodi UNCTAD, dug u zemljama u razvoju rastao je dvostruko brže nego onaj razvijenih zemalja, pa čak

Koncert održan u Nakuru krajem srpnja u spomen žrtvama represije vlasti na prosvjedima protiv porezne reforme (Foto: James Wakibia/SOPA Images/Sipa USA/PIXSELL)

Dužnička kriza mogla bi dovesti do vala destabilizirajućih bankrota s katastrofalnim globalnim implikacijama. Posljednjih mjeseci ekonomski problemi uzrokovani pretjeranom zaduženošću rezultirali su nemirima u Keniji, Ugandi i Nigeriji koja na kamate troši više od trećine poreznih prihoda

Papa Franjo sa sudionicima sastanka o dužničkoj krizi na globalnom jugu u lipnju u Vatikanu (Foto: VATICAN MEDIA/ ipa-agency.net/IPA/PIXSELL)

25 afričkih država (od rekordne 54 zemlje u razvoju) na kamate na kredite danas troši deset ili više posto svojih godišnjih prihoda.

Jedan od vodećih uzroka su visoki troškovi zaduživanja jer se Afrika tradicionalno smatra riskantnom za ulaganje. U posljednje četiri godine prinosi na državne obveznice u zemljama Afrike prosječno su stoga iznosili 9,8 posto, dok je u SAD-u taj iznos 2,5 posto, a u Njemačkoj samo 0,8 posto. Kao posljedica toga, zemlje u razvoju 2022. svojim su vanjskim kreditorima platile 49 milijardi dolara više nego godinu ranije, zbog čega su neto transferi – razlika između onoga što su platile svojim kreditorima i svježih pozajmica – na koncu bili negativni. Drugim riječima, državne su financije završile u minusu, čemu je kumovala savršena oluja rasta cijene zaduživanja, lošeg ekonomskog rasta i sve manje kupovne moći, te rasta cijena hrane i energije kao posljedica pandemije Covida-19 i rusko-ukrajinskog rata. UNCTAD navodi i da čak 3,3 milijarde ljudi danas živi u državama koje više troše na kamate nego na zdravstvo, obrazovanje i prilagodbu na klimatske promjene. Od toga više od polovice stanovništva Afrike – 768 milijuna ljudi – živi u državama u kojima se na kamate troši više nego na zdravstveni sustav.

NA nedavnom godišnjem sastanku Afričke razvojne banke ta je institucija procijenila da je do kraja 2023. ukupni vanjskih dug zemalja Afrike dosegao 1,15 milijuna dolara, te da medijski javni dug iznosi 65 posto BDP-a, nešto manje nego prije tri godine, ali više nego prije pandemije Covida-19. Stručnjaci koji se time bave upozoravaju da će, nastavi li se ova dužnička kriza, ona dovesti do vala destabilizirajućih bankrota s katastrofalnim globalnim implikacijama. Štoviše, samo u posljednjih nekoliko mjeseci ekonomski problemi uzrokovani pretjeranom zaduženošću rezultirali su nemirima u Keniji, Ugandi i Nigeriji, pri čemu ova posljednja, inače i najmnogoljudnija afrička država s 220 milijuna stanovnika, na plaćanje kamata troši više od trećine svojih poreznih prihoda.

Osim eksplozije samih iznosa dugova afričkih zemalja, u posljednjih nekoliko desetljeća došlo je i do značajnih promjena u samoj strukturi tih dugova, odnosno pojave novih kreditora poput Kine, ali i tisuća privatnih kreditora. U vodećim se zapadnim medijima pritom naglašava uloga Kine kao glavnog uzroka trenutne krize, pa tako primjerice New York Times nedavno tumači da su se mnoge zemlje u razvoju posljednjih godina okrenule alternativnim izvorima novca, umjesto tradicionalno zapadnim zemljama, MMF-u i Svjetskoj banci, kako bi izbjegle stroge financijske, ekološke i političke uvjete kreditiranja koje postavljaju potonji. NYT navodi i da je Kina najveća prepreka državama u krizi i da usporava pregovore o restrukturiranju, pa navodi primjer Zambije kojoj su trebale skoro četiri godine da reprogramira dug nakon što je 2020. prestala vraćati kredite.

Kako bi potkrijepio stav da je Kina ključna prepreka rješavanju problema prezaduženo-

Zapadni mediji naglašavaju ulogu Kine kao glavnog uzročnika dužničke krize afričkih zemalja. Debt Justice je u izvještaju za 2022. ustanovio da 'afričke vlade tri puta više duguju zapadnim bankama, asset menadžerima i trgovcima naftom nego Kini'

sti zemalja Afrike, američki dnevnik navodi da na Kinu otpada 73 posto bilateralnog zaduživanja u Keniji te 72, odnosno 83 posto u Ugandi, odnosno Nigeriji. No ti podaci varavaju jer drugi podaci pokazuju da je Kina još uvijek značajno manji igrač u kreditiranju afričkih zemalja u odnosu na zapadne financijske institucije, ali i privatne investitore. Tako primjerice analiza organizacije Finance for Development Lab (FDL), zajedničkog projekta Ekonomskog fakulteta u Parizu i američkog Sveučilišta Columbia navodi sljedeće podatke: u 2022. godini sastav vanjskog duga u zemljama nižih srednjih prihoda (LMIC) bez Ukrajine bio je takav da je više od 40 posto otpadalo na međunarodne financijske institucije kao što su MMF i Svjetska banka, na privatne investitore 37,6 posto, a na kineske javne i privatne kredite samo 8,5 posto. U siromašnim zemljama (LIC) kineski udio bio je 15 posto, a u supsaharskoj regiji kao zasebnoj kategoriji 14,6 posto, dok je na međunarodne financijske institucije otpadalo 57, odnosno 41,7 posto, a na privatne investitore 11,5 posto u LIC zemljama, a u supsaharskima 35,6 posto.

U svom izvještaju iz 2022. godine nevladina organizacija Debt Justice također je analizirala sastav javnog duga afričkih zemalja, te ustanovila da 'afričke vlade tri puta više duguju zapadnim bankama, asset menadžerima i trgovcima naftom nego Kini'. Ukupno se samo 12 posto vanjskog duga Afrike odnosi na Kinu, a čak 35 posto na zapadne privatne investitore, pri čemu potonji u prosjeku traže dvostruko veće kamate. Od 22 najzaduženije afričke države u njih šest po 30 ili više posto duga otpada na kineske kredite, dok 12 država tolike udjele duguje zapadnim privatnim kreditorima. Organizacija Debt Justice napominje i da je u vrijeme pandemije Covida-19 Kina sudjelovala u shemi suspenzije dugova koju je osmislila skupina zemalja G20, dok privatni investitori nisu.

Osim toga, upravo su međunarodne financijske institucije MMF i Svjetska banka poticale siromašne i srednje siromašne države da se zadužuju kod privatnih investitora s Wall Streeta, a taj je trend započeo prije petnaestak godina, kada su kamate bile niske i zato privlačne vladama tih zemalja. U među-

vremenu su se kamate povećale zbog niza tržišnih potresa, a države nastavile posuđivati skuplje kredite, pa se sada te iste financijske institucije naveliko žale da se njihovi krediti sve više odlijevaju u kofere Kine i privatnih investitora. Kako navodi FDL u svom istraživanju iz srpnja, do eskalacije 'problema odljeva' došlo je zato što su međunarodne financijske institucije nakon pandemije i početka rata u Ukrajini značajno povećale financijsku pomoć zemljama u razvoju, koje su se, međutim, nastavile zaduživati i kod alternativnih izvora. One sada institucionalnu pomoć sve više koriste kako bi vraćale kredite Kini i privatnim investitorima umjesto da ih troše na razvojne projekte kojima je novac inicijalno bio namijenjen, a međunarodne institucije ne znaju kako taj problem riješiti. FDL tako navodi da su međunarodne institucije u 2022. zemljama srednje niskih i niskih prihoda pozajmile 42 milijarde dolara, ali su one istovremeno vratile kineskim kreditorima 6,3 milijarde, a privatnima čak 52 milijarde dolara. Preliminarni podaci za 2023. pokazuju još veće pogoršanje ovog trenda, kao i to da zemlje koje se nalaze u ovakvoj situaciji sve više pribjegavaju iscrpljivanju rezervi kako bi servisirale dugove.

Afrička razvojna banka navodi pak da, s obzirom na rekordno visoke kamate u posljednjih 40 godina, države Afrike u ovoj godini očekuje plaćanje 163 milijarde dolara samo na servisiranje dugova, što je 2,5 puta veći iznos nego 2010. godine. Ova institucija navodi da je 25 afričkih država već sada prezaduženo te upozorava da 'ekspanzija i fragmentacija baze kreditora', odnosno ulazak tisuća komercijalnih kreditora 'dodatno komplicira proces rješavanja sporova nagodbom kakav imaju institucije Bretton Woodsa' (MMF i Svjetska banka). Afrička razvojna banka stoga traži hitnu 'fundamentalnu reformu međunarodne financijske arhitekture', što se međutim čini manje izglednim od ponavljanja kenijskog scenarija u sve većem broju afričkih zemalja. ■

INTERNACIONALA

Kome je Srbija zabranjena

Vlasti u Beogradu zabranjuju ulaz u zemlju, zadržavaju na izlasku te na graničnim prelazima maltretiraju javne ličnosti i obične građane koji imaju nepoželjne stavove. Slučajevi Severine i Sofije Todorović samo su posljednji u nizu

NIJE baš sigurno koje je bilo prvo lice koje je zaustavljeno na graničnom prelazu na ulasku u Srbiju, a da je za isto procenjeno da je opasnost za bezbednost Srbije, 'bezbednosno interesantno' ili kako to već sroče u policijskim kabinetima. Novija istorija, ona od početka ove godine, pamti pevačicu SELMU BAJRAMI koja je u januaru prvo zadržana na aerodromu u Beogradu gde je naknadno ukrkana u avion za Sarajevo i tako vraćena u Bosnu i Hercegovinu.

ALEKSANDAR VULIN, sada na funkciji potpredsednika Vlade Srbije, a tada samo bivši direktor Bezbednosno-informativne agencije izjavio je tada da 'ne možete pokazivati simbole Velike Albanije i uzimati novac u Srbiji. Kome je Velika Albanija ponos, Srbija ne treba da bude tezga' – naime, Bajrami je na jednom nastupu rukama napravila simbol albanskog orla. 'Dok sam služio Srbiji kao direktor BIA-e, izdao sam jedan broj naredbi koje se odnose na sve one koji gaze dostojanstvo Srbije i našeg naroda. Ne znam koje naredbe su ostale na snazi, ali najbolje da izdajnici i oni koji misle da se može nekažnjeno pljuvati po Srbiji to sami proverite', dodao je Vulin. Potom u ovom junu istorija pamti da se slično desilo bosanskom glumcu FEDI ŠTUKANU koji bio predviđen za gosta na književnom festivalu Krokodil. Zadržan je na istom aerodromu, da bi takođe bio vraćen u Sarajevo prvim sledećim letom. Kao razlog su naveli 'negativnu procenu bezbednosnog rizika'. Štukan je tada izjavio kako

je 'režimu u Srbiji poslužio kao nabačena lopta za dokazivanje patriotizma. Našli su pogrešnog čoveka na kojem će to da rade. Ja nemam veze ni sa jednom stranom i ne mogu me smjestiti ni u jedan tor'. Glumac je rekao i kako smatra da je razlog zabrane njegova knjiga 'Blank' u kojoj piše o iskustvima iz rata, u kojem je bio pripadnik Armije BiH.

Naredni slučaj desio se već narednog meseca, kada je granična policija Srbije zabranila ulazak u zemlju NEDIMU MUSIĆU, aktivisti iz pokreta Karton revolucija, inače iz Tuzle. Musić je krajem juna govorio na protestu u Loznici protiv iskopavanja litijuma. I njemu kao i Štukanu nalepljena je (negativna procena bezbednosnog rizika'. A onda je zaredalo. Prvo je hrvatska pevačica SEVERINA prilikom pokušaja da uđe u Srbiju zadržana na graničnom prelazu. Nakon višesatnog maltretmana, tokom kog je po priznanju trenutne predsednice Skupštine Srbije ANE BRNABIĆ ispitivana o svojim stavovima o Srebrenici i iskopavanju litijuma, Severini je za razliku od prethodnih slučajeva na kraju odobren ulazak u Srbiju, ali je svojevolumno odlučila da se vrati. Potpredsednik Vlade Vulin izjavio je da je Severina zadržana na granici na osnovu spiska nepoželjnih osoba koje je on kao ministar unutrašnjih poslova i kao direktor BIA-e lično sastavio, a na kojem se našla zbog svojih izjava i stavova, odnosno zbog verbalnog delikta. Da postoje spiskovi potvrdio je i aktuelni ministar unutrašnjih poslova IVICA DAČIĆ, ali je dodao i da će oni biti ukinuti. Negirao je da slični spiskovi postoje i za građane Republike Srbije.

A onda je u nemački Ahen na dodelu mirovne nagrade Inicijativi mladih za ljudska prava 31. avgusta krenula SOFIJA TODOROVIĆ, direktorka Inicijative, ali je zadržana na izlazu iz zemlje. Po sopstvenom priznanju, to je osmi put u poslednjih mesec i po dana da je zadržana na graničnom prelazu. U policiji su naveli da je osnov zadržavanja detaljna granična kontrola, koja uključuje i kompletan pretres prtljaga. Bez nekog objašnjenja, što nam je potvrdila i sama Todorović.

— Kao razlog zadržavanja navedena je 'detaljna granična kontrola', koja nije više bila tako detaljna kada sam odlučila da javnost informišem o svom slučaju. Onda je završena za neverovatnih 35 minuta – objašnjava ona.

Podsetila je i da kroz slično već više meseci prolazi i JOVANA RADOSAVLJEVIĆ, direktorka nevladine organizacije Nova društvena inicijativa sa severa Kosova – i pita se koliko još ljudi čuti. Osvrnula se i na izjavu Ivica Dačića da nema domaćih državljana na spiskovima, kao i na izjavu predsednika Srbije koji je uveravao javnost da će svi spiskovi biti ukinuti za dva, tri dana.

— Sve se ispostavilo kao obmana javnosti od strane najviših državnih zvaničnika – ističe naša sagovornica.

A jedan od najodgovornijih, ili se tako bar želi prikazati, spomenuti je Vulin. Todorović smatra da je njegova uloga skretanje pažnje 'i uvlačenje ljudi u dijalog sa licem koje više nema nadležnost za ova pitanja radi medijske igre'.

— On je potpredsednik Vlade zadužen za praćenje stanja projekata iz delokruga više ministarstava i posebnih organizacija Vlade u koordinaciji sa predsednikom Republike. Osoba koja ima ulogu, a nije se oglašila jeste direktor BIA-a VLADIMIR ORLIĆ u čijem se mandatu ovo dešava, i Dačić koji se jeste oglašio, ali sve što je rekao ispostavilo se kao netačno ili neprimereno – navodi ona.

Kao povod za optužbe za izdaju vidi aktivnosti Inicijative mladih, koje su usmerene protiv nacionalizma i stigmatizovanja manjina i drugih ranjivih grupa. O zabranama koje su izricane Feđi Štukanu, Nedimu Musiću, Selmi Bajrami, maltretiranju Severine kaže kako 'evidentno postoje mišljenja i stavovi javnih ličnosti i običnih građana koje vlasti u Srbiji smatraju dovoljno velikom pretnjom da to sa sobom povuče konkretne akcije u ovim slučajevima na samoj granici. To je pogrešno, opasno i besmisleno, jer dok je fokus bezbednosnih službi na potpunoj pogrešnoj strani, u zemlju ulaze lica sa poternica koja uspeju da ubiju i službenika policije', upozorava Todorović. Podsetimo i da je prošle godine ulaz u zemlju zabranjen bivšoj crnogorskoj ministrici JOVANI MAROVIĆ, koju su srpski tabloidi napadali zbog podrške protestima 'Srbija protiv nasilja'.

Nakon poslednjih slučajeva, Nacionalni konvent o EU-u – platforma za saradnju i konsultacije između civilnog društva i Vlade u procesu pregovora Srbije o pristupanju EU-u (NKEU) – obavestio je vlasti Srbije da će staviti moratorijum na dalju saradnju s institucijama dok ne bude povučena odluka o nezakonitim zadržavanjima na granici predstavnica članica Radne grupe za Poglavlje 35 Jovane Radosavljević i Sofije Todorović. NKEU je u saopštenju osudio odluku državnih organa na osnovu koje se one, kako je navedeno, već duže vreme u kontinuitetu, na nezakonit način zadržavaju na graničnim i administrativnim prelazima Srbije. 'Imajući u vidu da su najviši predstavnici vlasti prethodnih dana javnost Srbije upoznali sa postojanjem širih spiskova na osnovu kojih se vrše zadržavanja na graničnim prelazima, opravdano sumnjamo da su se one našle na njemu zbog aktivnosti koje doprinose pomirenju i normalizaciji odnosa između srpskog i albanskog naroda koje je kao obavezu preuzela i Republika Srbija u skladu sa odredbama Briselskih sporazuma', piše u saopštenju.

■ Dejan Kožul

KRATKO I JASNO

Ovo nije integracija

S obzirom na to da se bliže izbori, da li je ulazak kosovske policije u dosadašnje prostorije institucija Srbije na severu Kosova iznenađujuć?

Bilo je samo pitanje trenutka kada će se to dogoditi sa privremenim opštinskim organima koji nisu u okviru zdravstva i obrazovanja. Premijer ALJBIN KURTI na krilima rezultata na severu dobija najveći deo poena kod glasačkog tela. Međutim, ono o čemu sigurno ne razmišlja je kako će takve akcije uticati na građane srpske nacionalnosti. Ono što je rezultat dosadašnjih akcija je odlazak dela građana po novac u centralnu Srbiju, a sada i zbog poštanskih usluga. Polako ali sigurno normalan život se izmešta u centralnu Srbiju, i ne mislim da je to slučajno.

Koliko je nakon svega realan egzodus Srba sa Kosova, pre svega sa samog severa? Aktivistkinja Sonja Biserko čak je tražila od Kurtija da on to spreči.

Ne znam da li gospođa BISERKO zna da ljudi putuju do Raške da bi podigli svoj novac, ne znam da li joj je poznato da poštanske usluge nemamo, i da sada i zbog toga moramo da putujemo, ne znam da li joj je poznato da je nova normalnost da se normalan život za Srbe na Kosovu izmešta van Kosova. Bojim se da je gospođa Biserko načula nezvanične informacije koje kruže, ali i da ih je pogrešno razumela. A svakako adresa za deljenje informacija u navodnom planiranom preseljenju nije Kurti, nego međunarodna zajednica. Kosovski Srbi ne mogu da razumeju da Kosovo gradi državu i da nemaju, bar za sada, drugu opciju nego da budu deo tog sistema i da pokušaju da ga menjaju, da insistiraju na tome da im se poštuju prava, da insistiraju na odgovornosti sistema, a većinska zajednica ne može da razume da ima odgovornost prema manjinskoj i za njenu integraciju. Integracija nije – 'prihvati ili odlazi'.

Nema konkretnije reakcije Beograda, ali ni međunarodne zajednice?

Beograd ništa ni ne može da uradi. Posle barikada od decembra jasno je da su one zloupotrebljavane, a posle incidenta u Banjskoj strah među građanima da budu privedeni je ogroman. Beograd ni ne želi da se bavi Kosovom. Taktika Beograda je da upire prstom u Kurtija i tako prikriva sva svoja nepočinstva. Poruke Beograda da neće dopustiti pogrom su ništa drugo nego poruka glasačkom telu. Kosovo je za Beograd tema *ad akta*, dobro posluži kad zatreba. A međunarodnoj zajednici Kosovo nije na vrhu prioriteta.

■ D. Kožul

Srbija ima spiskove nepoželjnih osoba – granični prelaz Bajakovo (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

Njemačka udesno

Na izborima u Saskoj i Tiringiji ekstremno desni AfD ostvario je iznimno zabrinjavajući rezultat. Uzrok je i to što mainstream stranke i same forsiraju ksenofobnu retoriku

Predizborni skup AfD-a u Erfurtu (Foto: Karina Hessland/Reuters)

NJEMAČKU potresaju rezultati izbora za pokrajinske parlamente Tiringije i Saske koji su održani 1. rujna i na kojima je Alternativa za Njemačku ostvarila dosad nezabilježene uspjehe. U Tiringiji je stranka osvojila 32,8 posto glasova, što je ujedno prvi puta od 1945. i raspuštanja nacističke stranke da jedna ekstremistička stranka osvaja većinu u nekom pokrajinskom parlamentu. Ista je partija u Saskoj drugoplasirana s također krajnje zabrinjavajućih 30,6 posto dobivenih glasova. Znatno uspjeh ostvario je i novoformirani, Savez Sahre Wagenknecht – Razum i pravda (BSW): ekonomski lijevo, a identitetski konzervativno orijentirana populistička stranka u obje je

pokrajine osvojila dvoznamenkasti postotak glasova. Stranke na državnoj razini vladajuće takozvane 'semafor-koalicije' (prozване po stranačkim bojama) suprotno tome pretrpjele su gubitke. Socijaldemokrati kancelara OLAF SCHOLZA u obje su pokrajine tek za postotak dva prešli izborni prag, dok su Zeleni i liberali iz FDP-a ispali iz tiringijskog parlamenta. Kataklizmu je pretrpjela i Ljevica (Die Linke) te je u obje pokrajine njen broj glasova više nego prepolovljen. U Tiringiji kojom vlada još od 2014. osvojila je svega 13 posto glasova, dok je u Saskoj jedva ušla u parlament: takav rasplet je očekivan nakon što su stranku godinama razarali žestoki unutarnji sukobi pa se krajem prošle godine od nje odcijepilo krilo oko Wagenknecht. U svakom slučaju sada se čini da će jedini način da se bez AfD-a formiraju pokrajinske vlade biti sklapanje neortodoksnih koalicija koje će uključivati na saveznoj

razini opozicijsku Kršćansko-demokratsku uniju (CDU), *mainstream* stranke lijevog centra i centra, ali i Ljevicu ili BSW.

Za njemačku, ali i evropsku javnost dodatno mučninu ne izaziva samo činjenica da su njemačke obavještajne službe podružnice AfD-a u obje pokrajine proglasile ekstremističkim. Štoviše, lider partije u Tiringiji BJORN HÖCKE 2017. je u intervjuu ustvrdio kako je 'veliki problem to što se HITLERA predstavlja apsolutno zlim', dok je 2019. sud utvrdio kako nazivanje tog političara 'fašistom' ne predstavlja klevetu. Uzroci uspona AfD-a svakako su višestruki i kompleksni, a uključuju i ekonomske i identitetske razloge. Iako partija nipošto nije samo fenomen istoka zemlje, razlozi tamošnjeg uspjeha sežu još u doba nekadašnjeg DDR-a, a tiču se uvelike i načina na koji je on integriran u Saveznu Republiku – načinu koji je unatoč velikim financijskim subvencijama znatan dio stanovništva doživio nepravednim i ponižavajućim. Nešto neposrednija pozadina leži u općoj neuvjerljivosti i dezorijentiranosti Scholzove savezne koalicije, moguće i nastupajućoj ekonomskoj stagnaciji, pa i recesiji, kao i sve izraženijim strahovima građana. To se odnosi kako na rat u Ukrajini – za pregovore s Rusijom naročito se zalaže BSW – tako i na eksploataciju te raspirivanje strahova od migranata. Na festivalu u zapadnonjemačkom Solingenu 23. kolovoza imigrant iz Sirije nožem je ubio troje, a rano osmero ljudi, na što je AfD odmah započeo kampanju pod sloganom 'Solingen ili Höcke'. Vrijedi registrirati da su sve srednjostrujaške stranke na uspon desnice reagirale tako da su i same počele gurati blažu ksenofobnu retoriku, čime se katalizirao pomak političkog polja ka etnonacionalizmu. Nakon početka masovnih protesta solidarnosti s Palestinom, Scholz je upitan o antisemitizmu u Njemačkoj među stanovništvom arapskog porijekla odgovorio kako 'konačno moramo masovno deportirati', a odnedavno čvrstu ruku prema migrantima zazivaju čak i Zeleni, kojima je solidarnost s useljenicima dugo bila središnji dio političkog programa. Kako god, riječ je o strategiji koja, čak i kad bi bila moralno prihvatljiva, garantirano ne daje rezultata. To će se izvjesno potvrditi 22. rujna kada se održavaju izbori i u Brandenburg, na kojima ankete ponovno predviđaju najbolji rezultat upravo AfD-u. Sve će to rezultirati slabljenjem Njemačke unutar Evropske unije, kao i snaženjem srodnih ekstremističkih partija, donekle pokislih nakon srpanjskog neuspjeha Nacionalnog okupljanja u Francuskoj.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: wikipedia.org

MARIAM ISSOFOU iz Nigera jedna je od najuglednijih afričkih arhitektica. Njen projekt stambenog naselja u nigerskom Niameyu izgrađen je od nepečene cigle po uzoru na tradicionalnu gradnju. Istovremeno je u unutrašnjosti deset Celzijevih stupnjeva hladnije nego što je to vani. 'Ponekad čak i polovica nečije plaće ode na račun za struju zbog upotrebe klima-uređaja. Upotreba zemlje nije samo bolja za okoliš, nego i za održavanje ekonomije. Naš okoliš oblikovan je idejom da napredak mora izgledati kao zapadni svijet. Mislim da je to nevjerojatno uvredljivo', izjavila je nedavno za medije. Trenutačno gradi muzej u Senegalu i predsjednički centar u Liberiji.

■ J. B.

Telegram i Twitter

DVIJE globalno popularne društvene mreže, odnosno njihovi osnivači našli su se krajem avgusta u ozbiljnim problemima. Prvo je 24. avgusta na pariškom aerodromu uhapšen PAVEL DUROV, vlasnik društvene mreže i aplikacije za komunikaciju Telegram, a onda je tjedan dana kasnije brazilska vlada

naredila telekom operaterima u toj zemlji da blokiraju pristup Twitteru (službeno preimenovanom u «X»). Dva slučaja formalno nisu povezani, ali su zanimljivi za usporedbu. Durov je uhapšen na temelju optužnice koja uključuje 'pomaganje seksualnom iskorištavanju djece i trgovinu drogom', a zapravo se odnosi na činjenicu da se njegovom aplikacijom za komunikaciju povremeno koriste i kršitelji zakona. Naime, Telegram – koji je izvorno bio vrlo sličan kod nas znatno popularnijem WhatsAppu – poznat je kao 'sigurnija' aplikacija, manje sklona predavati sadržaj razgovora svojih korisnika sigurnosnim agencijama. Durov i njegov brat NIKOLAJ aplikaciju su pokrenuli 2013. nakon što su napustili svoju raniju kreaciju VKontakte (sličnu Facebooku), tvrdeći da se protive državnoj kontroli te popularne ruske društvene mreže.

Telegram je dakle izvorno upravo i napravljen da bi bio izvan kontrole ruskih državnih vlasti, koje su ga dugo i blokirale, a braća Durov su se zbog toga odrekla ruskog državljanstva. Danas je Telegram puno više od samo aplikacije za komunikaciju i zapravo je jedna od najpopularnijih društvenih mreža u Rusiji i drugim zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza, ali i u Indiji i Africi. Zbog svoje navodne veće sigurnosti Telegram su posljednjih godina intenzivno koristili prosvjednici i pobunjenici protiv vlasti, od Bjelorusije i Rusije, preko Hong Konga i Irana do SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva. Iako francuska vlada negira politički motiv za hapšenje Durova, njezini kritičari tvrde da je ono pokušaj da se uspostavi kontrola i nadzor nad ovom društvenom mrežom, odnosno prisili osnivača na kooperaciju ne samo s tajnim službama te zemlje nego i saveznicima, poput Izraela.

Kontroverzni vlasnik Twittera ELON MUSK puno je bolje prošao u svom sukobu s vlastima Brazila. Za razliku od Durova, ovaj je južnoafrički poduzetnik s američkom adresom društvenu mrežu kupio s jasnom namjerom da je koristi kao političku platformu. Musk je, naime, posljednjih godina postao otvoreni zagovornik čitavog niza ekstremno desnih teorija zavjere, pa je njegova nekoć respektabilna društvena mreža postala preplavljena rasističkim i sličnim sadržajem. Iako tvrdi da samo 'omogućava slobodu govora svima', Muskova platforma zapravo strogo cenzurira sadržaj koji se ne sviđa gazdi, poput transrodnog aktivizma, dok primjerice ne dira otvoreno slavljenje HITLERA ili zagovaranje aparthejda. Takva politika otjerala je najveći broj oglašivača zbog čega je Twitter sada u teškim financijskim problemima. Osim toga, većina zemalja ima zakone kojima se nalaže uklanjanje ilegalnih sadržaja i onih koji pozivaju na mržnju. Musk je tom problemu nastojao doskočiti tako što je praktički ugasio firmu u zemljama koje traže moderaciju sadržaja, poput Brazila. Zabrana Twittera u toj zemlji formalno je posljedica odbijanja vlasnika da je registrira. Brazil nije nevažno tržište za Twitter. U zemlji s preko 200 miliona stanovnika, koristi ga čak petina populacije, zbog čega je Musk nakon početnih karakteristično infantilnih reakcija – prijetio je 'recipročnim oduzimanjem' brazilske državne imovine – počeo pregovore s brazilskim vlastima. O onima koje možda Durov vodi za svoju slobodu malo je vjerovatno da ćemo išta saznati.

■ Nikola Vukobratović

Кроћење Кочића

Писца Петра Кочића пригрлили су политички врх Републике Српске и Србије и лојални му медији да би на Кочићевом збору у Бањој Луци његово наслијеђе приказали као заоставштину једног фанатичног поборника пансрпског империјализма

Годишњица смрти ПЕТРА КОЧИЋА, 108. по реду, била је повод за организовање 59. Кочићевог збора. Након препирке града Бање Луке и ентитета Републике Српске по питању организације овогодишњег зборавања, сукоб је ријешен организовањем два паралелна програма крајем августа. Поред изложбе 'стриповијетки', двомјесечне радионице змијањског веза за младе од 9 до 16 година, приређене су и књижевне вечери, бесједне, амбијенталне пројекције. Кочићева награда уручена је Матији БЕЋКОВИЋУ, а награда Змијањче ТАМАРИ БИЛБИЈИ за дјело 'Моја Република Српска'.

Босанскохерцеговачког писца српског поријекла, народног трибуна и посланика Босанског сабора који се сматра једним од озбиљнијих писаца наше модерне ове године, као и претходних, пригрлила опет српска какистократија. Китећи Кочића пансрпским клеронационализмом, њени су припадници одлучили да репутацију своје коруптивно-криминалне хоботнице увију у папире на којима су исписане Кочићеве симпатије према истини, слободи и отаџбини. Тај 'главни програм' помно су пратили лојални медији којих је из године и годину све више, а досјетке политичког врха бх. ентитета и сусједне државе биле су непоновљива шмира којом се настоји ругати ријечи, мисли и дјелу Петра Кочића, предводника радничких штрајкова, борца против феудалног ропства, друштвеног и народног револуционара. Програми телевизија, штампа и портали који су лојални власти Републике Српске и Републике Србије нису ни ове године били испод задатка који имају. Приказивали су фотографије ратног злочинца РАТКА МЛАДИЋА на Кочићевом збору, видеоснимке МИЛОРАДА ДОДИКА како пјева сонгове БАЈЕ МАЛОГ КНИНЦЕ, преносили мноштво изјава политичких лидера који своју борбу за јединственост и саборност српског народа изједначавају са политичком борбом Петра Кочића, и томе сличан садржај. Ништа боље није ни осмишљен културно-умјетнички, тј. књижевнички програм 59. Кочићевог збора, као да је Кочић био ништа друго доли српски националиста, клептоман, звијезда корупције у полугама октроисаног, колонијалног институционалног дизајна, власт и сила која узурпира друштвене и природне ресурсе, опонент радничкој класи и радном народу, глас поробљавања сељака и њихове имовине, полуга моћи ситних и великих концесионара, продужена рука страних утицаја – све оно што су данашње власти у Републици Српској и Републици Србији. РАДОВАН ВИШКОВИЋ, премијер РС-а,

изјавио је током Кочићевог збора да српски народ данас проживљава све оно што је доживљавао у вријеме књижевника Петра Кочића, да су исти налогодавци, а исти су и они који треба да буду кажњени, пренио је Глас Српске. 'Зашто се на данашњи дан не присјетити његовог дјела 'Судовање'? Имамо данас то исто судовање у БиХ. Скоро идентично оном из периода Петра Кочића', рекао је Вишковић. Истакнуо је да Кочић није само био књижевник већ и народни трибун. 'Кочић, нажалост, није имао дуг животни вијек, са 39 година је преминуо, али захваљујући његовом дјелу сјећамо га се и готово 140 година након његовог рођења и захвални смо на оном што је радио', казао је. Премијер је подсјетио да је Кочић у своје вријеме активирао значајан број младих људи, књижевника и политичара да се боре за слободу српског народа. 'Српски народ коначно има своју слободу, има своју Републику Српску на овим просторима у БиХ и то је на неки начин и дјело Петра Кочића. Он то није дочекао, али се борио управо за ово у чему ми данас уживамо – нашу слободу у нашој Републици Српској. То је највећа тековина и морамо се сви ујединити и сачувати нашу слободу', поручио је Вишковић и поновио да је Република Српска гарант слободе и опстанка српског народа на овим просторима. Но нигдје се Вишковић током говора није извинио због погрешног назива дјела Петра Кочића нити га је новинар Гласа Српске исправио. Тако је остало трајно уписано да је Кочић написао 'Судовање', а не 'Суданију', а трајно је остао и нови контекст тог дјела које интерпретира премијер: контекст суђења Милораду Додик, председнику РС-а, због непоштивања одлука Високог представника Савјета за имплементацију мира у БиХ.

Говорећи током програма 'Снага јединства' као покровитељ манифестације, Додик је упозорио да српски народ не смије да изгуби идентитет и не смије заборавити науку о истрајавању који му је дао Петар Кочић. 'И данас смо под истим туторима и оних који би да укину нашу слободу. Ово је наша земља и наше вјеровање, идентитет, народ и наш Петар Кочић. Усмјерени смо ка истом циљу да се боримо за коначну слободу', рекао је Додик, захваљујући АЛЕКСАНДРУ ВУЧИЋУ за подршку у обиљежавању програма. 'Управо нам то јединство треба да се окупимо у глобално тешком времену. Морамо остати окупљени и само такви можемо дочекати добра рјешења у оваквом свијету. Ако будемо разједињени, као што је по питању (Кристијана, оп. а.) Шмита, то морамо одбацити. Морамо бранити Републику Српску, немамо другог начина. Циљ је да се повежемо што више са Србијом. То говори и Декларација коју смо потписали на Свесрпском сабору, у којој се каже да нема босанских или неких других Срба, већ само Срби. То су смислили они који су нас хтели подијелити. Против тога се борио и Петар Кочић. Не сумњам у Србију и њено руководство, не сумњам у наш српски народ. Кочић нас је учио како треба истрајати. Ко се колеба, не може успјети. Кочић је жртвовао свој живот, али је био увјерен у идеју слободе. Поносан сам што је овдје застава Србије, а не БиХ. БиХ није наша држава, већ морање. Покушали смо да је градимо, али дејтонска БиХ силним интервенцијама странаца разбила је БиХ. Та БиХ не постоји, а није ни живјела', рекао је Додик, напомињући да су Срби због очувања мира хтели сачу-

Друштвени и народни револуционар претворен у клеронационалиста
– Петар Кочић

вати БиХ и да су вјеровали да ће неко стати са нападима на РС. 'Сада желе имовину. Када нам то узму, онда немамо ништа. Немамо Републику Српску. БиХ није наш идентитет, већ Република Српска и Србија. Наш идентитет не може бити БиХ. Ако нам дирнете имовину, истог тренутка донијећемо своју одлуку о самосталности. Неће вам помоћи ни директор ЦИА-е', поручио је Додик.

Кочићев збор већ је годинама на листи повода за парламентарни спектакл који организује власт Републике Српске у дослуку и организацији с власти Републике Србије, а уз подршку градских власти Бање Луке. Тада представници ентитета и сусједне државе, као и представници града полагају вијенце, учествују у приредбама које су организоване у част њихових борби против институционалног дизајна постдејтонске БиХ, док публика масовних медија трпи кодирање наслијеђа Петра Кочића и реинтерпретацију Кочићевих дјела као заоставштине једног клеронационалиста, фанатичног поборника пансрпског империјализма, народног трибуна чији је највећи домет романтичарска идеја о слободи само једне нације, а никако цијелог народа. Ове године, за разлику од претходних, на терет Петру Кочићу прислоњена је још идеја о заслугама за институционални дизајн Републике Српске, њену врху и намјену. Ни ове године, као ни претходних, није уложен нити један пфениг у обнову Кочићеве родне куће, у њено отварање врата љубитељима књижевности и истраживачима, у њену улогу музеја или легата.

Како у тим околностима уопште покренути дискусију о сјећању на потез марксизма из Клуба академичара Бања Лука, који је још 1936. покренуо обиљежавање Кочићевог збора рециталима његових дјела и приредбама у околним селима, како би обиљежили двадесету годишњицу Кочићеве смрти? Читав приказ тог догађаја дат је на страници Друштвена историја Бањалуке од 30. јула ове године под насловом 'Први Кочићев збор'. Да ли је те 1936. академска омладина била у праву са својом контекстуализацијом лика и дјела Петра Кочића, то остаје на оцјену публици. Треба подсјетити да је ријеч о писцу кога већ дуги низ година босанскохерцеговачка лијева и лијеволиберална сцена не доживљава као свог, подмећући му реакционарски, народњачки, националистички дух, нудећи персифлажу његовог лика и дјела као плод своје рецепције и одговорности читалачког критицизма. Наспрам те персифлаже, парламентарни спектакл који проводе власти само је проста шмира. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Riotinto i Rio Tinto

PIŠE Sinan Gudžević

Rio Tinto je britanska rudarska kompanija za koju oni što se bave zaštitom životne sredine tvrde da je zločinačka. U Španiju je došla 1873. i ondje načinila trajnu stravu u krajoliku i u dušama ljudi koje je izrabljivala kao rudare. Petnaest godina nakon uzimanja mjesta Riotinto, izbi-la je protiv kompanije Rio Tinto najveća ekološka i socijalna pobuna

NEKE od motiva za dolazak turista u Riotinto čuo sam na vidikovcu Corta Atalaya: te vidi, tu su bili prvi rudnici čovječanstva, te znaš da je car Solomon bio u posjedu njihovu, te ne prvi rudnici, nego je Riotinto prvi i najprvi rudnik cjelokupne svjetske povijesti. Prije sedam godina, usred aprila, otputovao sam iz Sevilje autobusom za Riotinto. Dva sata, nešto manje od sto kilometara. Išao sam sa namjerom drukčijom od drugih putnika, ne da vidim mjesto koje se pročulo po raznim voljama i nevoljama, nego zato što sam toga proljeća pročitao kako je Riotinto kolijevka španjolskog fudbala, pa sam, boraveći u Sevilji, odlučio da vidim i Riotinto. U tom je mjestu, pročitao sam, odigrana prva nogometna utakmica u Španiji. Tada sam bio zaokupljen raznim čudima oko nogometne igre, pa sam naišao na knjigu o povijesti nogometne igre u Španiji. Knjizi je autor JIMMY BURNS MARAÑÓN, a naslov joj je 'De Riotinto a La Roja', i iz prvog poglavlja sam saznao da je prva tekma kožnom loptom u Španiji odigrana u andalusijskom mjestu Riotinto. Išao sam, priznajem, i sa namjerom da o tome mjestu i toj utakmici napišem nešto za ovu rubriku čiji naziv ima, kako da kažem, obavezu i prema nogometnoj igri. Ali sam od pisanja odustao još istoga dana, i mislio sam da o tome neću pisati nikad. Dobro, nikad ne reci nikad, ali ni sada ne pišem o tome kako je i gdje odigran prvi fudbalski meč u Španiji, u Andalusiji, pišem, valjda, kako sam htio da pišem. Jer Riotinto mi je ovoga ljeta došao na Goliju, evo ga već nekoliko dana ispod prozora, pod prezrelom šljivom, kao da je odmijenio mečku od lani, možda i sovu što je noću sa bagrema hukala na svjetlo u prozoru. Od pisanja sam odustao nakon što sam nešto manje od dva sata gledao to mjesto. Gledao sam ga odozgora, jedva da sam i koračao njegovim rubom. Riotinto je sablastan krajolik, ali je ta sablasnost izdaleka veličanstvena, i skroz mi je razumljivo što privlači mnogo turista. Nije ni meni bio neprivlačan, ne nipošto, danas bih mogao reći da mi je po sablasnosti privlačan slično kao što mi je Vezuv, ali je Vezuv privlačan ne po tome što je potpuna rugoba (iako su i rugobe privlačne) već po onome što je počinio prije evo skoro dvije hiljade godina. Odmah sam shvatio da će mi biti veliko olakšanje što se želim lišiti nade da vidim onu ledinu ili tratinu na kojoj je odigrana ta prva i najprva tekma kožnom loptom. Želja da je vidim nestala je i prije no što sam shvatio da je i nema, da je zatrapana stoljetnom jalovinom, i da nema sloge o tome ni gdje se nalazila.

Za Rio Tinto (ne za Riotinto!) sam saznao čitajući 'Embahade' MILOŠA CRNJANSKOGA. Kad su početkom osamdesetih objavljene, nas nekoliko se takmičilo da ih čitamo i da se naglas preslišavamo. Ondje je, u poglavlju o Španskom građanskom ratu spomenuto kako je Rio Tinto izišao u vijestima kad su se Engleska i Njemačka sporile oko sirovina, naročito oko gvožđa, te kako je Franco zaplijenio tu englesku firmu te je predao nekom njemačkom konzorciju što je izazvalo diplomatsku krizu. Danas mi je čudno da Crnjan-

Nekadašnji rudnici
Riotinto u Andalusiji. Foto:
Andrea Moscato

ski nije nigdje spomenuo taj prvi nogomet u Andalusiji, on koji je bio lud za tom igrom, i kažu, dobar igrač. A nije ga lišilo da jedno vrijeme bude lud i za generalissimusom FRANCISCOM FRANCOM. Mora da mu je taj nogomet promakao, inače bi ga spomenuo. Ta prva i najprva tekma kožnom loptom odigrana je za praznik svetog Roka 1887. Odigrali su je engleski vlasnici rudnika protiv španskih rudara. Po svojoj prilici su dvije ekipe bile sa mnogo igrača, izgleda da se igralo bez sudije, sa posve labavim pravilima, uprkos tome što su Englezi bili rigidni zastupnici reda. Bilo bi zanimljivo znati šta bi Crnjanski kazao o riječi *balompié* (nogoloptanje), koja je jedan od primjera lingvističke diktature u Španiji: danas ta 'zamjenbenica' djeluje mlohavo i izaziva podsmijeh, ima je samo u nazivu kluba sedme španjolske lige Riotinto Balompié. Iz Sevilje sam u Riotinto nosio i Marañónovu knjigu, tako sam se opremio jednom od najvažnijih maksima turizma: vidi se samo ono što se zna. Tada nisam znao da je Riotinto predač onoga o čemu se ovoga ljeta u Srbiji najčešće govori kad se dva čovjeka sretnu: Rio Tinto.

RIO Tinto je britanska rudarska kompanija za koju oni što se bave zaštitom životne sredine tvrde da je zločinačka. U Španiju je došla 1873. i ondje načinila trajnu stravu u krajoliku i u dušama ljudi koje je izrabljivala kao rudare. Petnaest godina nakon uzimanja mjesta Riotinto, izbi-la je protiv kompanije Rio Tinto najveća ekološka i socijalna pobuna, u kojoj je, da bi je suzbila, Španija poslala vojsku na pobunjenike i pobila njih stotinu. Rio Tinto je i poslije toga svuda ostavljao pustoš. Jedan od primjera za ovu je današnji krajolik napuštene rudnika po imenu Rio Tinto (Crvena rijeka) koja je nekada bila rijeka, i u njoj je bilo ribe, danas su u njoj samo mikroorganizmi. To je i danas ista firma o kojoj je predsjednik Srbije VUČIĆ više puta izjavio kako ne može prežaliti što joj nije dopustio kopanje litija u Srbiji 2021, pa iz te neprežaljenosti sad hoće da je zove da kopa.

A evo kako je na Riotinto gledao jedan plemeniti pjesnik. Ime mu je Juan Ramón Jiménez, njemu je Riotinto bio zavičaj. Oni koji vole da ističu nagrade reći će da je 1956. dobio Nobelovu nagradu za književnost. Ta lirska duša Jiménez, ima jednu knjigu, i knjiga je lirska, s naslovom 'Platero i ja' (*Platero y yo*). Platero je pjesnikov magarac. U devedeset i petoj elegiji te knjige, naslovljenoj 'Rijeka' (*El Río*) pjesnik kaže svome Plateru:

Gledaj, Platero, kako su postavili rijeku između rudnika, zloba i zlostavljanje. Jedva da njena crvena voda tu i tamo pokupi, ove večeri među ljubičastim i žutim muljem, sunce na zalasku; a njenim tokom skoro da mogu prolaziti samo igračke-barkice. Koje siromaštvo!

Nekada su veliki brodovi vinogradara, lade, brigantini, feluke – El Lobo, Mladi Eloísa, San Cayetano, koji je pripadao mom ocu, a kojim je upravljao siroti Quintero; La Estrella, mog ujaka, kojim je upravljao Picón – stvarali radosnu zbrku svojih jarbola na nebu San Juana – njihovi veliki jarboli, čudesa za djecu! – ili su odlazili u Malagu, Cadiz, Gibraltar, otežali od natovarena vina... Među njima, čamci su svojim očima, svecima i imenima obojenim zelenom, plavom, bijelom, žutom, karmin bojom, umnožavali valove... A ribari su donosili u selo srdele, kamenice, jegulje, listove, rakove... Bakar iz Riotinta sve je otrovao. I sreća, Platero, da bogati s gađenjem jedu jadnu današnju ribu koju siromašni mogu pojesti...

Ali feluka, brigantin, leut, sve je nestalo. Kakva bijeda! Krist više ne vidi plimu! Ostaje samo, tanak trag krvi mrtvacu, suha i ispijena prosjačka struja rijeke, boje željeza kao ovaj crveni suton iznad kojeg La Estrella, razoružana, crna i trula, oštećena joj kobilica uperena u nebo, ocrtava kao riblju kost svoje spaljeno tijelo, gdje se igraju, kao u mom jadnom srcu, čežnje, karabinjeri s djecom.

O toj knjizi je Jimenez kazao: 'Ova tanka knjiga, u kojoj su radost i muka bliznakinje, kao što su uši Platerove, napisana je za... Otkud znam za koga! ...za koga pišemo mi pjesnici!' ■

ELIA SULEIMAN

Mladi su prijetnja sistemu moći

Nalazim nešto prilično optimistično, čak i radosno, u načinu na koji ova generacija nosi otpor. U njenom izražavanju kroz kulturu: kroz duhovite slogane, poeziju, duhovite oblike otpora kojima manevriraju okrutnim sistemom, gradeći teatar koji ga ismijava

DOBITNIK ovogodišnjeg Počasnog Srca Sarajeva palestinski redatelj ELIA SULEIMAN, višegodišnji je prijatelj i saradnik Sarajevo Film Festivala. Rođen je u Nazaretu, a danas živi i radi između svog rodnog grada i Pariza. Njegov prvi dugometražni film 'Kronika jednog nestajanja' osvojio je nagradu za najbolji debitantski film na Venecijanskom filmskom festivalu 1996. S filmom 'Božanska intervencija' (2002.) osvojio je nagradu žirija u Cannesu i nagradu FIPRESCI-ja te Evropske filmske akademije za najbolji strani film. Slične uspjehe ponovio je i zadnjim filmom 'To mora biti raj' (2019.). Godine 2022. osvojio je nagradu za evropsko dostignuće u svjetskoj kinematografiji, a 2023. počasni doktorat Katoličkog sveučilišta u Leuvenu. Nosilac je brojnih priznanja, uključujući nagradu Princ Claus i titulu Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres. Godine 2013. bio je gost 19. Sarajevo Film Festivala, 2016. predsjednik žirija 22. Sarajevo Film Festivala, a u grad se vraćao i drugim povodima. Ove je godine tokom prva četiri festivalska dana publika u programu 'Posvećeno' imala priliku vidjeti njegovih devet ostvarenja, koja čine većinu dosadašnjeg opusa ovoga višestruko nagrađivanog autora.

Ove godine, u okviru serije Masterclass Suleiman je razgovarao s menadžerom festivalskog programa Talents Sarajevo NEBOJŠOM JOVANOVIĆEM, započevši refleksijom o ulozi sjećanja u stvaranju fikcionaliziranih autobiografskih slika. Opisujući svoje početke približavanja formi filma – oblasti u kojoj se, kako je objasnio, nije formalno obrazovao – istakao je važnost slobode u izrazu i poimanje nelinearnosti vremena. Rekao je kako je za stvaranje priča u kojima se sam pojavljuje sjećanje posebno važno upravo u svojoj nepouzdanosti i osvrnuo se na humor i zadovoljstvo kao nepobjedive alate nepriviligovanih. Odgovorno se osvrćući na svoju poziciju u životu i radu, objasnio je kako je humor ključan u trenucima u kojima se poimanje vremena izmješta iz svakodnevnice: 'Kada se ljudi nadu u očajnim situacijama, što je historija pokazala, i

dalje uspijevaju zaustaviti vrijeme uz pomoć humora... ako izgubim osjećaj za humor, onda gubim i nadu. Za mene je humor način otpora, čak i kada je situacija beznaдна. Ako uspijem s tim humorom barem jednoj osobi olakšati situaciju u kojoj se nalazi, izuzetno sam zahvalan.' Nakon tog masterclassa imali smo priliku razmijeniti i par dužih rečenica.

Nedavno je u prostoru Sinema Transtopia u Berlinu u sklopu serije događanja 'illegal_cinema Berlin #1: How utopian is peace today' organizirano prikazivanje 'Kronike jednog nestajanja'. Istom je prilikom prikazano i nekoliko filmova iz Bosne i Hercegovine, propitujući kako nasilna normalizacija rata, koja nam je poznata, gura mir sve nedostižnije do granica utopije. Prvo pitanje za vas stoga je koliko je mir danas utopija.

Ne moramo ulaziti u konceptualne rasprave. Sve što vam mogu reći je: ovaj užasan, monstruoan trenutak u kojem danas globalno živimo, s genocidom u Gazi kao katalizatorom, istovremeno je učinio očitim i koliko je velika i snažna masa mladih generacija širom svijeta. Postalo je vrlo jasno da postoji snažan jaz među različitim poimanjima svijeta. Postalo je jasno da postoje oni koji služe malobrojnim i oni koji žive posljedice tog služenja, kao njegove kolateralne žrtve. Mislim da su mlade generacije toga postale vrlo svjesne. Vrlo mi je zanimljivo što su sve manje ideologizirane, što nisu nacionalističke, jer je njihov način otpora identificiranje ukupnosti svih uzroka nepravdi: oni su postali ozbiljna prijetnja. To možemo vidjeti i po nasilju koje se rasplamsalo protiv mladih u različitim zemljama. Uzmite za primjer baš, recimo, Berlin, koji se trenutno čini više cionistički i od samog Izraela. U Sjedinjenim Državama je policijsko nasilje vrlo jasan dokaz koliko su mladi postali prijetnja *status quo* i sistemu moći.

Šta je to što nosi ovu generaciju, što osjećate i vidite u njima?

Nalazim nešto prilično optimistično, čak i radosno, u načinu na koji ova generacija nosi otpor. U njenom izražavanju kroz kulturu: kroz duhovite slogane, poeziju, duhovite oblike otpora kojima manevriraju okrutnim sistemom, gradeći teatar koji ga ismijava. Unatoč činjenici da je ono što se događa užasno i uistinu monstruočno, smatram da multinacionalne korporacije nisu dobile rat. Pogledajte kako su prazni McDonald'sovi restorani u Maroku. Ljudi tamo više ne jedu. Solidarišu s palestinskim narodom, ne postupaju poput kralja. To možemo primijetiti i na drugim stranama svijeta: većina počinje prepoznavati i artikulirati koliko su ih oni na moći iznevjerili i prevarili. Pogledajte i Sjedinjene Države, majstore imperijalizma: Jewish Voice for Peace okupira Kongres, a

policija je nemilosrdna. Kada vidite policajca koji hapsi tipa s kipom na glavi, znate da je svijet dosegao rub, da nema povratka. Sukob između onih koji su potlačeni i onih koji ih tlače je zaista fascinantna. Nisam toliko optimističan jer vidim genocid koji se događa, ali istovremeno želim da kažem da rat nije izgubljen. Recimo to tako.

Ono što je veoma karakteristično za nadu je da nije linearna, baš kao ni humor. Način na koji se nada i humor isprepliću čine se ključni i za vaš život i rad.

Apsolutno. Nada, poezija, humor i koreografija, i umjetnost, upravo zbog svoje nelinearnosti, predstavljaju prijetnju. Obično sistem vlasti želi jasan cilj za napad, a onda vi dođete s nekim poetskim trenutkom: oni ne znaju kako se nositi s tim. Pjesnici su zatvarani baš zato što su pjesnici. Vlast ih je historijski eliminirala jer ne može podnijeti zadirkivanje, ismijavanje... Sjećam se moje prve projekcije u Izraelu, mnogi kritičari su bili uznemireni, film im se nije svidio. Rekli su mi, vi nas prikazujete kao neke likove iz crtanog filma, to je uvredljivo. Jedan desničar tada mi je veoma ljutito poručio: 'Ako u svom filmu prikazuješ izraelske vojnike kako lome ruke i ubijaju Palestince, meni je to OK. Ali ako ih prikažeš ovako kao neke vojnike iz crtanog filma, to me vrijeđa, isto mi je kao da si mi rekao da ne postojimo.'

Jeste li mu odgovorili?

Jesam, rekao sam mu: 'Razmisli o tome. Možda ne postojite.'

Tako je. Zaigrana artikulacija prolaznosti i nelinearnosti u raznim dimenzijama obilježava vaš rad, a na neki način i vaš život. Nešto što bi se drugdje zvalo crnim humorom, a ovdje kod nas naprosto humorom, prožima vaš umjetnički izraz. Stoga ima mnogo smisla i velika nam je čast što nosite Počasno Srce Sarajeva. Osobno, kako se povezujete sa Sarajevom? Što mislite o ovom gradu i kako se osjećate u njemu?

Ne mislim da je rat ovdje završen. Vojno da, ali sukob još traje, i mislim da vanjski utjecaji, bilo da dolaze iz islamističkog pokreta ili iz zapadnjačkih uplitanja, još uvijek traju. Ne znam kako će ljudi u Sarajevu riješiti svoje probleme a da sve ove ruke ne upletu u politiku i monopolizaciju politike koja dolazi iz inozemstva. U Sarajevu također postoji korupcija i postoji mogućnost zarade na kaotičnoj situaciji i *status quo*. Sarajevo me podsjeća na libanonsku situaciju, gdje svi ti ljudi samo pokušavaju uzeti svoj dio materijalnog kolača, a ne brinu za svoj narod. Komplikirano je. Mislim da ovdje postoji nešto što treba riješiti. Ja baš i ne dolazim ovdje da bih napravio pobjedu te vrste u Sarajevu. U Sarajevu se vraćam zbog porodice. To je osjećaj porodice. Radim i pišem s JOVANOM MARJANOVIĆEM, bio sam na moru s MIROM PURIVATROM. Mnogo su mi puta pomogli savjetima. Kada sam ostao bez podrške za svoj zadnji film, oni su mi pomogli – Miro je rekao: 'Snaći ćemo se.' Ali nije da samo radimo skupa. Također i pijemo skupa. (smijeh)

Teško se ne družiti u Sarajevu, šteta što za to nemamo više vremena. Za kraj, možda možemo citirati vašu repliku iz jednog intervjua koji ste dali početkom ovog stoljeća – vaše slike nose isti rizik kao i demokracija.

E, pa da, hvala na citatu! ■

Glorija Lizde: Ponavljanja, probe, uprizorenja

(Lauba, 28. kolovoza – 6. rujna)

Potlačenost pretvorena u akciju (Foto: Glorija Lizde)

PIŠE Bojan Dmitrović Krištofić

Histerijom protiv represije

Davne žene kroz rad Lizde prisvajaju povijest na koju imaju pravo

GLORIJA LIZDE jedna je od naših najnadarenijih fotografkinja mlađe generacije. Već niz godina stvara fotografske serije, knjige i multimedijске, konceptualne i istraživačke umjetničke projekte, čije su provodne niti bešavno ispreplitanje fikcije i dokumentarnosti, osobnih i obiteljskih sjećanja s kolektivnim i povijesnim arhivima te preispitivanje i razotkrivanje utemeljenosti ženskih i drugih identiteta u nerijetko prijetećim društvenim okolnostima. S jedne strane bi se ove teme mogle nazvati tipičnima za mnoge mlade i ne samo mlade umjetnice, no s druge je ono što ih u radu Lizde čini prepoznatljivima i autentičnima, a to je, naravno, njena obrada koja ne bježi ni od promišljene estetizacije niti od proširenja medija fotografije alatima koji su logični i razložni s obzirom na koncept pojedinog rada i intimni upliv s kojim je umjetnica ušla u projekt. A spominjući naglašenu estetizaciju i vrlo personalnu stilizaciju, misli se, primjerice, na više nego potkovanu upotrebu postupaka visoke modne fotografije, koja prati oniričke kompozicije nadrealizma i kolažno slikovno razmišljanje dade u seriji 'F20.5', kojom se 2018. i afirmirala, kad se snimajući sebe i svoje sestre u začudnim konstelacijama, prostorima i pejzažima suočila s nasljeđem odrastanja s ocem koji je bolovao od shizofrenije. U seriji 'Postajanje: Mitovi o ženskosti' iz 2021., fotografski postupak je u neku ruku obrnut – elaborirana inscenacija podsvjesnih sadržaja raznolikih ženskih identiteta ne služi nužno pogledu unutra, već poetskom istraživanju načina na koje se globalno sestrinstvo odupire patrijarhalnom ukalupljivanju, uvijek motiviranom izrabljivanjem njihovog rada.

Novi rad, predstavljen izložbom 'Ponavljanja, probe, uprizorenja' u zagrebačkoj Laubi (28. kolovoza – 6. rujna), iza pomalo generičkog naziva otkriva koncept na tragu 'Mitova o ženskosti', koji ovaj put, međutim, umjesto uopćenih okvira ranijeg rada sada zauzima vrlo konkretne društvene i povijesne gaba-

rite. Naime, umjetnica je istraživala povijest fotografske reprezentacije žena u psihijatrijskim klinikama te odnose moći između fotografa (liječnika) i fotografiranih (pacijentica), koristeći arhive pariške bolnice Salpêtrière iz 19. st. i zapise liječnika JEAN-MARTINA CHARCOTA te kolega mu iz Hrvatske. Za današnje je vrijeme posebno znakovita činjenica da je svim pacijenticama bila dijagnosticirana histerija, čiji naziv dolazi od 'hystera', starogrčke riječi za maternicu, jer se, slobodno je reći – vjerovalo (a ne znalo) da je tzv. histerično ponašanje uzrokovano 'nemirnom' maternicom. Danas navodno histerično stanje češće ima pejorativno kolokvijalno značenje nego što se drži psihičkom bolešću, ali taj negativan prizvuk riječi i dalje sadrži odjek obrasca nasilnih praksi nekadašnjih medicinskih ustanova, čiji su liječnici poticanjem simptoma pacijentica pri njihovom fotografiranju radi dokumentiranja tijeka bolesti zaista vršili kontroliranje i podčinjavanje društvenih grupa kojima su pripadale. Uspjeh rada Lizde je u tome što je, svojim likom i tijelom rekreirajući fotografije iz arhiva, potlačenost subjekta obrnula u akciju.

Fotografirajući samu sebe pomoću okidača, u procesu promatranja psihologije žene istovremeno zauzima i aktivnu i pasivnu ulogu, vraćajući ženskosti kao fenomenu cjeloviti spektar njenih značenja. Najzanimljivije je od svega što fragmenti Charcotovih zapisa o 'simptomima bolesti', koji su izvorno trebali biti analitički, sada zvuče kao poetizirana struja svijesti nošena kolopletom osjećaja koji jačaju, daleko od toga što bi ženu ranjivali beskompromisnim izlaganjem. Pojavom Lizde na slikama, koja je dosljedno depersonalizirana, mnogostruki ženski identiteti primaju jedno lice, koje pak čuva priču o svom ženskom kolektivu i zadržava ju njihovom vlastitom. Preuzimajući natrag slike i riječi koje su ionako oduvijek pripadale njima, fotografijom i tekstem iznova stvarajući prizore i sadržaje čija im je vrijednost bila uskraćena, davne žene kroz rad Lizde prisvajaju povijest na koju imaju pravo. ■

Uvijek postoji sutra (r: Paola Cortellesi)

(2023.)

Paola Cortellesi kao Delia

PIŠE Damir Radić

Spona neorealizma

Dobrodošloj kritici patrijarhata nedostaje nešto suptilnosti

SVOJIM redateljskim debijem 'Uvijek postoji sutra' glumica i scenaristica PAOLA CORTELLESI oduševila je talijansku publiku i kritiku – to je najgledaniji talijanski prošlogodišnji film u tamošnjim kinima, nominiran je za Donatellova Davida, talijansku verziju Oscara, u čak 20 kategorija i redom je dobio pozitivne kritike na domaćem (a i međunarodnom) tlu. Tema je patrijarhalno tlačenje i emancipacija žena u Italiji nakon Drugog svjetskog rata, kad su prvi put dobile pravo glasa i masovno ga iskorištile (čak 89 posto ih je izašlo na izbore te 1946.), a s obzirom na to da je to i vrijeme neorealizma, Cortellesi je film djelomično snimila u stilu slavnog pokreta: crno-bijelom fotografijom i u kvadratičnom formatu slike. No vrlo brzo javljaju se stilizacije (kadrovi snimljeni iz ekstremnih gornjih rakursa, *slow motion*, glazba iz sadašnjeg vremena, kasnije i dugo kruženje kamere oko para glumaca), što prave velik odmak od ultimativno pastišnog pristupa koji je samo otvaranje filma nagovještavalo, a reklo bi se da je taj pomak izveden u svrhu upućivanja na vezu između onog i ovog vremena, na to da su žene i danas kao nekad prisiljene (opet) boriti se za svoja prava. Također, Cortellesi se, čini se, ugledala na ROBERTA BENIGNIJA i njegov slavni humorni film o Holokaustu 'Život je lijep', pristupivši teškoj temi – kod nje praksi brutalne inačice patrijarhata – razigrano komedijski, na trenutke i ironijski probajkovito, ne polučivši doduše efekt inovativnosti i svojevrstne sublimnosti poput Benignija, ali svakako ostvarivši funkcionalan spoj čiji je glavni učinak ublažavanje prevelike ideološke (tvrdo feminističke) naglašenosti. Naime, Cortellesi – koja igra i glavnu ulogu Delije, izvanredno radišne i snalažljive majke troje djece i supruge *de facto* psihopatskog patrijarhalca te njegovateljice njegova starog oca koji je tek nešto 'suptilnija' varijanta maćoa – svijet patrijarhalnog talijanskog urbanog juga slika na školski način, inzistirajući na

opreci dominantnih i opresivnih muškaraca te gotovo neizostavno podređenih žena. Jedini izuzetak je Delijina najbolja prijateljica koja dominira nad vlastitim mužem nazivajući ga jednom prilikom i robom, pri čemu dakako nije slučajno da je prijateljica nadasve pozitivan i simpatičan lik. A ako se gledatelji zapitaju kako je inteligentna, dobra i do neke mjere samosvjesna žena poput Delije završila u braku s primitivnim nasilnikom, iako joj je nekadašnji dečko, za kojeg nije izgubila stari plamen, puno bolji muškarac, odgovor je predvidljiv i oprimjeruje ga junakinjina kći. Ta mlada i emancipirana žena dozrela za udaju, koja ne može shvatiti zašto njezina majka ne napusti njezina oca, sama propušta spoznati, jer je zaljubljena, da se ispod emotivne topline i finih manira njezina zaručnika krije budući patrijarhalni nasilnik. A od te opasnosti spasit će je majka u suradnji s neobično utjecajnim crnačkim vojnikom iz okupacijske američke uprave; tako, pored svega, dobivamo i afirmaciju solidarnosti dviju manjina, rodne i rasne.

Politička korektnost, koncepcija kojoj se film intenzivno predaje, kulminira u vješto izvedenoj završnici, koja poprma i trilerske tonove, kad se otkrije da je ono što se činilo ljubavnim bijegom zapravo aktivistički čin *par excellence*, kad naizgled individualnu erotsku motivaciju smjenjuje ona za ostvarivanje općeg dobra (priključivanje protagonistkinje spomenutom masovnom izlasku žena na izbore). I sam film, dakako, aktivističko je djelo, očito vrlo uspješno u svojoj namjeri da bude što prijemčivije širokoj publici; njenoj antipatrijarhalna agenda dobro je došla i do neke mjere (korištenje umjetničko-društvenog nasljeđa neorealizma) kreativno zanimljiva, iako bi potpisnik ovih redaka bio sretniji da su ponudena značenja kompleksnija i time intrigantnija, a kritika patrijarhata suptilnija. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Sabrina Carpenter:
Short n' Sweet

(Island)

NOVU album SBRINE CARPENTER nošen je velikim uspjehom dvaju zaraznih hit-singlova 'Espresso' i 'Please, Please, Please'. Sagledan u kontekstu uspjeha CHAPPELL ROAN i ovog ljeta nezaobilazne CHARLI XCX, njen izgled meteorski uspon nagovještava novu, šareniju pop eru nakon godina dijarističkih motiva, ASMR vokala, pseudoterapijskog žargona i rasplintute, atmosferske instrumentacije koja je postala norma popa 2020-ih zahvaljujući kombinaciji uspona *streaminga* i (post)pandemijskog života. Prigodno naslovljen, album kroz 12 pjesama u 36 minuta neprimjetno miješa R&B, alt-rock, country i pop utjecaje iz proteklih nekoliko desetljeća, podjednako inzistirajući na pitkosti, pamtljivosti i kohezivnoj atmosferi. No kao što obično biva, rez između starog i potencijalno novog razdoblja nije tako čist kako na papiru izgleda. Izvođačice poput TAYLOR SWIFT i BILLIE EILISH, koje su pomogle uspostaviti dominaciju spomenutih trendova, i dalje su iznimno popularne, bez obzira na nešto suzdržaniji kritički prijem njihovih ovogodišnjih albu-

ma. Osim toga, na 'Short n' Sweet', unatoč sarkazmu, nonšalantnom humoru i poletnom 'ljetnom' zvuku, dominira tekstualni metapristup bogat aluzijama na privatni život izvođača koji će, po svemu sudeći, još neko vrijeme ostati glavno pogonsko gorivo fanovske mašte. S druge strane, melodičnost i neusiljena pitkost ovih pjesama mamac su i za one koje nisu voljni uložiti sate 'detektivskog' rada za razumijevanje značenja pop pjesme.

Chappell Roan:
The Rise and Fall of a Midwest Princess

(Island)

PROŠLOGODIŠNJI debi KAYLEIGH ROSE AMSTUTZ, poznatije pod umjetničkim imenom Chappell Roan, privukao je pak pažnju pop kritike, ali unatoč plasmama na listama najboljih albuma godine i činjenici da ga je producirao DAN NIGRO, stalni suradnik OLIVIE RODRIGO, nije postigao značajniji komercijalni uspjeh po izlasku. Činilo se da će *campu* sklona

izvođačica barem neko vrijeme ostati tajna rezervirana za okorjele entuzijaste. No ulogom predgrupe na turneji 'Guts' upravo Olivije Rodrigo, izlaskom nealbumskog singla 'Good Luck, Babe!', koji je postao viralni fenomen, a potom i Billboardov top deset hit te nastupima na proljetnim i ljetnim festivalima poput Coachelle, Bonnarooa i Lollapalooze, stvari su poprile razmjere pravog pop fenomena. Ponovno preslušavanje albuma otkriva promišljenu mješavinu synth popa, radijskog pop rocka devedesetih i teatralnosti sklonih izvođača iz nultih poput Scissor Sisters i LADY GAGE. Uspjehu je očigledno doprinijelo i to što je Roan i više nego kompetentna vokalistica sklona sirenskim visinama u kojima obitavaju primjerice KATE BUSH i FLORENCE WELCH, ali

i činjenica da su njene priče o odrastanju na Srednjem Zapadu i otkrivanju seksualnog identiteta isporučene emocionalno širokim, a opet dovoljno detaljnim tipom populističkog pripovijedanja dostojnog tinejdžerskih komedija JOHN HUGHESA.

Magdalena Bay:
Imaginal Disk

(Mom + Pop)

DRUGI album art pop dua Magdalena Bay predstavlja mješavine raznih žanrova i utjecaja kroz konceptualno i sadržajno gust postinternetski zvuk. MICA TENENBAUM i MATTHEW LEWIN nekad su svirali u prog rock bendu Tabula Rasa i taj podatak barem donekle objašnjava njihov hyperpop-susreće-Rush pristup. Magdalena Bay koriste sve blagodati suvremene tehnologije pa je album krcat višeslojnim aranžmanima čija namjerna digitalna pretjeranost paradoksalno naglašava impulzivnu emotivnost ovih pjesama. Spajajući nepredvidljive strukture pjesama, namjerno pomaknuti SF koncept s gorkoslatkim melodijama i pseudodisco ritmikom, Magdalena Bay pokazuju da prostora za razvoj ambicioznog, pomaknutog retrofuturističkog popa itekako ima. Njihov maksimalistički pristup istodobno je u sukobu s puritanskim postulatima gitarske glazbe, ali i superkondenziranim nepisanim načelima suvremenog viralnog popa koja nalažu da se pjesma prekida kad prijeđe dvije minute. Sve to čini 'Imaginal Disk' idealnim materijalom za opetovana slušanja, po mogućnosti na slušalicama.

■ Karlo Rafaneli

Fotograf i autor izložbe 'Wiped Clean'

LUKA PEŠUN

Ne postojimo sami za sebe

U ponedjeljak, 9. rujna u Galeriji Spot se otvara vaša izložba 'Wiped Clean'. Predstavite nam je.

'Wiped Clean' je rad nastao je iz želje da u svom radu nekako dokumentiram i drugu stranu obitelji jer mi se učinilo da se bavim samo s onom s kojom neposredno živim i sobom. U trenutku kad dobivam ideju još sam student na ADU-u i nemam pojma kako je izgubiti blisku osobu, jer dotada nisam. U međuvremenu se to promijenilo, no ovo je bio inicijalni pokretač ideje. Čuvši da je jedna od teta koje su blizanke doživjela amneziju, osjećam strah ne samo za njeno zdravlje već i svoj odnos s njom ako me zaboravi. Srećom, sjećanje joj se brzo vratilo i sve je bilo dobro. Isti medicinski fenomen doživjela je još par puta, a njena sestra jednom. Strah se nije vraćao jer bih uvijek bio uvjeren da će sve biti u redu. Ali mene je zanimalo kako je doživjeti to. One se ne sjećaju tog stanja, samo onoga što mu prethodi i slijedi. Ovim radom želim sebi i publici približiti iskustvo koje ni nije moje. Htio sam stvoriti privremeni gubitak sjećanja, odmak od onoga što poznajemo. Pitanje 'što je ono što svi znamo?' dovelo me do zaključka da je to prostor u kojem se trenutno nalazimo. Stoga sam odlučio napraviti ovu *site-specific* VR instalaciju. Prostor u kojem gledatelj_ica stavlja naočale prethodno lišavam svega što je suvišno, kako bi se stavljanjem naočala našla u virtualnoj verziji tog istog prostora, sada odjednom lišenog ljudi, predmeta i sebe samog_e. Jedina poveznica i referentna točka je uokvirena fotografija mojih teta koju su one dobile za rođendan od svog tetka i tete, 'most između stvarnog i virtualnog, između dviju stvarnosti koje ne mogu istovremeno postojati', kako piše MARTA RADMAN u predgovoru. Nije to jedino što će biti u prostoru, no najbitniji je dio rada.

Iz perspektive intimnosti, fokusa na teme iz vaše obitelji, s naglaskom na stanje ranjivosti bližnjih, 'Wiped Clean' se nadovezuje na vaše radove poput ciklusa 'Domestic'. Što vam je interesantno u toj poziciji umjetničke (auto)refleksije?

Foto: Buga Cvjetanović

Omogućava mi neki oblik odmak. Stvarnost je surova, trenutna i suviše sentimentalna, odmak i njeno kanaliziranje u neki oblik rada stvara mi potreban prostor da dokinem sklonost racionaliziranju emocija i samo je osjetim, pustim. Ljudskost i ranjivost vidim kao neodvojivu cjelinu.

Obitelj, pamćenje i identitet vrlo su prisutne teme u radovima naših fotografa i fotografkinja. Na koje sve načine naša suvremena fotografija ispituje sliku obitelji u odnosu na njeno konzervativno fetišiziranje?

Kroz dokumentarnu i insceniranu fotografiju, arhive, kao i sve između, razne autorice i autori naše scene koriste neki oblik obiteljske fotografije kako bi pokrili_e teme vezane uz njih same ili nekog u obitelji. Jedan od zanimljivijih pristupa mi je u radu 'Delta Oscar Mike' DEE BOTICA, koji tek naizgled ne spada u obiteljsku fotografiju, ili pak onaj IVANA GUNDIĆA koji obiteljsku fotografiju svodi na njenu elementarnu tjelesnu stvarnost koju potom transformira. U suštini se svi bavimo odnosima. Nismo odvojivi koliko se činimo, ne postojimo sami za sebe.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Tristotinjak osoba iz filmskog svijeta potpisalo je otvoreno pismo u kojem kritiziraju uvrštavanje izraelskih filmova 'O psima i ljudima' i 'Zašto rat' u program Filmskog festivala u Veneciji, prozivajući organizatore zbog šutnje o zločdelima izraelske vojske nad Palestincima i podržavanja artwashinga izraelske politike.

■ L. P.

Guranje zločdelja pod crveni tepih (Foto: Bart Ryker)

Bora do kraja

Bora Čorba nastupao je ludo, konfliktno i intuitivno, pa tko živ, tko mrtav.

Njegova pjesmarica bila je izravna, jasna, gruba, ostrašćena i kafanski prosta.

Bez pametovanja i metafora, Borin je najuspješniji projekt i bend upravo zato i bio jedan od najkomercijalnijih jugoslavenskih proizvoda

DATI tekstu autora, znači nametnuti tom tekstu granicu, znači snabdjeti ga konačnim označenim, znači zatvoriti ga u to pisanje, kazao je davno ROLAND BARTHES u svom prekretničkom eseju 'Smrt autora'. Ovdje bi se autor mogao pisati i velikim početnim slovom, jer radi se o živom tkivu moderne književne teorije koja je pokušala, i još to pokušava, odvojiti lik i djelo pisca i sagledati tekst kao zaseban entitet koji tvori vlastita značenja, bez upliva biografskog i osobnog konteksta. BORISAV BORA ĐORĐEVIĆ, poznatiji kao BORA ČORBA, svojim je kritičarima stare škole za života prilično zagorčao posao: gotovo da nema društvene skupine koju nije poput ljute koprive dotaknuo svojim stihovima. Bili to arapski studenti u Jugoslaviji, feministički pokret žena ili vladajući aparat tadašnje politike, svaki album Riblje čorbe, krcat rimama i ostrim zamkama, nailazio je na raznolike pokušaje tumačenja i nagađanja o tome tko je sada Bori na spisku. PERI LUKOVIĆU svojedobno je u Dugi rekao: 'Neću više nikad da objašnjavam nijednu pesmu, sve su one dovoljno jasne' i dodao 'na žalost nemam tu sreću da budem glup'. I baš je takva pjesmarica Bore Čorbe i bila, izravna, jasna, gruba, ostrašćena i ka-

fanski prosta. Bez pametovanja i metafora, Borin je posljednji i najuspješniji projekt i bend upravo zato i bio jedan od najkomercijalnijih jugoslavenskih proizvoda. Uz Bijelo dugme, u tiražama ploča koje su se međusobno natjecale, BREGI i Bori znao se pridružiti Štulić i njegova Azra, a sasvim sa strane, kao prijateljska i na početku i moralna podrška, puno manje tiražni, ali ne manje značajni ARSEN DEDIĆ.

To prijateljstvo među pjesnicima stvorilo je i osobito značajnu generaciju rockera koji nisu bili samo muzičari, persone na pozornici ili stvaratelji određenoj javnog lika, 'imidža' ili poze. Oni su objavljivali zbirke pjesama i bili prihvaćeni i od književne publike, pa bi neki koncerti umjesto glasnog rocka bili efikasno pretvoreni u recitale. Samo s tom razlikom što je stil Bore Čorbe bio do tada neviđeno uličarski i jedini je, o čemu svjedoče i derneci u Borinom omiljenom kafiću Posljednja šansa, imao u sebi taj mračni sjaj ranojutarnje buke alkoholiziranih gostiju koji bez ikakvih kočnica govore o onome što žele. Borina birana droga bila je alkohol, pa je uz nebrojene pjesničke reference i jedan cijeli album nosio taj ironični prizvuk: 'Večeras vas zabavljaju muzičari koji piju' na omotu je sugerirao poetski naturalizam ostarjelih

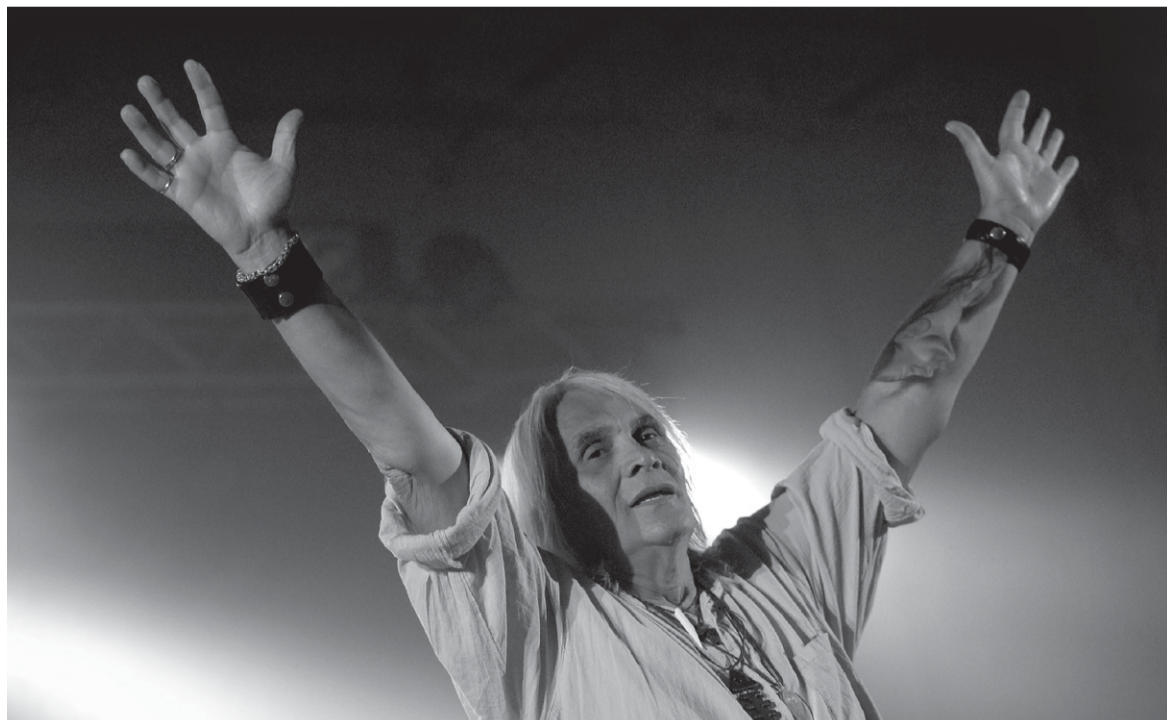
pijanaca upitne oralne higijene, dok se u sa držaju sada već etablirani bend borio s odlascima važnih ljudi poput BAJAGE i pjesmama koje prvi puta nisu nailazile na oduševljenje i publike i kritike. Ovaj je album važan i namjerno istaknut jer je upravo on prekinuo 'hrvatsku šutnju' o Bori Čorbi, jer su se fanovi podijelili na one koji moguće prate Barthesa i one koji autorova zastranjenja u desničarsku politiku i četničko vojvodstvo nisu mogli provariti. Bora je, neslužbeno, do izlaska remasteriranog, luksuznog reizdanja 'Muzičara' (Croatia Records, 2022.) zapravo bio 'kanceliran', što je i sam volio podgrijavati izjavama za medije kako nikad neće svirati u Hrvatskoj. Osim ako ga osobno ne pozove Vlada.

Naravno da ga nije pozvala Vlada, no ljudi koji su radili ovu ploču i prvi puta 1984. godine, a potom i popratili reizdanje tekstovima, poput SINIŠE ŠKARICE, stali su uz bok ideji da se Riblja čorba i Bora trebaju gledati u puno izoštrenijem kontekstu nego do sada, te da su provokacije autora, ako ne ništa, onda barem logičan nastavak za nekoga tko je upravo cijeli svoj rockerski i poetski život hodao po tankoj liniji dopuštenog i nedopuštenog. S tim da tih legendarnih zabrana, piše detaljnije u svojoj knjizi 'Tvornica glazbe: Priče iz Dubrave 1970. – 1989.' uopće nije bilo, nego su danas

tek mitski odjek bivše države. Prelazak Bore u zagrebačkog diskografskog giganta bio je sredinom osamdesetih velika vijest, a nastao je nezadovoljstvom cijele Riblje čorbe tretmanom u PGP RTB-u – odnosno, kraće rečeno, pare nisu stizale. Jugoton je imao još krupniju promotivnu mašinu, što je na svojim krilima najviše osjetilo Bijelo dugme, no i ovaj Borin album prošao je dobro, a prije dvije godine u reizdanju za današnje uvjete i spektakularno. Hrabrost izdavača da svoj katalog ponudi u novom ruhu bez biografskog konteksta nije nažalost našla pandana u srpskom dijelu Borinog kataloga, ali je označila povratak nekih pjesama u eter. Bora više nije bio zabranjeno voće i, osim pokojih zajapurenih komentara na društvenim mrežama, album je označio jedan značajan povratak. Je li to samog Boru oduševilo? I da i ne, jer svoje je djelo gradio na ponekad proročanskim stihovima, a ponekad na namjernom kontrastu od očekivanog. Upravo njemu u čast Škarica se s problematičnim momkom jugoslavenskog rocka pozdravio sa stihovima koje je Bora izgovorio na koncertu u rodnom Čačku početkom ove godine: 'Konzilijum saopštenje objavljuje svaki dan, da upozna javno mnjenje koliko sam bolestan. Moje telo pošaljite u Čačak, u Srbiju, u Ljubljani ostavite srce, neka bude tu.'

Ono neočekivano u ovom slučaju, jest da Jugoton nažalost nije uspio zadržati Čorbu u Dubravi. Na albumu 'Istina' iz 1985. našla se jedna od najboljih Borinih pjesama 'Pogledaj dom svoj, anđele' i unatoč borbama izdavača, autor je ostao 'dubre do kraja' i vratio se gdje je sve počelo. A početak je i za njega samog 1979. godine, posebno nakon koncerta na Tašmajdanu, bio velik, brz i, ako to netko i može zamisliti, natjerao je Đorđevića u plač. Prije toga – njegove će to biografije tek ovlaš spomenuti – krenuo je u bendovima Zajedno, jedno vrijeme svirao sa ĐORĐEM BLAŠEVIĆEM u Ranom mrazu, a našla se tu i sjajna akustičarska grupa Suncokreti, u kojoj je nastupao i sa glumicom GORICOM POPOVIĆ. Sa Balaševićem se razišao vrlo brzo jer dvije toliko jake pjesničke i izvedbene osobnosti nikako nisu mogle miroljubivo koegzistirati, odnosno bilo bi teško zamisliti da Balašević izgovori i jedan Borin stih, bez da se zacrvni. Glazbeni kritičar HRVOJE HORVAT otišao je u svojim ocjenama i korak dalje u tekstu 'Bora Đorđević bio je bolji pjesnik od kompromisnog Balaševića' u Večernjem listu gdje dodaje: 'Autori poput Đorđevića bili su tekstopisci u naponu snage, svaki stih bio je 'rat', a količina ideja i poruka nepremostivo je nedostižna današnjoj ušminskoj stvarnosti na pop-sceni.'

Nenašminkan, znojav, autentičan, drsko je ispjevao rok-tragediju socijalističko-samoupravne svakodnevice, govorio je o Bori Luković, ali i dodao, 'samo kad padne noć, on zove upomoć'. Taj sraz drčnog uličnog ponašanja i zapravo povrijeđene unutrašnjosti koja je rezultirala ključnim albumima poput 'Kosti u grlu' (1979.), 'Mrtve prirode' (1981.), 'Buvlje pijace' (1982.) i 'Osmog nervnog sloma' (1986.) Riblju čorbu je držao daleko od svake struje. Nije ih okrznuo ni novi val, ni tada popularno koketiranje s folkom, iako su bili mezimci kafane i gotovo jedini napravili takav progresivan ulaz rocka u drugi žanrovski milje – bez da ga sami izvode. Bregović i Bijelo dugme te su poteze odradili puno poslovnije i bili 'biznis mašina' s vođom benda koji je imao sve posloženo u glavi, dok je Bora Čorba nastupao ludo, konfliktno i intuitivno, pa tko živ, tko mrtav. Na kraju balade, samo je još jedan od tih velikih rock-pjesnika Jugoslavije živ, a Bora se, iznenađujuće ugodno osjećajući u sređenoj i finoj Sloveniji, oprostio sa svojim fanovima doslovnom smrću autora. Nekima opet otežavajući, a nekima olakšavajući posao pronicanja u dubine njegovog teksta. Barthes bi rekao, točka koja je bila uvijek negdje sa strane, je nestala. ■

Daleko od svake struje – Bora Čorba (Foto: Boris Ščitar/PIXSELL)

TV RAŠETANJE

Povratak
restauriranih

PIŠE Boris Rašeta

Prva epizoda 'Otpisanih' je genijalna, a opet je sve dio izmišljenog narativa na kojemu su odrasle generacije jugoslavenske djece. To da su 'otpisani' u Beogradu pobili više nacista nego Rusi kod Kurska je plod mašte: u Beogradu je palo manje vojnika Wehrmachta nego kauboja kod O. K. Corrala, ali tko šiša činjenice

U svom filmu, HRT, 25. kolovoza, 16:15

TONČICA ČELJUSKA jedina je među 2.500 zaposlenih na HRT-u koja je imala normalnu mladost! Svi drugi rođeni su u paklu ili u 'Hrvatskoj godine nulte' – 1991.! Čeljuska nema kompleksa. U svoj film dosad je pozvala bezbroj umjetničkih i estradnih ličnosti bivše Jugoslavije – kod nje su gostovali SVETLANA BOJKOVIĆ, zvijezda 'Boljeg života', VLATKO STEFANOVSKI, SAŠA ZALEPUGIN, VELIMIR SRIĆA, MIKI MANOJLOVIĆ, RADE ŠERBEDŽIJA... Tončica opušteno razgovara s idolima naše mladosti, ikonama jedne velike kulture koja je danas,

Dragan Nikolić i Vojislav Brajović u digitalno obnovljenoj seriji 'Otpisani' (Foto: Screenshot/RTS)

neslužbeno ali efikasno, zabranjena. Otkuda strah od davno upokojene Jugoslavije? Zbog usporedbi? Ili zbog bojazni da bi Jugoslavija mogla oživjeti? (Neće, neće.) Čeljuska, paradoksalno, Jugoslaviji pristupa kao nečemu što više ne postoji, pa kopa, kao Indiana Jones, po arheološkim ostacima te Atlantide. Gitara Vlatka Stefanovskog koju smo reprižno čuli U svom filmu virtuoza je kadenca velikog umjetnika. Pohvale Čeljuski na ovoj, ali i na onim emisijama.

Svečano zatvaranje 75. Dubrovačkih ljetnih igara, HRT, 25. kolovoza, 22:00

HRVATSKA televizija ne bi pogriješila da je zatvaranje Dubrovačkih ljetnih igara prenosila na Prvom, a ne na Trećem programu. Bila je to svečanost riječi, slike i svjetla. Pred prepunim Stradunom, izvođači su, na koncertu posvećenom stogodišnjici smrti GIACOMA PUCCINIJA odsvirali popularni repertoar. Izvedene su među ostalim melodijama i 'Oči čornije', što nas je začudilo, ali je komentatorica objasnila da je pjesmu napisao Ukrajinac, pa je sve postalo

jasnije, mudar izbor. I ove, 75. Igre, bile su uspješne. Izvedene su 33 dramske predstave, od čega četiri premijere. Za ulaznice su se formirale i liste čekanja, naročito za premijere. U odnosu na lani, prodaja ulaznica skočila je čak 30 posto. Igre su imale budžet od dva milijuna i 50 tisuća eura. Simfonijskim orkestrom Hrvatske radiotelevizije ravnao je maestro IVAN REPUŠIĆ, dok su se u pjevanju popularnih arija izmjenjivale bugarska sopranistica SONJA YONCHEVA, Maltežanin JOSEPH CALLEJA i bas-bariton ANTE JERKUNICA. Konac je djelo ukrasio.

Novi dan, N1, 26. kolovoza, 8:00

TELENOVELA 'I bogati plaču – ljubavi, raskoli i mržnje u Domovinskom pokretu' nastavlja se. IVAN PENAVA hvali izborni sabor krajem kolovoza, oduševljen je demokracijom. 'Tvane, gotovo je, pokrij se ušima', uzvraća RADIĆ i dodaje: 'Saznao sam nešto o Penavi. Pitao ih je prije dvije i pol godine hoće li mi moći oteti stranku. Pohvaljujem ga kako je dobro skrivao svoje namjere.' Penava: 'Radićev cilj je izbaciti Domovinski pokret iz vlasti.' Radić: 'Penava izmišlja sve luđe i luđe priče. Kad se kaže duboka država, pomisli se na VLADIMIRA ŠEKSA i takve likove. Mene Šeks nije pomilovao, a Penava dobro zna koga je pomilovao 1990-ih.' Ovom se frik-šouu pridružio i LARRY KING hrvatske desnice, VELIMIR BUJANEC, koji je prokazao STIPU MLINARIĆA ČIPU da se ne zna prekriziti. Ovaj je uzvratio videom u kojemu je dokazao da zna. Stvarno, čovjek je majstor križanja. Ali to nije prva afera s križanjem u DP-u. Prije tri godine, MIROSLAV ŠKORO, očajan pjevač koji ima dobar rad nogu, priznao je da je naučio IGORA PETERNELA kako se križa. Peternel, bivši SDP-ovac, lijepo mu je zahvalio. 'Na koncu bih zahvalio Škori na poduci križanja', napisao je. 'Vjerujem da je živjeti u skladu s kršćanskim vrednotama puno bitnije od tehnike ili nesprenosti pri križanju.' Preporuka: uzeti kokice, gledati istupe DP-a, Bujicu, sve škorojeviće i guštati!

Divlji zapad, Netflix/ Otpisani, RTS, 29. kolovoza, 21:56

NA Netflixu možemo pratiti još jednu, odličnu dokumentarno-igranu seriju o najčuvenijem incidentu svih vremena – obračunu kod O. K. Corrala, u kojoj su s jedne strane sudjelovali WYATT EARP i njegova braća potpomognuti JOHNOM 'DOCOM' HOLLIDAYEM, dok su s druge strane pucali pripadnici klana IKEA CLANTONA. Autori priče pokazuju stvarnu pozadinu sukoba, ali to nas ovdje nije toliko privuklo koliko

jedna druga spoznaja. O tom je okršaju, u kojemu su šareni ili problematični likovi uglancani do visokog sjaja i pretvoreni u legendu, snimljeno više filmova nego o bitkama kod Kurska i Staljingrada, u kojima je sudjelovalo nekoliko milijuna ljudi i više tisuća tenkova i aviona. U njima je dokusuren nešto veći zlikovac od Ikea Clantona, HITLER. Što to znači? To znači da je važno, kako se danas kaže, nametnuti narativ, a u srcu američkog narativa je tvrdnja da su pobjedu Zapada izvojevali Amerikanci, od Earpa i Hollidaya do ROOSEVELTA i TRUMANA. Je li to činjenična istina? Naravno da nije, ali je to narativ koji je podprla najveća američka sila, puno jača od nosača aviona zvanog Hollywood. On je plasirao američki san kao san cijelog čovječanstva. Na isti nas je zaključak navela i prva epizoda 'Otpisanih'. U njoj je opisana otmica važne komunistkinje u okupiranom Beogradu 1941. godine. Skojevci piče po gradu i ubijaju divizije Nijemaca. Epizoda je genijalna – muzika je ravna ENNIJU MORRICONEU, briljantna akcijska *noire* režija, vrhunski glumci – a opet, sve je dio izmišljenog narativa na kojemu su odrasle generacije jugoslavenske djece. U poznatoj akciji 1941. nije oslobođena komunistkinja s djetetom (to se dogodilo 1942.), nego ALEKSANDAR RANKOVIĆ, ali s obzirom na to da je serija snimana 1974., a Ranković je pao 1966., nije bilo zgodno uključiti ga u mit, pa je ova epizoda iz 1942. preseljena u 1941. To da su 'otpisani' u Beogradu pobili više nacista nego Rusi kod Kurska također je plod mašte – u Beogradu je palo manje vojnika Wehrmachta nego kauboja kod O. K. Corrala – ali tko šiša činjenice...

Godina za pamćenje: 1983., HRT, 31. kolovoza, 20:15

UZADNJEM članku moramo korigirati ono što smo konstatirali u prvom – da su svi na HRT-u oboljeli od političke amnezije. HRT je, naime, tijekom tjedna snažno reklamirao novi šou DANIELE TRBOVIĆ Godina za pamćenje koji bi trebao biti sentimentalni vremeplov za nas, pedeset-, šezdeset- i sedamdesetogodišnje gledatelje. Očekivali smo nešto nalik na RTL-ovu legendarnu Retromaniju – raspjevani šou u kojemu ćemo vidjeti zvijezde minulih desetljeća, čuti njihove izvedbe, anegdote, prisjećanja – ali Godina za pamćenje je niskobudžetni brbljivi kviz u kojemu Daniela sučeljava dvije dvočlane ekipe (u prvoj epizodi ROBERTA FERLINA i MARIJA LIPOVŠEKA BATTIFIACU te njihove goste SANJU DOLEŽAL i EDIJA MARUŽINA) u znanjima iz naslovne godine. Pitanja su laka i odgovori najčešće točni, ali opći dojam je bljedunjav. Sjećanja se mogu puno atraktivnije eksploatirati, ali je čelnstvo kuće očito nastojalo uštedjeti i ne talasati, inače bi priredili pravi šou pa ga stavili na Prvi. ■

NO PASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ